

ЕЦ
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК — СКОПЈЕ
L'INSTITUT DE LA LANGUE MACÉDONIENNE — SKOPJE
Посебни изданија, книга 2 * Éditions spéciales, livre 2

РАДА УТРИНОВА — СКАЛОВСКА

ЗНАЧЕЊАТА НА ГЛАГОЛСКИТЕ ПРЕФИКСИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

СКОПЈЕ — SKOPJE
1960

1. ОПШТ ДЕЛ

У в о д

§ 1. Проблемот на глаголските префикси во словенските јазици е интересен за проучување поради неколку причини: поради многубројноста на префиксите, поради нивната широка употреба и поради големата разновидност од значења што ги внесуваат во својот контакт со глаголите. Во македонскиот јазик тие нивни особини нарочно идат до израз, а бројот на значењата што ги имаат тие и можноста за многу фино и разновидно нијансирање на изразот се особено големи.

Денеска, повеќето од префиксите така се развиле и така ги разгранале своите значења, што при големата разнообразност префиксирани глаголи многупати е тешко да се определи точно значењето на еден префикс во врска со одреден глагол и нијансата што му ја придава тој на глаголот. Карактерна за нашиот денешен јазик е и можноста да се сврзуваат по најприроден начин со една глаголска основа по неколку префикси наеднаш; таа возможность е доста распространета и дури обична (јаде — најаде — изнајаде, јаде — појаде — испојаде — испонајаде се и сл.).

Со тоа свое својство и со особено развиената нивна употреба со чисто темпорално значење и многубројните локални, префиксите во нашиот јазик претставуваат средство за разгинување на особени изразни можности и стилско и лексичко богатство во македонскиот јазик и интересна тема за проучување, како во поглед на нивната граматичка служба, така и од лексичката страна.

§ 2. Глаголските префикси во допир со глаголите изигруваат двојна улога: го менуваат нивниот вид од несвршен во свршен, доколку се работи за контакт со несвршени глаголски основи, и им придаваат одреден видски лик, т.е. укажуваат поодредено на временските, локалните или други околности во кои се извршило глаголското дејство. Тие водат потекло од предлози кои во извесен период време почнале да се употребуваат пред глаголот и подоцна се слеале со него. Од тоа може да се заклучи дека првобитните и главни значења на глаголските префикси се пространствени — предлошки. Постепено, пространственото значење на пре-

фиксот се врзува не за целото глаголско дејство а за еден одреден момент од глаголското дејство. Или: предлогот не го означува веќе местото на кое се извршува целиот процес на дејството а местото кон кое е управено дејството или каде е извршено тоа. Ова може да се однесува како за крајот, така и за почетокот на глаголското дејство. На пример, кај глаголот **извади** имаме, прво, значење вади надвор („из“) од нешто, а второ, тоа глаголско дејство е означено во неговиот краен, завршен момент. Освен тоа, глаголскиот префикс може да не го определува глаголот во локална или во временска смисла, туку по начинот на неговото извршување. Во тие случаи значењата на префиксите се однесуваат за силината на извршувањето на дејството и го одбележуваат неговиот степен (на пр. со **пре-** или со **раз-** се изразува по-силно дејство од обично, а со **по-** послабо дејство: **прејаде**, **прегори**; **развика**, **разгори се**; **попее**, **погледа**), или пак за некоја друга негова особина (дистрибутивност: **разбега**, **разбрка**, комитативност: **здружи** и сл.). Овие елементи на поблиска одредба што ги внесува префиксот во неговиот контакт со глаголот се наречуваат **видски ликови** и се лексички појави, заради тоа што, како што видовме, се однесуваат не само кон видското, туку и кон внатрешното, лексичкото значење на самиот глагол. Природно, префиксите со чисто темпорални значења се најнапреднати во семантичка смисла. Таа напреднатост се состои во најголемото оддалечување од конкретното предлошко значење на префиксот во правец кон апстрактно — темпорално. Значењата на видските ликови кај сите глаголски префикси се мошне разновидни.

Значењата на префиксите можеме да ги поделиме на следниве категории: **пространствени**, **темпорални** и **модални**. Пространствени значења на префиксите се тие што укажуваат на местото каде што се врши глаголското дејство, темпорални се тие што укажуваат на временскиот момент за кој се врзува глаголското дејство во неговото извршување (почетен, завршен), а модални се тие значења што го определуваат начинот или силината на извршувањето на глаголското дејство, улогата на субјектот или неговиот број и сл. Во својата понова студија за глаголските префикси Др. Матеев¹⁾ одделува уште една семантичка категорија пространствени значења — сумарни, — покрај единично-пространствени, каде што ги поставува имперфектизираните — многукратни глаголи со префикс. Бидејќи тука, по мое мислење, се работи во најголем број случаи за исти пространствени или модални значења што ги имаат соодветните перфек-

1) Матеев, Хр. Драгомир, Семантиката на глаголите представки, нейното отношение към видовото значение на глаголите. Известия на Института за български език, кн. I. София 1952.

тивни глаголи, нив сум ги изоставила во разгледувањето. А доколку има појави во врска со некои од нив што ги одликуваат од перфективните, тие се разгледани на соодветно место.

Преминувањето на значењето на префиксите од еден стадиум во друг (т.е. појавата како дошло од првобитните чисто пространствени значења да се добијат нови, временски или модални), се објаснува како постепен процес, развиен по асоцијација и аналогичност²⁾. При некои случаи се гледа јасно како станало тоа; на пример **до-**, додека во своето пространствено значење го бележи крајниот пункт од линијата на движењето во пространството (**донесе** — носи **до** нешто), подоцна станува пригодно да означи направо краен момент од времетраењето на кое и да е дејство или состојба, т.е. доведување до крајниот пункт на траењето во времето, без веќе да означува место: **допише**, **дочита**, **договори**, **доседи** итн.

§ 3. Значи, секој глаголски префикс им придава на глаголите повеќе различни значења што се викаат **видски ликови**. Според материјалот што му го пружа полскиот јазик, во своите две обимни студии С. Агрел³⁾ издвоил 22 видски лика. Меѓутоа, за некои од нив не би можело да се каже дека укажуваат на некое посебно значење што се разликува битно од другите (барем што се однесува за нашиот јазик) и затоа јас земам еден што опфаќа во себе по неколку такви значења (на пр. во случаите кога се работи за завршна свршеност). Но има доста значења на видските ликови, особено пространствени, за кои ни кај Агрел, ни кај другите што пишувале за ова⁴⁾ нема термини. За нив јас воведувам нови, како што ќе се види понатаму, додека на некои им е дадена поинаква, нова содржина. За некои пак термини што кај означените автори означуваат завршна свршеност, кај мене е воведен еден општ термин — **резултатив**. Како резултативни се сметаат и глаголите кај кои глаголскиот префикс наполно го загубил своето основно значење и не припаѓа ни кон временските, ни кон модалните, ни кон пространствените значења, а се добило некое лексички сосема ново значење. Тука се работи најчесто за стари сложенки (**отвори**, **земе**) што како такви сосема или скоро сосема не се чувству-

2) Др. Матеев, таму. стр. 78.

3) Sigurd Agrell, Przedrostki postaciowe czasowników polskich. Materiały i prace komisji językowej Akademii umiejętności w Krakowie, t. VIII, 1918 1—622, — Aspectänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte, Lund 1908.

4) А. Белић, О језичкој природи и језичком развиту. Лингвистичка испитувања. Београд 1941, стр. 426.

Матеев Др. Елементите пространство и време в историята на глаголските видови значения. Slavia XIV, 1—2, 1935.

J. Marouzeau, Lexique de la terminologie linguistique française, allemand, anglais, italien, Paris 1951.

ваат и немаат соодветен прост збор во речникот на нашиот јазик. Кај нив и кај глаголите што значат само завршна свршеност, резултативноста не се меша со ниедно друго значење.⁵⁾

Како што се гледа, како излезна земена е досега установената терминологија, но сообразно со значењата што ги внесуваат префиксите во глаголите во нашиот јазик, таа е пригодена и дополнета така како според наше мислење најдобро одговара на значењата што ги има во нашиот јазик, толку повеќе што пространствените значења кај споменатите автори се изопшто слабо разработени, а тие се особено бројни.

Тоа се главните моменти изложени во овој преглед на значењата на глаголските префикси во македонскиот јазик.

§ 4. Во првиот, општ дел од работата се засегнати прашања што се општи за сите глаголски префикси, т.е. што се јавуваат кај поодделни глаголи со различни префикси. А главната цел на оваа работа е да ги проследи и да ги изнајде значењата, видски и лексички, што ги внесуваат префиксите во глаголите. Поодделно, тие се разгледани во вториот дел со преглед на материјалот врз основа на кој е изработена оваа работа.

I. Префиксација. Перфектизација

§ 5. Во нашиот јазик 18 предлози влегуваат во состав со глаголите како префикси. Тие се: **во-** (**в-**), **воз-**, **до-**, **за-** (**зад-**), **из-**, **на-**, **над-**, **о-** (**об-**), **од-**, **по-**, **под-**, **пре-**, **пред-**, **при-**, **про-**, **раз-**, **с-** (**со-**), **у-**.

Освен со по еден префикс, не се ретки сочетувањата и со по два, па и три префикса: **фати** — **зафати** — **позафати** — **испозафати**.

Најголем дел од префиксите и денеска се употребуваат самостојно како предлози, додека некои кај нас се исчезнати како такви и ги нема ни во старословенскиот јазик: **пре-**, **про-**, **раз-**.⁶⁾ А денеска се такви **о-** (**об-**), **воз-** и **из-**. Двава последни самостојно ги среќаваме само во некои дијалекти и тоа со поизменети значења: Кренал Марко **воз** гора зелена; **Вос** конче да се воскачеш; **ке** пројдев надолу **из** село.

§ 6. Во врска со историскиот развој на префиксите Бругман⁷⁾ претполага дека „mit den Formen des Verbum infinitum waren die Präpositionen von Haus aus in uridg. Zeit zu Kontaktkomposita so verbunden, wie überhaupt mit den Nomina verbalen Sinnes...“

⁵⁾ Igor Němec, O slovanské předponě po— slovesné. Příspěvek k sémantické historii slovesných předpon. Slavia, XXIII, 1, 1954, стр. 1—22.

⁶⁾ Fr. Miklosich, Lexikon paleoslov.-graeco-latinitum. Vindobonae 1862-65.

⁷⁾ K. Brugmann, Grundriss der vergl. Grammatik der indg. Sprachen, II Bd, Strassburg 1911, стр. 765.

Наспроти ова мислење е мислењето на А. Меје⁸⁾ кој пишува дека во индоевропскиот прајазик префиксите биле автономни зборови што имале во реченицата помошна улога и што се групирале околу зборовите за да ги пообјаснат подобро, но кои сепак биле независни и не се врзувале ни за именките, ни за глаголите. Но, групирајќи се околу зборовите што ги објаснуваат, префиксите се стремат да се врзат за нив. Така во индоевропскиот прајазик се образувани два типа: предлози со именка пред нив или зад нив (во словенските јазици зад нив) и преверби, поточно префикси врзани за следниот глагол. Самостојноста на превербот е запазена во некои јазици како во литовскиот, додека во словенските јазици таа е сосема исчезната и превербот образува со глаголот еден збор меѓу чии делови не може ништо да се вметне: **свѣрѣ** е еден збор како и **вѣрѣ**, а тоа се гледа и во други случаи.

§ 7. Во нашиот јазик, а и во сите други словенски јазици има глаголи што се свршени (перфективни) по својата основа како **купи**, **даде**, **види**. Тие глаголи се прости зборови по својот состав. Но и со здружувањето на имперфективните (несвршените) глаголи со различни предлози — префикси се добиваат перфективни глаголи. Вакви глаголи има многу во нашиот јазик и всушност такво е потеклото на најголемото мнозинство свршени глаголи: **речиси секој прост несвршен глагол може да стане свршен со додавање префикс: чита — дочита, прочита, зачита, исчита, расчита; гледа — догледа, загледа, прегледа, пригледа, прогледа, обгледа, одгледа, разгледа** и сл. Овие сложени глаголи, за разлика од простите свршени, се наречуваат перфектизирани и се разликуваат од простите свршени од соодветната основа по своето значење. Отпрвин префиксите ги перфектизирале само глаголите што значат трајно дејство, а не и трајна состојба (затоа во старословенскиот јазик глаголите од типот **сѣдѣти**, **стојати** и **лежати** со префикси се имперфективни), а подоцна почнале да се перфектизираат сите. Перфектизацијата на еден глагол значи всушност концентрирање на нашето внимание на еден од конкретните моменти од дејството исклучувајќи ги сите други и оттука потекнува илузијата дека перфективниот процес нема изопшто траење (велиме илузија, бидејќи секој процес нужно има извесна трајност). Така, било да е овој момент финален, почетен, или друг, субјективно може да се замисли како резултативен момент⁹⁾. Простото **фати** се разликува од сложеното **зафати**, иако се и двете перфективни, со тоа што во вториот случај имаме по-

⁸⁾ A. Meillet, Le slave commun, Paris 1934.

⁹⁾ Serge Kartsevski, Études sur le système verbal du russe contemporain, Slavia, I, 2—3, 1922, стр. 499—500.

точно упатување на моментот од извршувањето на глаголското дејство.

§ 8. Глаголските префикси, покрај дополнувањето на претставата на глаголот со локални и други моменти, го определуваат и моментот на исполнувањето на свршеното глаголско дејство: според тоа, можеме да имаме почетна или завршна или моментна свршеност, а секоја од нив си има пак посебни нијанси. Или, со други зборови: глаголот, соединувајќи се со предлогот, го губи општото значење на дејството и добива значење на посебно (особено) дејство, кое изразува, така да се каже, нов, особен образ на своето пројавување. Од соединувањето со овој или оној предлог зависи сликовитоста, изобразителноста на дејството, а не само сувата одвлеченост на дејството со која се изразува неговата свршеност или несвршеност.

Поставувајќи го прашањето дали самото додавање на префиксот може да влијае за промената на имперфективниот вид во перфективен, А. Белик¹⁰⁾ истакнува дека тоа тешко да би можело да се прими. Според него, само претериталните времиња, и тоа аористот и перфектот, можеле врз основа на самиот однос на префиксот кон претериталното дејство да значат дека дејството е свршено и ограничено на оној начин како што го бараат тоа префиксите со своето значење. Така добиеното свршено дејство, кога ќе се пренесе во друга положба, веќе задржува извесно видско значење.

II. Имперфектизација

§ 9. Како што може со додавањето префикс имперфективните глаголи да стануваат перфективни, т.е. да се перфектизираат, и од перфективните, односно перфектизираните глаголи можат да се изведуваат имперфективни, односно да се имперфектизираат со додавање на суфиксот -ува (купи — купува), со промена на вокалот на основата (товари — товара), вметнување на вокал во коренот (умре — умира) и сл. Нас не интересираат имперфектизираните глаголи изведени од префиксираните глаголи. Стендер-Петерсен¹¹⁾ му забележува на Агрел што ги одделува посебно овие имперфектизирани глаголи со префикс, сметајќи дека видските ликови кај ваквите глаголи особено доаѓаат до израз и во голема мерка помагаат за разјаснување на системот на видските ликови. Имперфектизираните глаголи и јас ги исклучувам од разгледувањето поради тоа што модалните или пространствените значења што ги внесува во нив префиксот одговараат на таквите значења кај соодветните пер-

фективни. А знаеме дека скоро од секој перфективен глагол во нашиот јазик може да се изведе имперфективен. До колку изведениот глагол нема друшка меѓу перфективните со префикс, или пак по своето значење се разликува од неа ако ја има, само тогаш е земен во разгледување¹²⁾.

Во секој случај, разгледувањето на имперфектизираните глаголи во врска со видските ликови, помага да се открие распространетоста на нивната употреба и можноста за нови изведувања во нашиот современ јазик, во сите негови говори, можноста за постигнување извонредно фини и разновидни нијанси во внатрешните значења на глаголите, а и во врска со односот трајност — повторливост.

Обично се зема дека имперфектизираните глаголи претставуваат сума од свршени дејства што се повторуваат повеќе пати. На пр.: **пише — потпише — потпишува**. Последниов глагол може да се сфати како неограничена низа свршени дејства: **потпише + потпише + потпише + ...** За тоа кај А. Белик наоѓаме: „... то неограничено понављање може дати и трајну радњу, дуративну, то се по себи разбира, чим се претпостави да се засебно понављане радње слију у појам једне радње. Зато је несумњиво да је свака перфективна радња која је имперфектизирана по основном значењу свом итеративна (учестала): **пасти — падаати, сѐсти — сѐдати** ... мора се претпоставити ситуација неограниченог трајања (презента) која је везана за какав морфолошки елемент, који кад се пренесе на какав свршени глагол даје значење неограниченог понављања основног перфективног значења“¹³⁾

Оваа определба ја има и кај А. Меје¹⁴⁾, кој дури смета дека терминот итератив не е добар и тие глаголи би требало да се викаат изведени имперфективни — *dérivés imperfectifs*.

§ 10. Од најголем дел од перфективните глаголи и перфектизираните со сите префикси можат да се изведат имперфектизирани со наставката —ува: **вгази — вгазува, вклучи, вклучува, возникне—возникнува, востанови—востановува, догори — догорува, докрепи — докрепува, забегне—забегнува, запечати — запечатува, изведе — изведува, ископа — ископува, нагази — нагазува, насади — насадува, надвисне — надвиснува, надгледа — надгледува, оближе — оближува, оптегне — оптегнува, одбегне — одбегнува, откупи — откупува, побара — побарува, поткопа — поткопува, поткастри — поткаструва, премери — премерува, препречи — препречува, предочи — предочува, преткаже — преткажува, приведе — приведува, пријави — пријавува, проникне — проникнува,**

¹⁰⁾ А. Белик, О језичкој природи и језичком развиту. Београд 1941, стр. 427.

¹¹⁾ Стендер-Петерсен, О функциях глагольных приставок в русском языке. К вопросу о методе. *Slavia* XII, 3—4, стр. 324 итн.

¹²⁾ Сп. за ова во одделот за имперфективните глаголи со префикс.

¹³⁾ А. Белик, О језичкој природи, стр. 428.

¹⁴⁾ A. Meillet, *Le slave commun*, стр. 290.—291.

протече — протечува, разголи — разголува, размисли — размислува, зближи — зближува, содружи — содружува, убеди — убедува, убоде — убодува.

Но има глаголи кај кои, наспоредно со оваа имперфектизирана форма изведена со наставката — ува —, наоѓаме и друга таква, најчесто стара имперфективна основа која денеска е веќе несамостојна, или изведена со други морфолошки средства. На пр.: **вотне — вотина — вотнува, воздигне — воздига — воздигнува, допрати — допрака — допратува, допадне — допаѓа — допаднава**. Од друга страна пак кај некои формата со — ува — или никако не ја најдуваме или, ако ја има, е многу понеобична за нашето уво поради ретката употреба или дијалектска ограниченост. Тоа станува најчесто кај глаголите што имаат вокал пред основната наставка и тоа почесто различен од тој во наставката. Кај нив се почести имперфективните форми изведени на поинаков начин: **долеа — долеа, зазрее — зазрева (зазрејува и долејува се понеобични), избие — избива, изгрее — изгрева и сл.** Ова не важи за сите глаголи од овој тип. Има и примери како: **доткае — доткава — доткајува и дотрае — дотрава — дотрајува** кај кои обете форми се обични и приемливи. Освен овие има и други глаголи кај кои е наспоредна имперфектизацијата со — ува — и тоа: прво, глаголи од типот **товари — товара (натовари — натовара — натоварува), пушти — пушта (потпушти — потпушта — потпуштува), отвори — отвора (изотвори — изотвора — изотворува)** и сл.

Од префиксираниите глаголи чија основна, несвршена форма е на — ува — не се изведуваат имперфектизирани форми. Обично тие се деноминативни, често книжевни образнувања, но ги има и во народниот говор: **радува — нарадува се, израдува и сл., иззимува, издариува, нагладува се, назборува и сл.,** потоа глаголите **возмилува, возбунтува, восторжествува, извојува**. Вакви глаголи има уште доста и тие не можат да имаат имперфектизирана форма со префикс.

Сопоставувањето на имперфектизираните форми со — ува — наспрема другите имперфектизирани форми наметнува прашање дали има разлика во нивната несвршеност, поконкретно дали има извесно сосредоточување на итеративно или дуративно значење на одредена форма.

Општо, во нашиот јазик изведените несвршени глаголи не мораат да бидат итеративни. Од примерите може да се види дека еден глагол поставен во различен текст може да биде итеративен или дуративен, без оглед на начинот на кој е образувана имперфектизираната форма, па иако има и две такви. Така глаголите **најдува** и **наоѓа** се **итеративни** во примерите: Секој ден поминував оттука и сè него го најдував; и ... тој му наоѓал рачки и мрдалки, јок утре, јок други ден.

Ц., но се дуративни во случајот како: Кога дојдов, писмото веќе се најдуваше на масата, или: Кога дојдов писмото веќе се наоѓаше на масата; Еј, кај се наоѓаш, што мислиш?

Глаголот се **открива** е **дуративен** во: Се открива небо и ширини ширни, БК, а е **итеративен** во примерот: Детето спиеше немирно и цела ноќ се откриваше.

Глаголите **излегува** и **излага** еднакво можат да бидат **итеративни** (На гробот од Катерина имало една дупка што си влегувала и излегувала Катерина. СБНУ); Кога излагаш од дома, затворај ја вратата) и **дуративни** (Од патната врата е, реков. Кога излегував го зедев за да знае Милка ... ВМ; И се токмеше да излага.)

Глаголот **претставува** е **дуративен** во: Ракописот претставува сериозен, редок и мошне занимлив потфат, а е **итеративен** во: Тој неколкупати веќе се претставуваше како добар поет.

Според тоа, значи, на еден имперфективен глагол најсигурно можеме да му го одредиме карактерот на имперфективност во реченицата, во зависност од нејзината општа смисла, означена поблиску со различни определби и дополненија како на именката, така и на глаголот. Меѓутоа, колку е возможна поточната определба или наклонување кон итеративност или кон дуративност во случаите кога имаме два имперфектизирани глаголи — еден изведен со — ува — и друг од постара имперфективна основа, ќе видиме понатаму.

§ 11. Додека итеративноста на овие глаголи може да биде на различни начини таква (да значи повторување на почетносвршени, завршносвршени или моментни дејства) и дуративноста се разликува од дуративноста на простите неизведени глаголи. Таа разлика произлегува од значењата што ги внесуваат префиксите. Велиќ¹⁵⁾ смета дека дејството што го означува еден имперфектизиран глагол може да биде трајно, „ако се претпостави дека засебно повторувањето дејства ќе се слеат во поим за едно дејство“. Но во примерот „Тога сам царев син слегвит крај море, влеговит в еден кајк...“ не би можеле ни да наслутиме некако слевање на засебно повторувањето дејства: тоа е поскоро дуративно дејство разгледувано во неговата завршна фаза — дефинитивност, или појасно — покажува крај на едно дејство разбран како процес на траење, како продолжителен акт. Овдека глаголот е употребен во ситуацијата во која во српскохрватскиот јазик би дошла перфективна форма (Тада царев син сиђе крај мора, уђе у један чамац...), а и другите глаголи изведени на ваков начин (**натоварува, потпуштува, изотворува, изодува**) често се јавуваат во таква употреба (Тој зема и ги изотворува сите

¹⁵⁾ А. Велиќ, О језичкој природи, стр. 428.

врати, потоа се натоварува со книгите и се оддалечува брзо). Освен тоа, кај нив, а поособено кај глаголите со се (се најдува, се претставува - што значат многупати бивање), дуративноста содржи поголем или помал степен на модалност. Велиме поголем или помал степен, затоа што одејќи од случај до случај, може да се набљудува појасно или понејасно модално значење (Скопје се најдува на Вардар : Али ти се најдува некоја пара : Што му најдуваш маана?).

Иако наставката —ува— најчесто служи за изразување итеративност во нашиот јазик, кај имперфективните—имперфектизирани глаголи со оваа наставка, — а и кај некои изведени без префикс, не е секогаш така, затоа што во многу случаи претставата за повторливоста е потисната од претставата за трајност. На пр. глаголот **купува** еднакво можеме да го сфатиме како дуративен и како итеративен (Сл.: Од кај купувате леб? - итер., и : Што зборуваат? Се пазарат, Миле купува нива, дур.). Поготово, дуративноста е единствена видска содржина на глаголите изведени со —ува— од именски основи: **милува, радува, векува**.

Погоре веќе го истакнавме прашањето дали може и до колку да им се припишува на едната или на другата форма итеративно, односно дуративно значење. На пр. од перфективното **најде** имаме изведени имперфективни **наоѓа** и **најдува**. Од примерите се виде дека и едниот и другиот глагол можат да ги имаат обете значења. Дури, можеме во истите реченици да го земеме едниот или другиот глагол без да пострада ни малку смислата. Секојден поминував оттука и сè него го најдував, а може и: Секојден поминував оттука и сè него го наоѓав. Еве уште еден пример: од **зајде** имаме три изведени форми: **заоѓа, зајдува** и **заодува**. Во случајот: Кога има срце што крвави од болка и зајдува од радост (БК), **зајдува** можеме да го сфатиме како **дуративно**, т.е. како трајно својство на нешто, а во „Месец биет и пак заидуват“ е очигледно **итеративно**, како што е и во „... откај што огрева сонцето, докај што заоѓа“, додека пак, во примерот „детето ќе ѝ заоѓало“ (т.е. ќе ја добие особината да заоѓа или зајдува, општо, без да замислиме колку пати, и одделните случаи), очигледно спаѓа во дуративните.

Така е и со најголем број глаголи што имаат по две изведени имперфектизирани форми. Во одредувањето на тие значења не може да се изведе правило и во него поскоро би требало да се оди од случај до случај, зашто така ни се откриваат и различни степени во затемнувањето на едното и развивањето на другото значење, кое во зависност од другите синтаксички елементи во реченицата може да биде помалку или повеќе видливо. На пр. во реченицата: Што му најдуваш маана? или: Што му наоѓаш маана?, ако не се прошири рече-

ницата со некои дополненија, на глаголот **најдуваш (наоѓаш)** не би можеле да му го одредиме карактерот на несвршеноста: може да се сфати и како повторлив и како неповторлив. Но во реченицата: Сега ти текна да ми најдуваш маана — би бил неповторлив, а во реченицата: Од кога фати да ми најдуваш маана — би бил повторлив.

Како што се гледа, преодите помеѓу едното и другото значење се бројни, но сепак не треба да се занемарува фактот дека ред префиксирани глаголи на —ува— се употребуваат пред сè со итеративно значење и како такви повеќето не се обични во употребата на право сегашно време. Тоа можеше да се види и од примерите дадени на стр. 14 и натаму, кои скоро никаде во текстот не се во вистинско сегашно време. Нивната употреба е насекаде повеќе или помалку модално обоена.

Ова се гледа уште појасно кај глаголите на —ува— со двојни префикси, каде што нивната итеративност е јасна и речиси исклучива (се изнајадува, се изнаплачува и сл.).

III. Видски лик

§ 12. Рековме понапред дека глаголските префикси, освен перфективноста, внесуваат во глаголите нови значења или ги дополнуваат нивните со пространствени, временски или други, модални елементи. Кога ќе се рече временски, се мисли на тоа дека тие поточно ја определуваат перфективноста, т.е. нè упатуваат на еден определен момент или дел од глаголското дејство: почетен или завршен. Овие различни значења А. Белик¹⁶ ги нарекол **видски ликови**, С. Агрел¹⁷ — *postać* или *Aktionsart*, Стендер Петерсен¹⁸ и Ст. Слоњски¹⁹ — функција, а Х. Кр. Серенсен²⁰ *l'espèce d'action*. Видскиот лик, покажувајќи го начинот на кој протекло едно дејство, моментот од времето во кој се извршило или правецот во пространството накаде е упатено, и внесувајќи ново значење во простиот глагол, претставува лексичка категорија, а глаголските основи врзани со еден или друг префикс и добивајќи така такви значења, си најдуваат посебно место во лексиката на секој словенски јазик. Меѓутоа, глаголскиот вид, добивајќи различни ликови, не се менува сам од себе. Затоа треба да се разликува добро глаголскиот вид од видскиот лик.

¹⁶) А. Белик, Савремени српскохрватски книжевни јазик, II део. Наука о грађењу речи. Београд 1949. стр.319.

¹⁷) S. Agrell, *Przedrostki postaciowe czasowników polskich*; — *Aspektänderung beim polnischen Zeitworte*.

¹⁸) А. Н. Стендер—Петерсен, О функциях глагольных приставок, ... стр. 324.

¹⁹) St. Słonski, *Funkcje prefiksów werbalnych w języku starosłowiańskim (starobułgarskim)*. Warszawa 1937.

²⁰) H. Sørensen, *aspect et temps en slave*, str. 89.

Ова го потцртува и Agrell кога вели дека „przez postać nie rozumiemy dwy głównych kategorii czasownika słowiańskiego, formy niedokonanej (czyli „imperfektywnej“) i formy dokonanej (czyli „perfektywnej“) — nazywam je aspektami. Jako postać oznaczam pewne funkcje znaczeniowe czasowników słowiańskich, przeważnie złożonych, wyrażające, w **jaki sposób** czynność dokonana została albo dokonuje się. Funkcja postaciowa może oznaczać czynność (albo stan, treść) czasownika pod względem dwóch momentów: przebiegu czasu i osiągnięcia rezultatu.“²¹⁾

S. Agrell набројува 22 значења што ги внесуваат префиксите во нивната врска со глаголите: резултативно, ефективно, интензивно, моментано, дуративно, дистрибутивно, комплетивно, акуративно, аугментативно, ерективно, мајоративно, пердуративно, претеритивно, консекутивно, дефинитивно, дуративно—дефинитивно, акурзивно, транскурзивно, курзивно, инхоативно, ингресивно, перкурзивно и терминативно. Со оваа класификација се сложува главно и А. Белик²²⁾.

§ 13. Односот помеѓу видот и видскиот лик некои го третираат од гледна точка на објективното и субјективното²³⁾. Субјективната категорија се одредува според личното сфаќање, а не преку фактите што се надвор од зборуваачот. Таква категорија би бил аспектот—видот, кој е според нив, претстава за дејството од разни гледни точки. Видскиот лик пак би бил објективна категорија, лексичкото значење на глаголот. Впрочем материјалот што ни го пружа јазикот со ништо не не наведува односот помеѓу видот и видскиот лик да го разгледуваме како однос помеѓу субјективна и објективна категорија. Ако се сложиме со мислењето на В. В. Бородич²⁴⁾, тогаш разликата помеѓу овие две категории „не ест различие между объективным названием действия и субъективным представлением о действии... на самом деле — это различие между лексическим содержанием слова (конкретным названием действия, которое может быть представлено как длительное, мгновенное, многократное и т.д.) и грамматической категорией, когда слово получает определенные формы, независимые от его конкретного содержания: каждое действие, независимо от его длительности или мгновенности, может быть представлено как совершенное или несовершенное“.

Според тоа веќе што го установивме, видот е тој што одредува дали едно дејство е несвршено или свршено, додека

²¹⁾ S. Agrell, *Przedrostki postaciowe*, ... str. 107.

²²⁾ А. Белик, О језичкој природи, стр. 426.

²³⁾ E. Herman, *Objektive und subjektive Aktionsart*, *Indogermanische Forschungen*, 45, 1927; В. В. Бородич, К вопросу о видовых отношениях старославянского глагола. Ученые записки Института Славяноведения, т. IX, 1954, стр. 50—138.

²⁴⁾ В. В. Бородич, Таму, стр. 58. Сп. и кај N. Van-Wijk, *Sur l'origine des aspects du verbe slave*, *Revue des études slaves*, IX, str. 241 etc.

пак видскиот лик е својство на глаголите, главно сложени, што покажува на каков начин дејството станало свршено или се извршува. Видскиот лик го одредува дејството од гледна точка на овие моменти: траење во времето, ограничување во просторот и силата или начинот на кој се извршува. Глаголите можеме да ги поделиме само на два вида (перфективен и имперфективен), видски ликови можат да се набројат повеќе, нив ги имаат и перфективните и имперфективните глаголи. А колку што е видскиот лик, како лексичка категорија, објективна категорија ништо помалку објективен не ни се покажува ни видот, кој што е пак од своја страна даден во основата на глаголот, независно од субјективниот однос на зборуваачот. На пр. поимот напише како перфективен безусловно постои надвор од нашето лично сфаќање, наспроти пишува, кој е во иста таква мерка имперфективен. Според тоа не се гледа многу каква полза би донела ваквата карактеристика на видот и видските ликови.

§ 14. Сообразувајќи се донекаде со установените термини кај веќе понапред споменатите автори и придружувајќи ги со нови, во нашиот јазик можеме да ги издвоиме следниве видски ликови:

1. **Со временски значења:** резултатив, дефинитив, ефектив, пердуратив, ингресив.

2. **Со пространствени значења:** курзив, инкурзив, суперкурзив, рекурзив, акурзив, транскурзив, абкурзив, екскурзив, декурзив, субкурзив, перкурзив, прекурзив, претеркурзив, циркумкурзив.

3. **Со модални значења:** дистрибутив, комплетив, аугметатив, мајоратив, диминутив и комитатив.

IV. Значењата на видските ликови

§ 15. А. Темпорални значења

1. **Резултатив** значи резултат од некое глаголско дејство без оглед на неговото траење во времето пред тоа. Резултативното значење претпоставува дека дејството се разгледува при неговиот крај. При сè што Agrell настојува дека „die Ausdrücke *rezultativ* und *aspectändernd* sind also nicht ganz synonym“²⁵⁾, јас и глаголите кај кои префиксот има за цел глаголот од несвршен само да го направи свршен, ги определувам како резултативни. Значи, како што е видливо и од дефиницијата на овој термин, резултативни се сите глаголи што значат крај на свршено дејство, т.е. завршна свршеност и освен таа свршеност не добиле ништо од префиксот.

Резултативно значење им придаваат на глаголите следниве префикси: **за—** (замисли се, заскита се), **на—** (навезе,

²⁵⁾ Agrell, *Aspectänderung und Aktionsartbildung*, str. 85.

нагости), **о—(об—)** (обори, окопа), **по—** (погине, побегне), **про—** (продаде, прочита), **с—** (свене, сврши), **у—** (усрами се, угасне)²⁶.

2. **Дефинитив** исто така значи завршна свршеност на дејство со особено потцртан дуративен резултат. Доста тешко може понекогаш да се разликува од резултативот и во неговото определување главно се потпираме на односот на глаголот кон контекстот. Се изразува со префиксите: **до—** (дојаде, дожние), **за—** (заврши), **из—** (изброи, изгледа).

3. **Ефектив** значи дејство со основателен, количествено совршен резултат. Затоа, како ефективни се сметаат глаголите кај кои префиксот внесол значење на преминување кон ново качество, или некое слично на тоа: дејство што произведува нешто одново (**воз—**), полно преминување во нова состојба (**за**), доведување во нова состојба (**о—, об—**). Наведените значења се подведени под ефектив затоа што нивниот резултат е „количествено совршен“, што се огледува и во менувањето на квалитетот на субјектот, одн. објектот.

Ефектив имаат глаголите сврзани со префиксите: **в—** (вжешти, вледени се), **воз—** (возроди, востанови), **за—** (занеми, замрежи се), **из—** (извојува), **о—, об—** (обели, означи, обвини), **с—** (збесни, збудали се).

4. **Пердуратив** означува дејство со особено означен почеток и крај. Се изразува со префиксите **пре—** (пренеси, преножева) и **про—** (проживее).

5. **Ингресив** значи настапување на почетниот момент како процес, во продолжение на времето. Освен ингресивот, некои воведуваат и термин инхоатив кој би требало да значи глаголско дејство чиј почеток само се обележува како завршен во дадената ситуација. Тој почеток би можел да биде моментален. Јас не правам разлика при глаголите кај кои се работи за почетна свршеност и затоа е земен само терминот ингресив. Се изразува со префиксите: **до—** (доболи, дотекне), **за—** (забави, забрза, заверува), **на—** (намрази, настане, настапи), **по—** (побрза, полета, побрка), **при—** (причука, припука, притреба, притекне), **про—** (провиди, простенка, протече, проговори), **с—** (збуни, скркори, згрми, свреска), **у—** (убрза).

Б. Пространствени значења

6. **Курзив** значи дејство или движење што се врши по некаква површина. Се изразува со префиксите **по—** (повие, поклопи, полази, полегне) и **со—** (слупи, содере, спружи).²⁷

²⁶) Примерите се дадени во текст во вториот дел.

²⁷) Поимот **курзив** за мене има пространствено значење при сè што едни го идентифицираат со имперфективност, а други го сметаат за еднаков со инхоативното значење на нелокалните глаголи (појде).

7. **Инкурзив** значи дејство што се развива во внатрешноста на нешто или движење управено кон внатрешноста на нешто. Се означува со префиксот **во—** (вгази-, вовлече, вкорени) и **у—** (убоде, увлече, удоми, увери).

8. **Суперкурзив** значи дејство управено нагоре. Се означува со префиксите: **воз—** (вознесе, востане), и **над—** (надвие се, натпише).

9. **Акурзив** значи промена на место при која дејството започнато далеку од дадената ситуација иде до границата близу до неа. Се означува со префиксите: **до—** (добива, дојде), **на—** (навали, навитка, наблегне, наметне се), **од—** (одврати, отплати се, одговори) и **при—** (прибави, прибере, привлече, придружи).

10. **Транскурзив** значи движење или изопшто дејство управено зад нешто, потоа движење што скршнува од определената линија, упатување од еден предмет кон друг, или пренесување од едно место на друго. Се означува со префиксите **за—** (завие, зајде, зачепа) и **пре—** (премине, преседи, премести).

11. **Абкурзив** значи промена на место така што движењето започнато близу до дадената ситуација оди до оддалечена точка. Се изразува со префиксите **за—** (забегне, зафрли), **од—** (одвее, одвлече, отиде, одмине, одземе), **с—** (свалка, слезе, свлече, смете), и **у—** (утече, украде).

12. **Ескурзив** значи промена на место така што движењето започнато во внатрешноста на нешто излегува надвор. Се изразува со префиксите **из—** (избрка, извади, избере, издаде, изјави).

13. **Субкурзив** значи дејство управено под нешто или недопуштено, тајно дејство. Се изразува со префиксот **под—** (подбере, подгази, подврзе, поткопа, поткупи, потпраша).

14. **Перкурзив** значи движење, преминување преку нешто, преполовување на две, потоа поминување низ нешто. Се изразува со префиксите **пре—** (преведе, прегради, преброди) и **про—** (провлече, проветри).

15. **Прекурзив** значи насочување напред во пространството или во времето. Се изразува со префиксот **пред—** (предводи, предложи, преткаже, претстави).

16. **Претеркурзив** значи движење, поминување покрај нешто. Се изразува со префиксот **про—** (пронесе, пролета, пројде).

17. **Рекурзив** значи повторување на дејството. Се изразува со префиксите **воз—** (возрази) и **пре—** (преземе, прекрои, преобрази).

18. **Декурзив** значи обратно дејство од некое друго. Се изразува со префиксите **од-** (одбули, одборчи, одвикне, оддиши се, одзове се) и **раз-** (развезе, разљуби, разниже, раздене, расплете).

19. **Циркумкурзив** значи дејство или движење што се развива околу некој предмет. Се изразува со префиксот **о-** (**об-**) (обигра, обиколи, објасни, окова, олиже).

В. Модални значења:

20. **Комплетив** означува дополнително завршување на последниот дел од некое дејство. Се изразува со префиксите **до-** (добере, дореди, допише) и **при-** (привезе, прирече, прирасне, притури).

21. **Диминутив** означува дејство исполнето во мала, недоволна мерка, некомплетно или какогудер, на брза рака. Се изразува со префиксите **за-** (забае, залаже, замие), **на-** (наспе, нагори, начуе, наскапе), **по-** (позине, помрзне, побабува, побиде), **под** (подврне, подзине, подбутне), **при-** (пригмечи, приммири се, прилегне, приплаши) и **про-** (прогрми, прокасне, пробеси).

22. **Аугментатив** означува дејство во кое јасно се гледа резултатот што расте од незначителен почеток до ефектно завршување. Исто така значи и прекумерно, повеќе одошто е потребно или нормално, извршување. Се изразува со префиксите: **на-** (наака, навекува се, нагости се) и **раз-** (раздува, распупи, раззелени).

23. **Мајоратив** значи дејство чиј почеток е надминат за еден степен од следната состојба. Обично тука се вклучува и повторување на дејството зашто првиот пат или не било добро исполнето или не било доволно. Повторното дејство е изразено во посилен степен или нормата е пречекорена. Се изразува со префиксите **над-** (надбега, надброи, надбели), **по-** (подобри, повтори, постегне, покачи се) и **пре-** (прејаде, прекапе, препече, претера).

24. **Дистрибутив** означува дејство завршено во различни моменти од времето, често во различни места. Освен тоа означува и дејство разделено на повеќе објекти. Се изразува со префиксите **из-** (избоде, изграби, изжени, излови), **по-** (побута, помори) и **раз-** (развее, разбега се, разграба, разбие).

25. **Комитатив** значи дејство извршено од повеќе субјекти. Ова значење е спротивно на дистрибутивното. Се изразува со префиксот **из-** (испростат се, изумрат, издават), **по-** (подават се, поженат се, поседнат) и **с-** (зближи, зговори се, здружи, собере, стече).

Поимот **дуратив** јас не го земам во обзир како видски лик на перфективните глаголи сметајќи дека тој е иденти-

чен со поимот **имперфектив**, така како што го наоѓаме кај најмногу лингвисти, иако Агрел вели дека називот **дуратив** не би требало да се меша со називот **имперфектив** и дека првиот утврдувал што било пред завршниот момент, а вториот што иде по завршниот момент.

В. Предлошките значења на префиксите

§ 16. Глаголските префикси се предлози што се сврзуваат со глаголите со цел глаголското дејство да се определи поблиску во времето, во просторот или по друг начин. Како стои со фиксирањето на глаголското дејство за еден временски момент видовме кога беше збор за значењата на видските ликови. Но едно е важно да се има предвид, а тоа е дека предлозите надвор од нивната врска со глаголот имаат многу разновидни значења што изразуваат пространствени и други односи. Со тие предлошки значења треба во прв ред да сметаме кога ги разгледуваме значењата што ги внесуваат глаголските префикси во глаголот.

§ 17. Најважни прашања што се поставуваат во врска со предлошките значења се следниве:

1. Кои префикси и доколку си ги запазиле своите предлошки значења и во врска со кои глаголи;

2. Дали има префикси што влијаат само за промената на видот;

3. Како стои со преминот од пространствените во временски значења и со развивањето на нови значења.

§ 18. Пред сè во врска со првото прашање, треба да се подвлече разликата помеѓу предлошките значења општо, и пространствените посебно, бидејќи сите предлози немаат пространствени значења (а некогаш ги имале) или имаат и такви и некои други. Според тоа, сите префикси имаат повеќе предлошки значења, дел од кои можат да бидат пространствени или некакви други.

Кога се мисли на предлошките значења што ги внесуваат префиксите, тогаш треба да се има предвид дека сето она разнообразие на различни значења што ги имаат предлозите во реченицата не можеме да го бараме и во нивната врска со глаголите. Има многу такви значења што се загубиле во врска со глаголите, а за сметка на тоа се создале нови, што ги нема предлогот во самостојна употреба.

Префиксите најнапред го врзувале глаголското дејство за место, а подоцна го пренесуваат своето значење и кон областа на времето и веќе почнуваат да означуваат направо моменти од времето или состојбата на глаголот, без да загатнуваат за пространството. Би можело да се претпостави дека временски значења не се добиле при врската со глаголи што значат видливо дејство што станува во пространството

(како дојде, најде) ни при глаголи што значат непредметни дејства кои ние во претставата си ги опространствуваме со префикси во преносна смисла (како **изуми**, **издаде**), а при глаголи што значат состојба и што во нашата свест изопшто не се сврзуваат со пространство а само со време (**доседи**, **истрпи**), попосле префиксите добиле по тој начин употреба за означување време и почнале при тие нивни значења да се сврзуваат и со глаголи што означуваат движење.

Најјасно се гледаат основните предлошки значења кај префиксите **над-**, **под-**, **пред-**. Кај глаголите соединети со овие префикси најјасно се гледа границата помеѓу значењето на префиксот и основното значење на глаголот. Кај нив префиксот, освен што го перфектизира глаголот, внесува значења што му се својствени како предлог, било тие да се сфатат во конкретна или во одвлечена смисла, во зависност од внатрешното значење на основниот глагол и притоа се развиле нови, модални значења на видските ликови. Така, **над-** ги има следниве значења: дејство што се развива одозгора, врз некаква површина или над некаков предмет: Темни облаци се надвиле над градот; Се наднесол црн облак; Книгата е натпишана со овие зборови... На ова значење се надоврзува значењето дека некој е над некого во извесна работа, го надминува (С'нцето е надгреала, свездите е надбелела), што претставува еволуција во смисла на губење на чисто пространственото значење и преод кон друго, поапстрактно; друго такво значење е на дејство извршено повеќе одошто треба, **над** обичната норма (му платил и му натплатил; беше натпраил еден брут поеке).

И кај префиксот **под-** предлошкото значење доминира: прво, значи управување или вршење на дејство **надолу** или **под** нешто (Црни гуњи, мајко, да носиме и шамии, мајко, подбрадени; Во моменти се каеше оти си го подгази девојчето); потоа, недопуштено, тајно дејство, така да се каже, дејство што се врши закриено „под“ јавноста (**подмити**, **поткаже**); значи и дејство што е извршено во послаба степен, **под** обичната норма (**подбегне**, **подбели**, **подлае**).

Префиксот **пред-** значи насочување на дејството или место на неговото извршување **напред** или **пред** нешто, во пространството или во времето: **се преткаже** (Тоа ѝ се преткажало пред очи. Ц); **се претпази** (Се презедоа мерки да се претпази населението од зараза).

Овие три префикси ги земаме како најтипични во врска со внесувањето на чисто предлошки значења во нивниот контакт со глаголите. Но, ако ги разгледаме и сите останати префикси ќе можеме да видиме наспоредност во оваа смисла:

секој глаголки префикс има повеќе или помалку предлошки значења, а скоро секогаш по едно „празно“²⁸⁾ што служи само за да го претвори глаголот од несвршен во свршен, или одредуваат некоја друга особина на дејството во врска со субјектот на дејството, или самиот негов квалитет (дистрибутивност, диминутивност, аугментативност и сл.).

Така и префиксот **в, во-** значи најчесто дека глаголки дејство се управува кон внатрешноста на нешто, **до-** доведување на дејството до неговата граница или достигнување до определена цел — предмет, **за-** поставување зад нешто (пробитното значење на **за** му е пространствено: значи **зад**), **на-** управување или извршување на дејството врз некаква површина, **од-** одделување или оддалечување на дејството од нешто, **по-** извршување на дејството врз некаква површина, **при-** прибележување или полно достигнување на дејството до нешто, **с, со-** движење одозгора надолу (ова значење предлогот **со** во самостојна употреба го нема денеска во нашиот јазик. Сп. го српското: спустити се са куће) и едновременост на исполнување на едно дејство со друго при претпоставката дека има поголем број исполнители (ова значење му е денеска основно и единствено и на предлогот **со-** инструментално-комитативно).

Посебно место заземаат префиксите станати од предлози што ги нема денеска во нашиот современ јазик, а некои ги немало ни од поодамнешно време. Некои од тие префикси се одликуваат со својата чисто книжевна употреба (**воз-**), повеќе дијалектска (**у-**) и се сосема ограничени во споредба со другите, додека пак има и такви што живеат во народниот јазик и се многу продуктивни и распространети (**из-**, **пре-**, **про-**, **раз-** **о-** **об-**).

Предлогот **въз** во стсл. имал значење **рго**, **ропе** (Микл.). Префиксот **воз-** во денешно време, иако како предлог не се употребува, има три локални значења што немаат многу врска со наведените во речникот на Миклошич: движење нагоре, движење во спротивен правец и движење назад. Овие значења не се развиени отпосле, туку ги има и кај старословенските глаголи (сп. **взникнѣти**, **взрасти**). Како што е случај со префиксот **воз-**, (така е и со **у-** (<оу). Предлогот **у** во стсл. имал значење **ad**, **apud**, т.е. соодветно на денешното **кај**, **при**, додека пак во состав со глаголите значи оддалечување од една точка (**au-auferrer**, **оутѣжати**). Денеска, тоа е само едно од четирите значења што ги внесува овој предлог во врска со глаголите: навлегување во нешто (кога е конкретно, ова значење се измешало со значењето на **в, во-**), потоа, почетно и завршно свршено значење.

²⁸⁾ Сп. за ова поподробно во одделот за лексичкото значење на глаголите со и без префикс.

Видовме дека повеќето од предлошките значења на префиксите можат да се сфатат во конкретна и во апстрактна смисла. Тоа значи дека конкретните значења треба да ги сврзуваме со пространствениот момент, а апстрактните за временскиот и за модалниот. Тоа може да се набљудува и кај еден ист глагол: пространственото значење се потиснува од временското без да се исклучат тука и некои промени во глаголската основа (на пр. во **донесе до-** значи носење до некое место, граница во просторот, а во **доноси до-** значи носење до крај, до некоја граница во времето; така и **заведе** значи водење зад нешто, во просторот, а **заводи** почне да води, **зајде** има пространствено значење а **заоди** временско, почетно (макар што секундарното имперфективно **заодува** може пак да има пространствено значење: пази го детето, зашто заодува (заскитува). „Ше рече, префикситџ сџ промѣнили значението си. Тази промѣна има посока, по обшца семантичен законџ, отџ предметното кџмџ непредметното, вџ случая — отџ областа на пространството кџмџ областа на времето. Тази промѣна е, която промѣна и значенията на сложените глаголни основи.“²⁹⁾.

VI. Продуктивноста на префиксите

§ 19. Распространетоста на префиксацијата во нашиот јазик како особено средство за лексичко и стилско изразување заслужува посебно внимание. Од друга страна има префикси кои (особено во некои нивни значења) можат да бидат употребени со голем број глаголи од нашиот јазик. Таков е случајот со **за-** кога значи почетна свршеност, на **до-** кога значи доведување на дејството до неговата граница или **по-** кога значи вршење нешто во мала количина или во малку време (т.е. диминутивно дејство). И што е особено важно, овие значења на префиксите се особено распространети во нашиот јазик. Дека оваа особина на глаголите во нашиот јазик не е само современа појава, а била развиена уште од порано, укажува и еден запис од XV век направен на еден ракописен минеј од тоа време: запис се сџа книга кџгда идоше тџрци на цариградџ а дописа се кџгда га принееше... (формите **записа, дописа**)³⁰⁾.

Но и покрај својството на некои префикси да се сврзуваат и денеска со голем број глаголи, има и такви глаголи што послабо се поддаваат на префиксација. Изгледа дека глаголите што се примарни произведуваат најмногу префиксирани (Такви примарни се глаголите од типот **носи, иде, види, сака, лежи** и сл.): **внесе, доноси, заноси, износи, обноси,**

²⁹⁾ Др. Матеевџ, Елементитџ пространство и време вџ историјата на глаголитџ видови значения. Slavia XIV. 1-2 1935-6, стр. 6.

³⁰⁾ X. Поленаковиџ, Еден ракопис од XV век, Македонски јазик, VI, кн. 1, стр. 70.

донесе, поноси, преноси, принесе, проноси, снесе, разнесе и сл. Така е и со другите наведени глаголи: до колку има две различни основи, т.е. основи со променет вокал во основата, тие се јавуваат горедолу со сите префикси, било да е едната или другата основа.

А непродуктивни глаголи, т.е. такви што малку или никако не се подложни на префиксација се глаголите на **-ира** (**телефонира, теоретизира, компромитира, демократизира, еволуира**), **-иса** (**бендиса, арниса, кандиса, шашардиса, бојадиса, киниса**), макар што и кај нив, доста ретко, може кај некај повообичаен глагол да сретнеме поврзување со префикс: **искомплицира, покиниса**, и глаголите на **-нува**.

§ 20. Како стои работата кај поодделните префикси ќе видиме сега.

Најотграничена употреба имаат префиксите што се најблиску до основните предлошки значења: **пред-, под-, над-**. Тоа е разбирливо поради тоа што кај нив и не го наоѓаме она разнообразие од различни нови и стари временски, пространствени и модални значења како кај другите префикси туку само нивните предлошки значења со минимални отклонувања.

Освен нив, ограничена употреба имаат и префиксите што се загубени денеска од употреба како самостојни предлози: **воз-, о-, об-**, но тоа не важи за истите такви префикси **пре-, про-, из-** и **раз-** кои имаат многу распространета употреба. Префиксот **воз-** го наоѓаме само во ограничен број глаголи што ги нема во народниот говор (освен земе од **вџземе**, кој и така веќе одамна не се чувствува како сложен глагол), туку се дојдени во литературниот јазик како заемки од црковниот јазик или бугарскиот или рускиот. Меѓутоа, префиксот **о, об-** го наоѓаме почесто во споредба со **воз-**, секако поради тоа што се неговите предлошки значења појасни и поконкретни и бидејќи го има во народниот јазик (пространственото значење на **о, об-** му е движење или дејство околу некој предмет или околу, од сите страни, додека **воз-** значи движење нагоре и тоа најчесто во одвлечена смисла: **возведе, возгласи**), освен тоа, префиксот **о, об-** се простира и на голем број глаголи со завршна свршеност, што значат идење во некаква состојба и тоа предимно деноминатива (**оздрави, окрвави, олади**).

На истата таа причина — конкретното на пространственото значење и чисто видското значење на **пре-, про-, из-** и **раз-** се должи и нивната голема распространетост во нашиот јазик и покрај тоа што не се употребуваат самостојно како предлози (освен из дијалектно, во подруго значење и доста ограничено). На пример, малку глаголи во нашиов јазик не можат да образуваат сложен со **пре-** во значење на повторно

или поинакво извршување на дејството. Или пак со префиксот **из-** кога значи доведување на дејството до крај. Таков е случајот и со **про-** во интресивно значење: многу глаголи можат со **про-** да образуваат сложени со значење почеток на дејство: **прооди, проплаче.**

Продуктивноста на префиксите во современиот јазик во споредба со таа во старословенскиот јазик е особено зголемена во врска со нивната функција за образување свршени од несвршените глаголи што ја имале и тогаш, но поограничено. И не само што се задржале значењата што ги имале во старословенскиот јазик, туку тие се распространиле на поголем број глаголи и се развиле нови.

§ 26. Кога се зборуваше за продуктивноста на префиксите досега, се мислеше на таа нивна особина во народните говори. Меѓутоа, не би требало да се пропушти да се истакнат некои работи во врска со нивната продуктивност во литературниот јазик. Во литературниот јазик имаме доста глаголи со префикс што не се употребуваат во народните говори. А има и такви за кои се развиле нови, поинакви литературни значења. На пр.: **изјасни се**: времето се изјаснило и некој се изјаснил за нечие мислење, идеја. Од тие глаголи што ги нема во народниот говор има една група туѓи, несловенски заемки што образувале сложени со префикси најчесто во значењето на почетна или завршна свршеност: **замаскира, заинтересира, завинти, одвинти, преимитира, окарактеризира, окуражи, уапси** итн.; освен овие, кои се малку на број, има и такви што претставуваат словенски заемки (црковни), најчесто дојдени во нашиот јазик со префиксот, макар што тоа не мора секогаш да биде така: **вкуси, влијае, влоши, вљуби, воплоти, воодушеви, вразуми.** Тука влегуваат и сите глаголи со **воз-**, глаголите **изобрази, набљудува, надахне, обопшти, обвини,** сите глаголи со **обез-**: **обезглави, обезличи, обезоружа, обеспокои, обезуми, обесхрабри, обесчести** и понатаму: **облагодетелствува, облагороди, обнадежи, обопшти, осушества, овозможува, олицетвори, одрази, одмазди, поблагодари, почувствува, последува, подражава, подозира, пренебрегне, преобрази** итн. И на крајот, има и глаголи, помалку на број од овие, што се дојдени преку печатот, главно преку српскохрватскиот јазик и се карактеристични главно за него. Тоа се зборови од типот **претседава, разрасте, усвои** (најголем дел од глаголите со префиксот **у-** се или заемки или дијалектизми, а само малку од нив има што им се својствени на повеќето народни говори како **умре, убие, убоде, украде, уплаши** и сл.). Со оваа класификација на префиксираните глаголи — литературни образувања не се исцрпуваат сите видови затоа што има уште еден дел кој е најголем, а тоа се глаголи изведени од различни основи, именски или глаголски, литературни

образувања со свои специфични, најчесто апстрактни значења: **вдахне, вживее се, вклучи, добави, допадне, задлабочи, завери, избегне, изјави, исклучи, излуди, изрази, изгледа, изгласа, набележи, настани** итн.

VII. Лексичкото значење на глаголите со и без префикс

§ 21. Кога се разгледува ова прашање, се наметнува и прашањето на таканаречените „празни“ префикси. Имено, многумина автори што се занимавале со функцијата и значењата на глаголските префикси, ги делат префиксите на „празни“ и на „полни“.³¹⁾ Под **празен** префикс се подразбира таков префикс што не му придава никакво посебно значење (или **скоро никакво**, М. Веј) на глаголот, туку само го претвора од имперфективен во перфективен. И обратно, **полниот** префикс освен што го менува видот на глаголот, го менува и неговото конкретно значење. Но се поставува прашање, кога ќе се има предвид материјалот од нашиот јазик, па и од другите словенски јазици, има ли празни префикси, и колку се тие празни навистина. Во нашиот јазик, скоро кај секој префикс, покрај конкретните значења, пространствени, темпорални или модални, има и по една група глаголи кај кои не се внесува ниедно од тие значења, а само претвораат од имперфективни во перфективни со исто значење, или, како што ги нарекуваат, **перфективни синоними.**

Ако го земеме како основно ова толкување на поимот празен префикс, тогаш никако не бисме можеле да се сложиме со постапката на Агрел кој во празни префикси ги убројува и тие што значат почетна свршеност. Зашто и почетната свршеност значи обележување на одредена особена околност, што се разликува на свој начин од обичната свршеност, или што се противставува на завршната свршеност. Освен тоа, кај Агрел меѓу празните префикси, а обете негови работи се главно сосредоточени на нивното разгледување, се наоѓаат и такви со функција на дистрибутивност, диминутивност или дефинитивност. Сите тие, како и почетната свршеност (интресивноста) претставуваат конкретни, лексички специфично обоени функции на одредени префикси во врска со глаголите. Ако треба да се прави ваква поделба, тогаш празни би биле оние со **резултативна** и **ефективна** функција (в. § 15, за определбата на поимите **резултатив** и **ефектив**). Со резул-

³¹⁾ M. Vey, Les préverbes vides en tcheque moderne, Revue des études slaves, XXIX, 1952, str. 83.

B. B. Виноградов, Русский язык, Москва 1947, стр. 533 и тн.

I. Němec, O slovanské předponě po-slovesné, Slavia, XXIII, Praha 1954, str. 1.

S. Agrell, Funkcje prefiksów werbalnych..., Aspectänderung und Aktionsartbildung...

тативно значење не треба да се меша дефинитивното заради тоа што ова, за разлика од резултативот, го разгледува крајот на глаголското дејство како процес, во неговиот тек. Тоа значење не можеме да го сметаме како празно.

Друго е прашањето како и под кои услови иде до тоа префиксите да ја губат својата конкретна содржина. (Тие со тоа што го загубиле конкретното значење на предлозите од кои настанале, се претвориле од **зборообразовни** во **формообразовни** ³²⁾).

Во едни случаи, а тие се доста чести, ослабувањето и загубата на конкретните значења на префиксите се јавуваат кај одделни глаголи со свој посебен пат на изменување на лексичкото значење на дадените глаголи. Тоа не значи дека префиксот станува за секогаш „празен“, затоа што во врска со други глаголи тој си ги задржува своите конкретни значења. На пр. **на-** во глаголот **напише** е „празен“ префикс, т.е. без конкретно значење, а „полн“ е во глаголите: **наврне** (Над мене беше наврнало толку многу снег, СД), — со курзивно значење, **набоде** (Момичка набодена на кон, на врх плетот. Ш) — со акурзивно значење, во гл. **се навика** (Ми се навика за ништо) со аугментативно значење и сл.

Во други пак случаи загубата на реалните значења се врзува за глаголи со определена морфолошка структура или лексичка содржина. Мислам на глаголите кај кои префиксот има ефективна функција и кои се во најголем број случаи деноминатива — кога значат придобивање нова особина или преминување во нова состојба. Во таква улога истапуваат главно префиксите **в-** **вгнои се** (По два дни раната му се вгнои), **за-** **зацрни** (Си зацрнив бел пестемел. Ш), **о,** **об-** **овистини се** (Не помина многу време и неговите зборови се овистинија), **обдени се** (Кога се денчок обдени, Ш), **погосподи се** (И во секој политичар тој гледал нов план на некого да се погосподи, Ц X), **скочани се** (Да се скочаниш да даде господ, Ец).

§ 22. Наспроти кажаното за таканаречените „празни“ префикси, треба да се дообјасни и функцијата на „полните“ префикси. Тие, како што се кажа и погоре, го изразуваат поимот за глаголското дејство, поточно определено во однос спрема простиот глагол. „Cette concretisation du procès n'est autre chose que l'évocation des circonstances particulières qui déterminent la direction de ce procès, et c'est avant tout l'évocation de son but, de son objet, ainsi que de son résultat. Ainsi *proиграть* signifie „jouer de façon à perdre quelque chose...“ ³³⁾).

Оваа определеност, т.е. потсетување на специфичните белези на глаголското дејство се постигнува со тоа што пре-

³²⁾ В. В. Виноградов, Русский язык. стр. 533 итн.

³³⁾ S. Kartsevski, études sur le système verbal du russe contemporain, Slavia I, 2-4, str. 498.

фиксите ги задржуваат своите предлошки значења — прво пространствени, што можеле отпосле да се развијат во временски, а потоа и во други, сосема нови значења што се развили од контактот на префиксот со глаголот. Но и со ова најголемиот дел од префиксираните глаголи не се одделува лексички дефинитивно од основните. Кај друг, помал дел, потешко можеме да ја откриеме врската со значењето на основниот глагол, како на пример: **гласи** — **согласи се**, **бере** — **разбере**, **твори** — **раствори**, **затвори**, **отвори** и др.

Определувањето на степенот на промената на значењето што станува кај глаголот во врска со префиксот не може да биде секогаш точно утврдено кај сите глаголи, а ни кај сите префикси. Оформувањето на новите значења кај сите нив не оди рамномерно, кај некои е во тек, кај други е завршено, а некои пак во зависност од контекстот можат да имаат или сосема ново или малку изменето значење, или пак никаква лексичка промена — т.е. функцијата на префиксот да е празна. Пр.: префиксот **из-** во гл. **ископа** може да се сфати и како „празен“ (Ископај дупка), и како „полн“ со значење на дејство што е упатено од внатрешноста на нешто кон надвор (Ископаа една пенушка од земјата).

Затоа и уште во почетокот на овој дел напоменав дека празен префикс би бил тој што не му придава на глаголот никакво посебно значење (или **скоро никакво**), затоа што честопати во зависност од контекстот, како што видовме погоре, а и по пат на логичко разложување на некој глагол можеме да утврдиме врска, макар и подалечна, на некој префикс со предлошките значења. На пример, во глаголот **напише**: глаголот **пише** сам по себе вклучува претстава за дејство што се врши врз некаква површина, т.е. локално е определено — **се пишува на нешто**. Така префиксот во перфективниот глагол **напише**, првобитно секако значел упатување на дејството врз некаква површина, а постепено тоа значење избледнало и се изгубило, така што денеска кај нас останала само претставата за свршеност на дејството.

Уште понапред кажавме дека скоро секој префикс, покрај другите значења развиј и по едно за изразување резултативност. Но би можело да се постави прашање зошто не е достаточен еден префикс за изразување резултативност, односно ефективност, т.е. зошто кај еден ист глагол резултативноста се изразува со повеќе префикси, без да има некоја битна разлика во лексичката вредност на зборовите, а и до колку ја има е минимална, на пр.: **заврши** — **сврши** — **доврши**. Од друга страна, зошто, на пример, од имперфективниот глагол **пише** можеме да образуваме перфективен (празен) само со **на-**: **напише**, од гл. **коле** само со **за-** — **заколе**, од гл. **бега** — **избега** (наспроти **побегне** кај кој свршеноста

е потцртана и со суфиксот **-не**, а побегата значи веќе нешто друго — диминутивно дејство — бегамалку време), од труе само со **о-** труе итн.

Во врска со ова М. Веј заклучува дека „l'attribution d'un préverbe vide est fonction de l'appartenance sémantique du verbe qu'il perfective, ou, si l'on préfère, que des verbes synonymes entre eux ou de sens voisin ont même préverbe vide.“ (таму, стр. 84).

VIII. Имперфективни глаголи со префикс

§ 23. На повеќе места се кажа дека предлозите употребени како префикси со несвршени глаголи истите ги прават свршени. А пак од така образуваниите свршени глаголи по пат на суфиксација добиваме секундарни несвршени образовања. Меѓутоа, има во нашиот јазик приличен број глаголи при кои префиксот се сврзува со глаголската основа по таков начин, при кој нејзиното видско значење не се засега и не се оцртува ниедна од границите на траењето на дејството. Тоа станува повеќе при глаголи што значат состојба како: **претстои, постои** (= суштествува), **состои се, зависи**. Тука префиксите го означуваат само местото каде што трае глаголското дејство. Скоро при сите овие случаи префиксот значи место, кај некои глаголи сфатено во апстрактна (**влијае, завиди, претстави**), а кај други во конкретна смисла. Еден дел од нив се употребуваат во народниот говор, а други се чисто книжевни. Има и такви кај кои наоѓаме вокална или консонантска промена во основниот дел на глаголот, а кај други проста глаголска основа проширена со суфиксот **-ува-** (одименски глаголи образувани со **-ува-**), но има и без такви промени. Пр.: **вјава, достига, надгледа, надменува се, одвелува, помни, повела, пресакува, слизга, сползга, ужива**.

И чисто литературни: **влијае, воздејствува, изискува, набљудува, оплакува, обожува, претпочита, претседава, предмислува, претчувствува, присуствува, расудува, содејствува, сопроводува, соработува, сочувствува, управува**.

§ 24. Од друга страна има глаголи со **-ува-**, кои употребени со некој од префиксите се перфектизираат, без оглед на присуството на суфиксот, кој не допринесува да се задржи имперфективност. Тоа е во случаите кога префиксот има чисто видско значење („празен“) и е додаден на глаголи што се литературни, словенски заемки: **возбунтува, возмилува, восторжествува, возгордее се**. Сите овие глаголи немаат несвршена основа без **-ува-** бидејќи се изведени од именски зборови.

IX. Перфективни глаголи со префикс

§ 25. Има доста глаголи што се по својата природа перфективни а што се префиксираат. Тие и кога ќе добијат префикс, се разбира, остануваат перфективни, но нивната перфективност не е секогаш иста. Овдека мислиме, покрај на оние глаголи чија перфективност се содржи во основното значење на глаголот, и на глаголите изведени со суфиксот **-не** (**падне — пропадне**), со променет завршниот вокал на основата (**товари, отвори**), или пак глаголите со два вида од типот **руча, праша, чуе, види**.

Од прегледот на префиксите се заклучува дека тие во нивното сочинување со свршените глаголи ги внесуваат пред сè своите предлошки и други специјални значења. Одделно пак, речиси при секој префикс, најдуваме по некој глагол кај кој префиксот само ја потцртува или ја определува свршеноста на основниот глагол (**падне — спадне, качи — искачи**). Или, накусо кажано, префиксите сврзани со свршени глаголски основи, не се „празни“, туку секогаш „полни“ — го определуваат во одредена смисла квалитетот на глаголското дејство (**купи — докупи**).

X. Несамостојни глаголски основи со префикс

§ 26. Има еден прилично голем број префиксираните глаголи што немаат соодветни самостојни форми без префикс. Тоа се изведени глаголи од неколку вида: 1. изведени од глаголски основи кои се загубиле од употреба сами за себе во нашиот современ јазик, а во старословенскиот ги имало: **по-** **ложи**, 2. изведени од основи за кои не наоѓаме самостојни форми ни во старословенскиот јазик: **по-** **рази**, 3. глаголи изведени од придавки, броеви и други зборови. Има изведени глаголи од именски зборови како **горчи, печати, црви** и сл. што се употребуваат и самостојно без префикс. Тие овдека не нè интересираат.

§ 34. Кај глаголите изведени од несамостојни основи наоѓаме некои примери што се повторуваат речиси кај сите префикси. Тие се: **-ложи, -несе, -веде, вре-, -рази, -зре, -пре, -пне, -тне** и уште неколку други.

Основниот глагол **ложи** денеска во нашиот јазик се употребува со нешто малку изместено значење („Вари Китка, лудо, ложи рани“) одошто му е неговото основно значење што се содржи во сложените глаголи, а со тоа значење тој влегува во состав речиси со сите префикси: **вложи, заложува, изложи, наложи, одложи, положи, подложи, обложи, предложи, приложи, разложи, сложи**.

И на **-несе** самостојната употреба му е сведена на ограничена територија и на ограничено значење (Кокошката

несе јајца). А со неговото основно значење (*ferre*) влегува исто така во состав со многу префикси: **внесе, вознесе, донесе, изнесе, нанесе, наднесе, однесе, понесе, поднесе, пренесе, принесе, пронесе, разнесе, снесе.**

Се разбира дека и кај едната и кај другата основа наоѓаме примери со по некој префикс пооддалечени од основното значење кое дошло од контактот со префиксот.

-веде е третата основа што е најмногу застапена во сложенките со префикс. Самостојно се употребува само во значењето квачи, раѓа (Пилците си ведат пилиња), а во сложенките го задржала основното значење (*ducere*): **воведе, возведе, доведе, изведе, наведе, оведе, одведе, поведе, подведе, преведе, приведе, проведе, сведе, разведе.**

Исто така доста голем број сложенки со префикси образува и коренот **sr-** **сир-** (истиот што го наоѓаме во **сирка, сирне**, од стсл. **sr̥kti**: **vsre, obsr̥ne, odsr̥ne, obsr̥e, изсира, засирне, подозре, просира, презира, присре.** Кај сите е повеќе или помалку запазено основното значење.

Со малку нешто поограничен број префикси образува сложенки несамостојната глаголка основа од старословенскиот глагол **гъж**, — **ѣши, вѣкти** (<**voj-, concludere*). Го има во стсл. со денешното значење, но дали се употребувал самостојно, Миклошич ништо не кажува. Денеска ги имаме сложените глаголи од него: **вовре, навре, завре, провре.**

Коренот ***tūk** (**тък-**) кој ги има значењата 1. стави во, 2. убоде, 3. затне, 4. допре, 5. бутне, кои можеби делум идат од различни корени (Mikl. Etym. Wört.) го наоѓаме со значење под 1. во следните сложенки: **вотне, натне, затне, протне.** Во стсл. го има во самостојна употреба во формата **тъкнѣти, figere**, а во нашиот современ јазик ограничен на некои северни дијалекти — **тъкне** (Со прс не го тъкнала), сп. срп. хрв. такнути.

Глаголите **влезе, излезе, слезе** имаат соодветен прост глагол во стсл. **лѣсти, лѣзѣ** — **ѣши** (*gradior sum*), додека во современиот јазик прост глагол од истата основа би бил само **лази**, со поинакво значење.

Стсл. глагол **ѣти** (*prehendere*) со блиско на тоа значење влегол во состав на сложените глаголи: **зајми, заеме, отме, појми.**

Глаголите **зачне, начне, почне** се образувани од старословенската основа **-чати**, која и во старословенскиот јазик како самостоен глагол не се употребувала, а само „*sum p̃aer. na, ṽb̃ compositui*“, (Микл.).

Глаголите **допре, запре, потпре, упре** немаат соодветен прост глагол ни во сегашниов, ни во старословенскиот јазик. Според Младенов (Етим. речник) коренот им е отгл. степ. на стб. **пър-**: (* *пер* — *р. перетъ, прѹ, буг. допра, опра.* — Mikl. Etym. Wört.)

Глаголите **возрази, изрази, зарази, одрази, порази**, го имаат за основа старословенскиот глагол **разити** (*percutere*) за кој Миклошич вели дека „*ob simplex in fontibus psl. non videtur legi*“ (Lex. psl., стр. 777).

Ова се сложени глаголи од несамостојни основи што се употребуваат со повеќе префикси. Меѓутоа, бројот на изведените глаголи од несамостојните глаголки основи не се заклучува со нив. Такви има повеќе со секој префикс: **вкуси** — денеска самостојно **каса, касне**, со поинакво значење; **воскресе, добави, добие, заборава** (сосема поинакво од простото **борава**), **заклони, заклопи, залиса, замелуши, загатне, замре, засолне, загне се, замори** (само во поезијата: тага ме мори), **залачка, искуси, извали, исцели, наблегне** (од **налегне, спрема облегне**), **набљудува, налине, настани се, наклони се, насмевне се, насумне, набеди, навили се, навири се, навреди, нарача** (но во песна: **рачај, порачај** што да ти купам), **обиколи, облече, обопшти** (нема врска со глаголот **општи**, туку со придавката **општ**), **оклони, опсади, оптегарчи, обрати се, обари**, (сп. **бари**, добиено со депрефиксација) **овргали, ошкли, одбегне, одмори, отвори, отклони, отпаше, поклони, покори, ползи, постеле, поташка, потули, помери се, понади, побегне, победи, повлада, погоди се, позове, поклони, покори, покуса, получи, порача, почине, повели, погребе, посети, повреди, побегне, потсмевне, превари, преклони, пресипне, прерачи, претседава, предвести, прибави, пригоди, прилега, примени, принуди, припари, примре, провали, разгоди, разглоби, свали се, свеси, свисне, слече, соне, сопаше, убеди, ужива, увили, угоди, усвити, убарачи, увреди, умре, умори, урви, урне, урочи.**

Како што може да се види од предните примери, меѓу нив, покрај напред изнесените, можеме да одделиме две категории: 1. литературни заемки или литературни образувања: **вкуси, воплоти, загатне, искуси, набљудува, опсади, подражава, сопроводува, претседава** и сл.; 2. глаголи што се народни зборови и за кои наоѓаме соодветни прости глаголи во старословенскиот јазик со поблиски или подалечни значења.

Освен овие глаголи има уште една, поголема група изведени од именски зборови: **именки, придавки** и др. Тие што се изведени од именки и придавки најчесто имаат значење дека предметот добил ново качество: **вкожури се, забули се, сојузи се** и сл. Тоа значење се провлекува кај сите префикси со кои може од именки да се изведуваат глаголи. Но вакви глаголи нема со сите префикси. Така од **воз-**, **до-**, **над-** (со **пред-** само **предочи**, со **при-** само **приклучи**) нема изведени глаголи. Од друга страна пак некои префикси со своите значења се особено погодни за вакви образувања. Такви се **в, во-, за-, из-,** особено **о, об-, раз-** и **с-**.

Освен од именки, како што се кажа, има доста глаголи изведени од придавки (домачне, заглувне), потоа од заменски придавки (посвои, присвои) и од прилози (заквечери се). Како и за тие глаголи што се изведени од именки, важи и за овие: со некои префикси не се образуваат, а со некои особено многу.

XI. Префиксирани глаголи што бараат со нив предлози

§ 27. Кога префиксот го внесува во сложениот глагол своето предлошко значење, или пак развива нови, дополнението на глаголот во реченицата речиси секогаш го содржи повторен истиот предлог што влегол во составот на сложениот глагол. На пр.: влезе во кука, закачи за клин, намести на маса и сл. Меѓутоа, ова повторување на предлогот, природно, го нема кога отсуствува дополнението на глаголот во реченицата: тој влезе и се поздрави со сите. Ваквото удвојување на предлогот секако е последица на тоа што основното, пространственото значење на предлогот што игра улога на префикс започнало да бледнее. Предлогот иде со цел да го потцрта или да го направи појасно тоа значење. Но не треба да се мешаат случаите каде што појавата на предлогот во дополнението не е условена од употребата на префиксот туку од основното значење на простиот глагол, коешто е најчесто движење, но не мора да биде такво: се качи на — се искачи на, повика по — вика по.

Префиксите **в-**, **во-**, **до-**, **за-**, **на-**, **над-**, **од-**, **под-**, **с-** и **у-**, кога ги внесуваат во глаголот своите основни пространствени значења допуштаат удвојување на предлогот во дополнението: **вгazi во**, **влее во**, **достаса до**, **догледа до**, **закачи за**, **залепи за**, **запне за**, **набие на**, **набие на**, **наднесе над**, **надвисне над**, **одвее од**, **отстрани од**, **подложи под**, **подвлече под**, **состави со**, **сложи со**, **упре во**.

Кај сите овие префикси кога нивното значење се развило во смисла на оддалечување од пространственото, предлогот изостанува од дополнението: **дограпчи**, **дофати**, **напари**, **насади**, **надвие** (тој го надви) итн.

§ 28. Кај префиксите што се загубиле од употреба како самостојни предлози, работата стои поинаку: на пр. со глаголите образувани со префиксот **воз-** се употребуваат предлози што му одговараат: **на—возрази на**, **воскликне на**, **од—восхити се од**, **восползува се од** и сл.; префиксот **за-**, кога значи поставување зад нешто или скришување од правиот пат (што е блиско до него) допушта употреба на предлогот зад кое значење порано го имало и за (**зајде зад**, **закрие зад** и **затскрие зад**), **из-** значи управување надвор, а тоа значење денеска предлогот го загубил. Наместо него, за изразување на тоа значење се употребува **од-**. Така, во случаите каде

што има потреба од редупликација имаме **избега од**, **излезе од**, **избере од** и сл. Ист случај е и кога имаме управување нагоре — **избие од**, а и кога значи постигнување нешто: **измоли од: извојува од**, секако зашто префиксот **из-** тука по своето значење е близок со значењето на предлогот **од** (и **из-** значи одделување, и **од** исто така). Таков е случајот и со **пре-** чие основно пространствено значење го носи предлогот **преку**. Така: **пребега преку**, **преброди преку**, **престапи преку**, **прескочи** и сл., и **про-** на кој соодветен предлог му е **низ** — **пропушти низ**, **просее низ**. **С**, **со-** освен комитативното значење, кога се редуплицира со **со**, кога значи движење одозгора надолу го бара предлогот **од** кој го презел тоа значење (српхрв.: спустити се са брда, сићи са куће): **слета од**, **сметне од**, **слезе од**. Интересно е дека, пак, префиксите **о, об-**, **по-**, **пред-**, и **раз-** не дозволуваат ни редупликација на истиот предлог, ни пак употреба на соодветен друг, доколку овој е загубен како таков. При **о**, **об-** може да стане дополнување со **околу**, само кога се работи за непреодни глаголи што значат движење. Секако, тука игра улога тоа што, освен кај **раз-** кај другите префикси живо се чувствува нивното пространствено предлошко значење.

XII. Префиксите и преодноста на глаголите

§ 29. Промените во категоријата на преодноста на глаголите сосема малку се поврзуваат со глаголските префикси. Префиксите, освен во помалку случаи не влијаат за преминување на глаголите од непреодни во преодни. И за префиксираниите глаголи важи констатацијата на Б. Конески³⁴) дека се затемнува границата помеѓу двете категории, т.е. глаголи обично непреодни, при асоцијација со некои други синоними или слични по значење глаголи, можат да имаат директно дополнението. Така, на пример, додека **оди** може да биде и транзитивно (Го одам полево како ништо) и интранзитивно, **изоди** е само транзитивно (Ги изодив сите улици), додека за **седи** повеќе имаме претстава како за интранзитивен глагол, **преседи** асоцијативно се со сличните **проведе**, **премине**, го сфаќаме најчесто како транзитивно (Ја преседе целата ноќ, покрај Преседе цела ноќ), каде **цела ноќ** можеме да го ставиме и како временско дополнението а не само како предметно. Така и глаголот **плаче** (Мајка се плачет за две години. III) во овој пример е преоден. Инаку, тој може да биде и повратен со малку поинакво значење: **Отишла на суд** кај цар Давида и му се поплакала. II); и непреоден (Молчи, дете, не плачи. III) Истиот глагол настанат со мешање (Плачу мајке једине синове, место Жале мајке једине

³⁴) Б. Конески, Граматика на македонскиот литературен јазик, кн. II, Скопје, 1953, стр. 112—117.

синове), го има и во српскохрватскиот јазик како што наста-
нал, впрочем и во нашиот јазик³⁵). Покрај овие примери,
има уште некои други што со добивањето на префиксот ми-
нале од непреодни во преодни. Кај нив веќе не се работи за
асоцијација со сродни значења, туку глаголските префикси,
внесувајќи во нив некое од своите специфични значења, глав-
но пространствени, придонеле и за промена на преодноста:
седне — **наседне** (Почна да вика сега татко му и со сила го
наседна на столчето. ТП), **патува** — **пропатува** (Сум ја пропа-
тувал сета земја), **живее** — **преживее** (Ја преживеа и оваа
војна), **легне** — **налегне** (Небо се стемни — крв го налегна),
падне — **нападне** (Го нападнаа ајдуци.).

Значи, со добивањето префикс, непреодните глаголи
главно си остануваат непреодни, а преодните преодни (освен
во ретки случаи како што е покажано понапред). Како и кај
простите, така и кај овие глаголи исти се појавите и во врска
со рефлексивноста.³⁶

XIII. Глаголи со два и повеќе префикси

§ 30. Има два вида глаголи префиксирани со повеќе пре-
фикси:

1. Глаголи кај кои првиот префикс така се слеал со ос-
новниот збор што веќе не се чувствува како таков и претста-
вува целина со него — лексичка и граматичка, од современ
аспект, па дадениот втор префикс еднакво се однесува спре-
ма нив како и спрема глаголите што се префиксираат првпат.

На пример, во **доразбере**—**разбере** нема никаква врска од
современа гледна точка со основниот глагол **бере**, така што
се однесува како прост глагол. Така е и со **достори**, **задобие**,
започне, **иззаборави** и сл.

2. Глаголи кај кои се чувствува границата и помеѓу пр-
виот префикс и основниот збор и јасно се гледа значењето
што го внесле префиксите во глаголот: **донамисли**, **заискашпа**,
изнаспие се, **наизведе** и сл.

Кај двајца за нас интересни автори што пишувале за
глаголите со двојни префикси³⁷) наоѓаме тенденција вториот
префикс да се поврзе за подлабоки појави кај глаголот: вид-
ски и временски. Според А. Белиќ „како се према свршеном
глаголу (на пр. прободсти) гради учестали трајни глагол (на пр.
пробадати), то се од неџа једним од префикса може начинити

³⁵) В. Томановиќ, Мешање језичких творевина. Годишен зборник
на Фил. фак. кн. 2, Скопје 1949, стр. 238.

³⁶) Блаже Конески, Граматика на македонскиот литературен ја-
зик книга II, Скопје 1953, стр. 112—117.

³⁷) А. Белиќ, Савремени српскохрватски књижевни језик, II део;
Наука о грађењу речи, Београд 1949;

Г. К. Венедиктов, К вопросу о глаголах с двумя приставками в
современном болгарском языке, Ученые записки ЛГУ, вып. 21, 1955.

свршени глагол (то јест почетно или завршно свршени), на
пример испробадати... На тај начин нов префикс се управља
према значењу глагола са једним префиксом, а не према са-
моме префиксу“ (стр. 313).

Од друга страна Г. К. Венедиктов додавањето на втори-
от префикс на глаголите во бугарскиот јазик сака да го повр-
зе со употребата на таквите глаголи во одредени времиња —
аорист или имперфект и, ова се однесува особено за префикс-
от **за-**, за поврзување во извесни случаи со свршени или не-
свршени глаголски основи, односно свршени глаголски осно-
ви со извесни суфикси, имперфектизирачки дополнувања.

Најнапред, што се однесува до споменатата формулаци-
ја на А. Белиќ, треба да се каже дека во нашиот јазик не е
неопходно свршениот глагол (со префикс) најнапред да се
имперфектизира, а потоа да се перфектизира со додавање
втор префикс:

стане, пф. — **остане**, пф. — **заостане**, пф. (: **остане** —
останува, ипф. — **заостанува**—ипф.); **плаче**, ипф. — **расплаче**,
пф. **израсплаче**, пф. (: **расплачува**, ипф. **израсплачува**, ипф.)
итн.

Затоа пак, во нашиот јазик е распространета можноста
и од глаголите со два префикса, како и од тие со еден, да се
образуваат имперфектизирани глаголи со различни суфиксни
дополнувања или промени во глаголската основа (**-ува-**, **-а-**,
-ја промена на вокалот на основата: **товари** — **товара**, вмет-
нување на вокал во коренот — **бодне** — **бодина** и сл. Така,
наспрема цитираните перфективни глаголи имаме:

заостане — **заостанува**, **израсплаче** — **израсплачува**, се
изнаслуша — се **изнаслушува** (Секојден се изнаслушувам
глупости) итн.

Такви се примерите: **понашива**, **позадира**, **понавраќа**,
поизбегнува (Како да поизбегнуваш да одговориш директно).

Ретки се случаите (и тоа само со **за-** и **по-**) кога вториот
префикс се додава на имперфектизиран глагол со префикс
(**истури** — **истура** — **заистура**, **отвора** — **заотвора**, **пофати се**
— **пофаќа се** — **запофаќа се**, **наврати** — **понавраќа** и сл.).
Инаку, освен наброените и некој сличен редок пример, во ма-
кедонскиот јазик вториот префикс се однесува безразлично
спрема глаголската основа како и првиот: еднакво се додава
и на свршени и на несвршени глаголски основи: **гледа**, **изгле-**
да, **изнагледа**, **испонагледа**; **качи**, **накачи**, **изнакачи**, **испона-**
качи.

Г. К. Венедиктов се труди да докаже на примерите во
бугарскиот јазик како етимолошки вториот префикс (освен
за-) не се сврзува со префиксирана основа со суфикс и го
поткрепува тоа со фактот дека сите такви глаголи ги наоѓа
употребени во аорист („Като трѣгнахме, раздадоха ни по кол-

кото се полага сува храна; но нали няма кој да следи, изпоядох а за два дена“). Тоа го покажува и на другите времиња — идни, сегашно со да (во зависно-сложени реченици), одамна минато и некои партиципи. Понатаму пак дава глаголи со суфиксни имперфектизирачки дополнувања што се употребуваат во сите времиња освен во аорист (презент, перфект, имперфект — макар што презентот е секогаш во цитираните кај него примери во зависни реченици, а тогаш веќе работата е поинаква).

Прашањето кај овие глаголи во врска со нивната употреба во одделни времиња всушност се сведува на фактот дека тие се почесто нова појава, чие образување е сеуште жив и постојан процес во нашиот јазик и дека често многу такви глаголи уште и не дошле во нашиот говор во ситуација да бидат употребени во извесни времиња. Ова особено важи за глаголите со два префикса што се имперфектизирани и што во однос на карактерот на имперфективност (во смисла на повторливост — трајност) се поврзуваат со имперфектизираните глаголи со еден префикс. Само овдека треба да се нагласи дека глаголите со два префикса, поради наведената причина, уште помалку се чувствуваат трајни и дека повторливоста е нивни основен белег, па и како такви најчесто се во модална употреба.

Во нашиот јазик сите префикси можат да бидат втори освен **в**, **во-** и **у-**. Во двојно префиксираниите глаголи тие тешко се јавуваат и како први префикси. Со останатите префикси имаме најразлични комбинации: **воз+об**, **по**, **при**; **до+за**, **на**, **об**, **пре**, **при**, **раз**, **с** итн.

Во сите случаи, и кога првиот префикс е напoлно слеан со основниот глагол и кога се чувствува границата помеѓу нив, вториот префикс се однесува спрема глаголот како спрема прост глагол и како на таков му го дополнува или му го изменува значењето. Нема втор префикс кој да се слеал напoлно со глаголот. Границата помеѓу него и веќе префиксираниот глагол е секогаш јасно определена и тој се ползува со поголема самостојност. Значењето што го внесува тој, иако секундарно, е поживо и се управува спрема значењето на веќе префиксираниот глагол како спрема целина.

На пример: во **попрегледа** — префиксот **по-** внесува значење на диминутивност во веќе префиксираниот глагол **прегледа** кој го примаме само како свршен; значењето на **перкурзивно**, тука скоро и не го секаваме.

Освен со два префикса, природно е но поретко, сврзувањето со по три префикса: **изнапојде**, **изнадојде**, **воспроизведе**, **принасобере**, **поприсобере**, **поизнапие се**, **поизнагрее се** и сл. Секој од нив внесува по некое од своите значења со тоа што попослежните се поживи и посамостојни.

Од следниов преглед најдобро се гледаат значењата што ги внесуваат одделните префикси во врска со веќе префиксираниите глаголи.

воз- (возобнови, воспостави, восприеме).

Со оглед на тоа дека овој префикс денеска не е продуктивен во нашиот јазик т.е. нови сложени глаголи не се образуваат со него (ретко и со еден префикс), овие неколку примери со двојни префикси всушност се словенски заемки. Покрај нив има и други но тие се од оние глаголи кај кои првиот префикс не може да се оддели од глаголот, како на пример **воспроизведе**, или **вознагради** кој е изведен од глаголот **награди**, а овој од именката **награда** а не од простиот глагол **гради** со **воз-** + **на**, како што може да ни се стори на прв поглед. На глаголите што од првиот префикс имаат веќе добиено значење на резултативност — свршеност без оглед на тоа колку траело дејството пред завршниот момент, вториот префикс им придава свое — на дејство што произведува нешто одново.

до- (дозастине, донамисли, донајаде, донавие, дообјасни, допрецени, допринесе, доразбере, досврши итн.

Кај овие глаголи **до-** како втор префикс внесува значење на доведување на дејството до неговата граница, т.е. исцрпување докрај, т.е. до едно определено време или до определено количество без оглед на тоа какво значење внесол веќе првиот префикс во глаголот. Ова доведување на дејството до неговата граница може да биде и со малку поиздиференцирана нијанса: довршување на дејството што е започнато отпорано — комплетивно: **донајаде**, **донавие**, **дообјасни**. **До-** во оваа служба го внесува споменатото значење и кај оние глаголи што со првиот префикс веќе добиле значење на резултативност како на пример кај **досврши**, **достори**, **доразбере** (Кај последниов **раз-** е напoлно слеан со основниот глагол и се добило сосем поразлично значење од неговото првобитно.). Би можело да се рече дека во овие случаи вториот префикс има за цел да ја потцрта завршната свршеност внесена во глаголот со првиот префикс внесувајќи во неа и нијанса на комплетивност.

За- (заискашла, заизлезе, заизмери, заистура, заобиколи, заостане, заотвора, заповеда, запознае, запосака, запотера итн.).

За- во служба на прв префикс развива прилично разновидни значења, предлошки и нози што настанале во врска со глаголот. Таа разновидност ја набљудуваме и кај наведените примери каде **за-** е втор префикс. Така, го имаме едното од најчестите значења на **за-**—почетна свршеност: **заискашла**: **заизлезе**, **заизмери**, **заистура**, **заотвора**, **запосака**, **заслегува**, **зазгреши** и сл. И што е најјасно во повеќето од овие примери, првиот префикс значи резултативност (завршна свр-

шеност), та притоа ништо не пречело сврзувањето на два префикса со противположни значења во еден глагол: **зазгреши**, **заизмери**, **заздави**. Од друга страна пак, во случаите како **запосака**, **запотера**, **заздаде** — имаме два различни префикси со еднакво значење — на почетна свршеност: и **здави** е почетно свршено и **задави** исто така, и **потера** и **запотера** (Пр.: Како го запотераа човекот несреќи; Кога гледат по море заздадел со шарен кораб, внатре саде еден турски, еден турски челебија, Мил; Патот зазгрешило, в ендек паднало.).

Меѓу нив има и некои кај кои има извесна нијанса на диминутивност: **заискашпа**, **заизлезе**, **заистура**. Од пространствените значења на **за-** го имаме тоа кога значи **зад-** **заобиколи**, **заостане**, но веќе со извесна затемнетост: исто толку би можеле да го сметаме само како признак на завршна свршеност. Кај случаите како **започне**, **заповеда**, **запознае**, префиксот не игра улога во придобивањето на ново лексичко значење — ја потврдува свршеноста кај првите два — а кај третиот пак имаме слевање и на вториот префикс со веќе префиксираниот глагол во нов, сосема различен по својата лексичка содржина глагол (дури таков со еден префикс — **поведа** — во нашиот јазик во денешно време не постои).

Из-

Овој префикс како втор се среќава почесто од сите други префикси. Ретки се случаите каде **из-** е така слеан со веќе префиксираниот глагол што да образува сосем нова лексичка содржина (**исповеда**, **донекаде** и **испревари**). Има неколку групи глаголи со различни значења што ги внесува **из-**:

1. Најбројна е таа во која глаголите со **из-** имаат значење на дејство вршено од повеќе субјекти или врз повеќе објекти: **изнакити**, **изналегне**, **изнамести**, **изнакрсти**, **иссврши**, **изнаплаче** и сл. Ова значење е така видливо кај овие глаголи, што речиси сосема го потиснува значењето што го внесол во глаголот првиот префикс.

2. Исто така се бројни и глаголите кај кои **из-** означува дејство извршено во изобилие. Овие глаголи главно се употребуваат со рефлексивната замена **се**: **се изнагледа**, **се изнајаде**, **се изнаоди**, **се изнаплаче**, **се изнатепа** и сл.

Заправо, кога се внесува ова значење во глаголите, префиксот **из-** е скоро секогаш втор префикс. Малку има глаголи префиксирани само со **из-** кај кои го имаме значењето на дејство исполнето во изобилие (**изигра се**, **искашпа се**, **изжала се** и сл.) Дури место **искашпа се** имаме **се изискашпа** со карактеристично удвојување на префиксот со прилично јасно разграничување на значењата: првиот значи само резултативност, вториот дејство исполнето во изобилие.

3. Поретко, **из-** во ваква ситуација може да има аблативно значење: **ислизне**, **испротне**.

На-

Со **на-** има помалку глаголи кај кои тој е втор префикс. Главно се среќава во комбинација со **из-**: **наискаже**, **наископа**, **наизлезе**, **наизлепи**, **наизнесе**, **наизникне**, **наизоди се**, **наиспади**, **наизроди**, како впрочем, што се среќава исто така често и обратната комбинација **из+на** (дури и во истите глаголи: **изналепи**, **изнакаже**, **изнакопа**, **изнаоди се**, **изнапади**, **изнарипа**, **изнароди**, главно со исти значења — на дејство извршено во изобилие или дејство вршено од повеќе субјекти, одн. врз повеќе објекти). Овие значења секако идат оттаму што обата префикса сами за себе го имаат, па така удвоени, едниот значи свршеност, а вториот примил едно од тие значења. Истото значење го има **на-** и кај овие глаголи: **напорука**, **назбере**. Само кај **назгази на-** има пространствено значење.

Над-

Над- се среќава како втор префикс само кај глаголите **натпревари** и **натпретече**, и тоа во неговото стандардно значење: покажува дека некој е над некој во вршењето на дадено дејство.

О, об-

Како втор префикс најчесто иде во комбинација со **без-**: **обезоружа**, **обесчести**, **обесправи**, **обезглави**, **обеспечи** (Да се обезбечит нивното самостојно сашествување. Мис) со значење на резултативност. Значење дека дејството станува околу нешто има кај глаголите **обопшти**, **оскубе** (Да му оскубам перјата) а инаку значи пак резултативност: **оповргне**, **опознае** (се венчаје и се опознаје), **определи** и сл.

Од-

Во **одоглави** значи обратно дејство, макар што би можеле да сметаме дека **од-** тука и не е втор префикс, зашто **оглави** не постои како самостоен глагол, а и да постои не треба да се смета дека е образуван од **глава** со префиксот **о-**, туку од именката **оглав**. Тоа значење — на обратно дејство — го има и кај другите глаголи: **отпознае**, **отскрие**. Во **отпочне** исто така првиот префикс не се чувствува одделен од глаголот.

По- е втор префикс кај многу голем број глаголи и тоа без оглед кој е првиот префикс: **позамисли се**, **позасолне**, **поизбрише**, **понагледа**, **понадуши**, **поостане**, **поодбере**, **попрекрши**, **поразвесели** итн. Секогаш, во сите овие случаи, **по-** внесува значење на диминутивност — дејство што се извршило во мала мерка или во покусо време од обично. Треба да се одбележи дека **по-** со ова значење е необично продуктивен префикс во нашиот јазик, речиси со секој прост глагол може да се сврзе, па така е донекаде и со веќе префиксирани глаголи (Исклучок е можеби единствен, **позајми**, каде **по-** не ни се чини втор префикс, бидејќи во **зајми** не е видлива границата меѓу префиксот **за-** и основниот глагол.

Под-

Како што е случајот со по-, така и под- значи главно извршување на дејството во послаб степен (под обичната норма): подзафати се, подзагледа, подзамисли се, подзапре, подзасие, подзастине, подистави, поднаведе, подосети и сл.

Пре-

Кај глаголите со пре- како втор префикс, најчесто е значењето на пре- повторно, поинакво извршување на дејството: преслече, пресобере, препрочита, препромени, препомине, препознае, преповтори, преобрази, преоблече, преобиде. Потоа, исто така често значење е извршување на дејство повеќе одошто е потребно или нормално — мајоративно: преумори се, преостане, пренатрупа, преисполни.

Преминување на дејството преку нешто (пространствено значење) има кај пресвитка, а кај препорача е тоа истото значење, но доста оддалечено.

Пред-

Како втор префикс е многу малку продуктивен, впрочем како и кога е прв. Доколку се среќава, тоа е кај глаголи што се чисто литературни: предизвести, предизвика, предостави, претпостави.

При-

Во ваква положба се јавува со две основни значења: прво, локалното — приближување на дејството до нешто или полно достигнување: придобие, придојде, придонесе, приналежи, присоедини. Кај некои од овие глаголи не се чувствува границата меѓу основниот збор и префиксот: придобие, придојде. Второ значење е на дејство исполнето какогдер, на брза рака или во недоволна мерка: присобере, прирастури, припознае, принареди, принаправи, призакопа.

Про-

Со про- почесто е значењето кај глаголите на дејство извршено во помала мерка од обично или недоследно, не точно и не потполно, туку како било: прозакрпи; потоа, значењето на поминување на дејството внатре низ нешто и тоа главно во пренесена смисла: произнесе, произлезе, произведе, пронајде кај глаголите како проприкаже се, провозгласи, се работи за дејство пројавено за првпат.

Раз-

Со раз- најчесто значење е на распрснато дејство од едно место на различни страни или на сите страни од една површина: разобеси (Кога ќе ги разобеси по сидоине кожине самарциски, РК) разотиде се, распредели, распореди, распостеле, распредели, распродаде. Видливо е од примериве дека и самите глаголи повеќето значат движење или дејство врзано за некаква површина, та така ова значење на раз- можело полесно да се развие. И меѓу глаголите со раз- има такви кај кои имаме впечаток дека се работи за глагол со еден префикс

— разопне — бидејќи првиот е така слеан со глаголската основа што претставува од современа гледна точка прост збор. Второ почесто значење е враќање на дејството во обратна смисла: распромени, расповие, разочара, разобличи (спрема: повие, промени, очара, обличи). Кај распознае имаме значење на дејството извршено во малку посилен степен од обично — резултативност со извесна нијанса на аугментативност.

С, со- со најглавното предлошко значење — инструментално - комитативно го има кај глаголите совпадне, сопостави (впадне, постави заедно со нешто или некого), а со значење на движење одозгора надолу или по некоја површина кај соблече, спростре. Во неколку случаи имаме удвојување на префиксот: сузбие, суздаде (создаде), соскине, соскриши, сослужи. Формата со два префикса во сите овие случаи има исто значење како и со еден. Инаку, освен сузбие, кој е литературна заемка, формите суздаде. (Суздај се виор од небо да и го зеде Ристоса, Мил), соскине (ќе го соскина, ќе го сосрна. Век), соскриши (Не сум калинка да ме соскришиш. Мил) и сослужи (Таква једна служба није сослужифме на Турција по објавувајн'ето на февруарските реформи. Мис.), се, како што се гледа и од изворите, доста територијално ограничени. А за тоа како настанала формата суздаде, би можело да се претпостави дека е добиена по пат на мешање со формата вдаде — удаде, што имаат исто значење како и формата здаде.

Инаку, главно, во сите други случаи, с, со- како втор префикс внесува значење на завршна или на почетна свршеност. Пр.:

почетна: сприпука, спотера, спотне, споиме.

завршна: спознае, здогледа, спрепне, спровре.

2. ПРЕГЛЕД НА ЗНАЧЕЊАТА НА ГЛАГОЛСКИТЕ ПРЕФИКСИ

1. В, ВО —

Старословенскиот предлог **в** се јавува во македонскиот јазик како глаголски префикс во формите **в-** и **во-**. Во зависност од позицијата во која се најдувал **в**, **в** како префикс иде со вокализиран или исчезнат полуглас, т.е. во форма **во-** или **в-** (вовеле, вовлече; внесе, впише, всади). Освен тоа, дали ќе е **в-** или **во-** во многу случаи зависи и од аналогичноста. Во северните македонски говори каде што предлогот **в** гласи **у** и како префикс се јавува во таа форма (увлече, увеле, унесе), се разбира, со истите значења. Овој префикс **у-** што му одговара на **в**, **во-** се разликува по своето значење од префиксот **у-** од стариот предлог **у-** (*ad*, *apud*) чии значења ќе се разгледаат одделно.

В, во- ги има следниве значења:

I. Управување на дејството кон внатрешноста на нешто — **инкурзив**. Тоа значење може да биде во конкретна или во апстрактна смисла (**вгаци, вкопа : вникне**):

вгаци (Без страв вгаци во водата и тргна); **вгледа се** (Се вгледуваше прашално во ќеркиниот лик. ЦМ); **вгнезди се** (Сал едно се вгнезди во споменот мој. ГТ); **вгнете се** (Се вгнете во сламата); **вгради** (Долапите ги вградија во сидот. П); **вдахне** (Кузман одречно мрдна со главата, им вдахна храброст и веднаш прати кај нас гласник. ГП); **вдене се** (Тики за тоа се вдена в кош. Ц); **вдишне** (... и вдишна силно од лесниот есенски воздух. 11 окт.); **вдлаби** (Вдлаби ја секирата во дрвото); **вдлабочи се** (Се вдлабочи во читањето); **вживее се** (Тој имаше способност да се вживее во животот на индивидот); **всре се** (Но одеднаш — в кола се всреле три сенки од гробниот мрак. Х); **всида** (Ја всида гредата во сидот); **взира се** (Светли волчи очи што заплавно и жедно се взираат. ЦМ); **вклевшти** (Го вклевшти во своите железни раце); **вклопи** (Овој дел треба да се вклопи во една голема целина); **вклучи** (Во своето изложување го вклучи и неговиот став); **вкопа** (Ги вкопа ноктите во калта); **вкорени се** (Во неа се вкорени страв од болеста); **влече** (... да влече в одаја шарена. Ш); **влие**

(Вендик му вливаше доверба. Совр.); **вложи** (Ти вложи парите во добра работа); **вметне** (Вметни ја реченицава меѓу редовите); **вмеша се** (Не можеше а да не се вмеша во расправијата); **внесе** (... дека не можел на жената лоши мисли да му внесе во умот незин. Ц); **вникне** (Кој до дно срце ќе ми вникне. БК); **овведе** (... да се воведат во полност реформите. Мис); **вовлече** (тој го вовлекуел народот во кругот на културните акции. Миш.); **вовре** (На часот беше се спуштила и беше ја воврела опашката во дупката и ја затнала. Ц); **воплоти** (...го употребуваа името бугарин за да воплотат во него своето презрејн'е кон сè словенско. Мис.); **вотне** (Дракул ги вотна своите раце во копата. Совр.); **впи се** (Впиј се со нога и рака со сета ластарна снага. Х); **впи** својата лачиста бацувка во неговиот лик. ЦМ); **впика се** (Таква е таа, ќе се впика безобзирно.); **впери** (Момченцето погледна лево-десно, впери поглед торе. Совр.); **вплете** (Љубовта смела две срца во едно ги вплела. Совр.); **впрегне** (Тода во јаремот јак, воловите здрави да оре ги впрегна. ГИ); **впреде** (Подистај се од мене да не ти се впреде косата); **впушти се** (... а двуицата братја јунаци се впуштуваат од другата страна. Ш); **врасте се** (И божем се врасло кипнатово оро со исконска сила во земјава наша. БК); **врачи** (Веднаш ми го врачаја писмото што ми го испратиле од дома.); **вреже** (На чело бранот му врезал тежок и опален опит. БК); **всади** (Цврсто всадена на својата подлога. Жерм); **вслуша се** (Се вслуша: „Што ќе биде ова?“ 11 окт) **втера се** (Катарина се втера во една вагонетка. Жерм); **втоне** (Полека, втона во сон.); **втисне** (... излагајки ги на сепобедна смеа оние креатури што сакаа да го втиснат германскиот живот во оковите ... Х).

II. Преминување на субјективот кон ново качество (главно деноминатива) — **ефектив**:

вгнои се (По два дни раната му се вгнои); **вгори се** (Фурната се вгори.); **вдрви** (Ќе те вдрвам, ако те удрам.); **вжари се** (Се вжари на лице.); **вжешти** (Се вжешти водата.); **вжгне** (Маслото се вжегнало.); **вјакне** (Тој оздраве и по некое време вјакна сосема.); **вкамени се** (Тој се вкамени од ужас.); **вкисне** (Вкисна тестото.); **вкожури се** (Ја брцна раката во водата и наеднаш му се вкожури.); **вкочани се** (Страот ѝ ги беше вкочанил мислите. ЦМ); **вкроти се** (Му подадов на детето шеќерче и се вкроти.); **вкрсти** (Со едниот клин првен ќе го вкрсти над водата. Ц); **вледени се** (И како звезда како зорница да се вледениш во ведорница. БК); **влоши се** (Тие не бараа да ја влоши состојбата. Жерм); **вооружа** (... македонците сами да не се вооружаат. ... Мис); **воцари се** (Се воцариле многу цареи во Стамбол. Ц); **впече се** (Од лутина се впекло, не пркнува.); **вразуми се** (Вразуми се, еднаш за секоташ.); **всали се** (Ми се всали салото.); **всири се** (Се всирило мле-

кото.); **вцрви се** (Олуф се вцрви од лутина. Совр.); **вцрваса се** (Се вцрвосале јаболката.); **вчади** (Кумбето ја вчади сета соба.); **вчекани се** (Кога го чу тоа, се вчекани.); **вцапи се** (Рекло детето вцашено. Ц); **вдаде се** (Не беше му се вдало да го ватит. Ц); **вдвори се** (На улицата се вдвори пак пустока. КЧ); **вјавне** (Така да вјавнит мажот ми коњ. Ц); **вкачи се** (Та се вкачи више на дивани. Мил); **впали се** (Се налути и се впали како лута пиперка.); **втресе** (Салина го љуто втресло. Верк).

Ако направиме еден преглед и поредба на глаголите со префиксот **в**, **во-** во современиот јазик со тие во постариот, ќе видиме дека денеска овој префикс е многу пораспространет. Продуктивноста се огледува како во бројноста на глаголите што ги има во народниот говор, така и во чисто литературните образувања што значат најчесто чисто апстрактни поими. Едни од нив, преку бугарскиот или рускиот јазик, се наследени од старословенскиот и тоа главно во последниот период од развитокот на нашиот литературен јазик, а други се нови, наши образувања направени по углед на овие. Така имаме: **внимава**, **вкуси**, **вообрази**, **воплоти**, **вразуми**, **врачи** и сл., спрема: **вживее се**, **вклучи**, **вкорени**, **вледи**, **влоши**, **вљуби се**, **вметне**, **вроди**, итн. Продуктивноста се огледува особено и во онаа категорија глаголи кои со префиксот значат преминување кон ново качество.

Меѓу глаголите со префиксот **в**, **во-** има една група што се употребуваат наспоредно и со префиксот **с**, **со-**: **вдаде** — **здаде**, **вгорчи** — **згорчи**, **вдетини** — **здетини**, **вдрви** — **здрви**, **вжешти** — **зжешти**, **вјакне** — **сјакне**, **вјуначи** — **сјуначи се**, **вкамени** — **скамени**, **вкачи** — **скачи**, **вкисне** — **скисне**, **вкешти** — **скешти**, **вклопи** — **склопи**, **вклучи** — **склучи**, **вкожури** — **скожури**, **вкорави** — **скорави**, **вкочани** — **скочани**, **вкроти** — **скроти**, **вкрсти** — **скрсти**, **вкукли** — **сукли**, **вледи** — **следи**, **вледени** — **следени**, **влоши** — **слоши**, **впече спече**, **впика** — **спика** итн. **В**, **во-** и **со-** се овдека употребени со едни глаголи изведени од именски зборови со значење: придобивање ново качество, покрај други, кај што значи основниот глагол движење или друго дејство: **вдаде** — **здаде**, **вкачи** — **скачи**, **вклопи** — **склопи**, **впика** — **спика**. И кај едниот и кај другиот префикс службата му е глаголот од несвршен да го направи свршен, доколку постои прост имперфективен глагол (**кисне** — **скисне**, **кроти** — **скроти**, **леди** — **следи**) или образување на глагол од именски дел, доколку нема прост таков (**камени** — **вкамени**, **скамени**). Во објаснувањето на оваа наспоредност би можеле да тргнеме од повеќе становишта: заменувањето на префиксот **с**, **со-** со **в**, **во-** можело најлесно да стане кај оние глаголи што им е основното, внатрешно значење упатување кон внатрешноста на некој предмет. На пр.: **вкешти** — **скешти**, **вклопи** — **склопи**, **вклучи** — **склучи**, **впика** — **спика**, **впрегне** — **спрег-**

не. На оваа претпоставка ѝ се противставува фактот што префиксот **в**, **во-** судејќи спрема неговата распространетост во другите словенски јазици и отсуството на с, **со-** во соодветните примери во кои кај нас ги има, се јавува како постар префикс. Затоа би било поприемливо да се смета оти мешањето на овие два префикса настанало поради еднаквоста на функцијата: од несвршен глагол да образуваат свршен. Тоа можело да стане со затемнувањето на даденото значење на **в**, **во-**, т.е. преминување во ново качество. На пр.: кај глаголите **вјуначи се**, **вкисне**, **влути** и сл. значењето на навлегување во ново качество е потиснато од значењето — свршеност на дејството и оттука покрај формата **вјуначи се** можела да дојде формата **се сјуначи**, покрај **вкисне** — **скисне**, **влути** — **слути**, и сл. Но, покрај ова не може наполно да се исклучи можноста дека оваа промена била потпомогната од дисимилацијата од типот **гросче** — **гровче**, и тоа кај тие глаголи што почнуваат со фрикативен консонант (**сцрви** — **вцрви**). Понатаму, по аналогича, овој префикс можел да се распространи и на други глаголи што не почнуваат со фрикативен консонант. На овие објаснувања би можеле да го надоврземе и глаголот **втаса** (**стаса** од гр. $\phi\theta\acute{\alpha}\nu\omega$) кај кој почетното **ф** (**в**) се сфатило како префикс и оттука се јавила можноста за паралелизам: **втаса** — **стаса** како кај другите такви глаголи. Него го наоѓаме во таа форма (**втаса**) и во приписката на поп Никола на еден паремејник од крајот на XIII век⁵⁷): *гы фтасет в работы да спемкнѣтѣ и мене гршнаго*.

2. ВОЗ-

Во старословенскиот јазик предлогот **въз** се врзувал како префикс со приличен број глаголи. Слоњски набројува во својата работа околу 190 такви глаголи⁵⁸). Додека како предлог **възъ** ги има во старословенскиот јазик значењата **про** и **роне**⁵⁹), а се употребувал самостојно многу ретко, — во функција на префикс има три локални значења: 1. движење нагоре, 2. движење назад (во обратен правец) и 3. „wzamiar“ (реципрочно, во замена). Во современиот македонски јазик предлогот **въз** го среќаваме преиначен со контаминација од **врху** и **въз во** формата **врз**. **Воз**, самостојно (**Вос** конче да се воскачеш) е забележано само во зборникот народни песни од П. Михайлов⁶⁰). Инаку, **врз** ги има воглавно

⁵⁷) Йордан Иванов, Български старини из Македонија. Второ, дополнено издание. София 1931, стр. 104.

⁵⁸) St. Sloński, Funkcje prefiksów werbalnych w języku starosłowiańskim (starobułgarskim), Warszawa 1937.

⁵⁹) Fr. Miklosich, Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum, Windobonae, 1862-65. Старословенските предлози и нивните значења во латински превод давани се според овој речник.

⁶⁰) Панчо Михайлов, Български народни песни от Македонија. София 1924.

пак тие значења: одозгора, на, над, „врху“. Вук Караџиќ во Речникот за предлогот **уз** во српскохрватскиот јазик ги дава пак тие значења: **auf**, **in** (**sursum**), **neben**, **ronc**.

Како префикс се сврзува во современиот македонски јазик со далеку помал број глаголи одошто во старословенскиот. Денеска нови зборови со тој префикс скоро и не се образуваат, бидејќи во народните говори се заменува со други префикси, на пр. со **раз-** за аугментативно значење, со **за-** за ингресивно и сл., иако тие донекаде имаат поизместено значење. Глаголите со овој префикс се дојдени во литературниот јазик од црковниот или како книжевни словенски заеми и нивниот број е сосема ограничен.

Инаку, тој им ги придава на глаголите следниве локални значења:

I. Управување на дејството нагоре — **суперкурзив**, особено со глаголи што значат движење, а со глаголи што не значат движење ова значење може да се разбере во преносна смисла. Глаголите со ова значење на префиксот, како и со другите значења, имаат повеќе книшка, понекогаш тржествена нијанса, а значењето на самиот префикс во многу случаи до голема степен му е затемнето: **воспали**, **воскресне**. Впрочем, тржествената нијанса во значењето произлегува од архаичноста на самиот префикс:

возведе (... да се оддел'ат интересите на македонците и бугарците со возведујн'е на једно од македонските наречија. Мис.); **воскачи се** (Вос конче да се воскачеш. ПМ.); **воскресне** (Ристос воскресе, Маро Кралева. ВИк); **вознесе** (Море, колку го вознесуваи него.); **возникне** (Ќе возникнат многу злоупотреби. Мис.); **воснее** (Народниот певец достоин го воспееал неговиот подвиг.); **востане** (Востана Прилеп во борба лута. ББ); **восхити се** (Живо се восхитуваат од неа. БК).

II. Управување на дејството во обратен правец — **рекурзив**

воздржи се (Само старата Симоница не се воздржа милосливо да го мунзоса. ЦМ); **вознагради** (Го вознаградија за трудот што го вложил.); **возрази** (Не се обидувај да возразиш зашто немаш право.).

III. Дејство што произведува нешто одново — **ефектив**: **возроди** (Беше му се возродило во срцето покајание. Ц); **востанови** (Јустинијан се опитал пак да ја востанови римската империја. Миш).

IV. Жив почеток на дејство. Дејство што се развива одеднаш во големи размери — **аугментатив**: **возбуди**, **возбунгува** и сл.

Интересно е да се забележи дека со ова значење — **жив**, **ненадеен** почеток на дејство, — и денеска е продуктивна ди-

јалектна форма од **вѣз** — **уз** и тоа во северните наши говори. На пример: **успуцаа** пушките, **узвика** (Куманово), или **усклоца**, **усплаче**, **узка**, на детето му се **успица** и сл. во Скопско.

возбуди (Но тоа што ме **возбуди** најповеќе беше вистинитата приказна за Ефта Менковска. ВМ); **возбунтува** (Се **возбунтувале** наемниците на картагенската влада. Миш); **возбурка** (Фрлаше жолта светлост на **возбурканите** ситни бранови, Жерм); **возгордее се** (Се **возгордеал** Јане за нешто.); **возљуби** (Тој е мојот **возљубен** син и на него е мојата милост. СЕ); **возмилува** (Зашто ете **возмилувал** си правината. Р); **возмути** (Таа негова постапка многу ме **возмути**.); **воспали се** (Очите ѝ се **воспалија** од плачење.); **воспротиви се** (Ако неколку или сите пропаганди се **воспротиват** за нашите барања... Мис); **восторжествува** (Со полното отцепуајне ќе **восторжествуваат** нашите непријатели. Мис).

3. ДО-

Предлогот **до** влегува во состав на голем број глаголи како префикс. Во таков случај тој внесува во глаголот некое од своите предлошки значења кои можат да бидат во права или во пренесена смисла. Освен предлошките значења, тој може да им придава на глаголите и други, што го одредуваат квалитетот или временскиот момент на исполнување на глаголското дејство.

Тие значења се:

1. Доведување на дејството до неговата граница, т.е. исцрпување докрај — **дефинитив**. Може да биде и исполнување на дејството до едно определено време, или до определено количество, т.е. тоа би требало во таков случај да го сфатиме како граница во преносна смисла, како краен, последен пункт до кој може да оди дејството во својот развиток:

доака (Акаше доста по светот, сега веќе **доака**.); **добере** (Петре береше пари цел век и најпосле **добра**.); **добричи се** (Откако се **добричи**, се облече и излезе.); **доварди** (Ја **довардил** камилата. Ц); **Паднаа** Мирче и Куле а **Андон** ја **доварди** главата. ТП); **доврви** (Доврвеха, изврвеха, најнапокон ќе помине сеизчето. Мил); **довртка** (Ајде Ружа, земи вретеното да **доврткаш** мањето. К); **доврши** (Ај да ја **довршам** лагата. Ц); **догледа** (Догледај ги **сликите**.); **догори** (... коа **догоре** горниот кат... Ц); **догради** (Довечера ќе го **догради** дворот.); **додржи** (Облок не **додржеа**, вера и беса. НТ); **додрне** (Селаните се **пазат** од тој бор, да не се **додрнат** до него. Ц); **додупи** (Таман ја **додупил** главината. Ц); **доживее** (... **оти** до најпосле со мака ќе и **доживеат** децата. Ц); **дожније** (Та си **жнали** нејни друшки, та си **жнали** и **дожнали**. Мил); **дозоба** (Водата си ја **допи**ле, **грозјето** **дозобале**. Мил); **доигра** (Така ќе се **доигра**

или ќе се **повтора**. Ц); **дојаде** (Секако беа решиле да го **дојадат** готовото. Сл.); **докапе се** (Се **докапале** девојките и се **облекле**. Ц); **докине** (Докинал **гаоло** опинците. Ц); **докрепи** (Арно, ама Марија не можела да го **докрепи** в раце, кога му и **врлил** Костадин. Ц); **домрда** (Мрда **рибата** на суво, **домрда**. Ц); **доноси** (Ал' **доноси** бисерни **гердани**, ал' **износи** руо **копринено**. Мил); **дооди** (Одеше, одеше, ама веќе не може, **доодел**.); **доора** (Да **почека** **орачо** да **доора** нивата. Ш.); **допее** (Ќе се **допеат** **молитвите**. Ц); **допи**е (Се **напои** од **манерката** и ја **даде** да ја **допи**е... Жерм); **дороди** (Како беше и **дородила** децата, Ц); **доседи** (Зашто ти и на **зборот** не си **доседе**, на време не **дојде**.); **досети се** (Белки се **мајка** **досети**. Верк.); **доскака** (Скака **скакулеј** **доскака**. Ц); **достиска** (Не ќе ја **достиска** и **лирата**. Ц); **достои** (Си **достоја** на **зборот**.); **дотегне** (Нема **затвореник** на кој не му **дотегнал** **затворот**. КЧ); **дотрае** (Тој не можеше да **дотрае** и **рече**. Сл.); **дотрпи** (Таа пак си не **дотрпи**. Мил.); **дофрла** (И **откоа** и **доврлал** **стрелите** **тргна**л **мечот**. Ц); **дочека** (И **навистина** едно **утро** беше си го **дочекала** и си го **донесла** **дома**. Ц); Се **расшета** **горе-долу** **низ** **долината** за да го **дочека** **вечер** **кир-Андони**. ТП); **дочини** (**Стојан** ми **свадба** **дочина**, в село се **свадба** **дочина**. Мил.); **дочува** (Ако го не **дочувам**, **глаата** ќе ми **појт**. Ш.).

II. Довршување на дејството што е започнато отпорано и што останало за довршување — **комплетив**. Тука, освен овие, би можеле да ги ставиме и глаголите што значат довршување, дополнување со тоа што недостига (додаде, допише). Обете значења се сродни и во различни ситуации на еден глагол може да му се припише едното или другото. На пр.: **добере** — Петко береше пари цел век и најпосле **добра** (исцрпување на дејството докрај); Треба да се **добере** **тутунот** (довршување на започнатото да се врши отпорано). Такви глаголи се:

добричи (После ќе **дојдам** да ме **добричиш**); **довезе** (Сама останала лична Ангелина, платно да **ткаит**, **р'кав** да **довезит**. Мил.); **доземе** (Одземаше, **доземаше** **свака** **Велевица**. ГМ); **докрсти** (... што не го **докрсти** **сина** **ми**. С); **долее** (Само што ја **испи** **чашата**, таа пак му ја **долеа**.); **допише** (Допиши ги и тие **зборови** во **писмото**.); **доплати** (Купил **нива** на **Чанишко** и **треба** **утре** да му ја **доплати**. ТП); **доплете** (Имам **уште** **еден** **ракав** да **доплетам**.); **дополни** (Да не **нешто** **чаша** не **дополни**. Ц); **доправи** (На **пролет** ќе ја **доправиме** **куката**.); **дореди** (Се **редија** **они** **три** **години** **време**, **как** **стапнаа** **четврта** **година**, **доредија** се **сите** на **ред**. Мил); **дорече** (Едно си и **дорекле** **тие** и **друзи** **зборови** **треските**, се **прекрстиле** и **излегле**. Ц); **досоли** (Мнозина, кога **сакаат** да ја **прајат** **некоја** **манца**, ја **ќе** ја **пресолат**, ја не **ќе** ја **досолат**. Ц); **достори** (Зашт' не **почека** **чест** да **досторам**? Мил); **доткае** (Бело **платно** **ткајам**, да не го **доткајам**. Ш); **дотоками** (Ќе ми **дотокамеш** ли **ф'стано**?

К); **дотољче** (Рудникот што го создаде, го дотољче кришејки му ги нозете. Жерм); **доточи** (Ја гу свилата комај доточују); **дотрае** (Пооде до некаде сиромашо и не го дотраја срце. Ц); **доцеди** (Се викаа и го доцедуваа преостанатото кафе. Жерм); **дошара** (Шарен чорап шарам, да не го дошарам. Ш).

III. Најјасно локално значење е достигнување до определена цел — **акурзив**. Целта може да биде некој предмет или некое место. Овие глаголи се употребуваат често и со предлогот до:

добави (Го добаила за рака. Ц); **добере се** (Погоре се добра до еден голем бурјан малинковица. СД); **доближи се** (И еден овчар се доближи до гробот. Ш); **доведе** (А луѓинец што ќе доведеше другоселчанка, беше долго време гледан напреку. ЦМ) **довиди** (И ја зеде дулбијата и сам Марко и довиде тија си играа. Мил.); **довикне** (Му довикна луто на еден задоцнет селанец. СД); **довлече** (Реката надојде и довлече многу дрва и друго.); **довози** (Овозиле довозиле о два колца, три тркалца. Мил.); **догледа** (И тој го догледа таму некаде удољу далеку. СД); **дограпчи** (Се дограпчило за мајка си и не ја пушта); **догрева** (Ни ја ветар, ветар додувјаше, ни ја сонце, сонце догревјаше. Ш.); **додува** (Ни ја ветар, ветар додувјаше... Ш.); **дојде** (Најпосле си дојде дома.); **докара** (Иди да докараш десет илјади гроша пеј. Пол.); **докачи** (Сниска сум, не можам дотаму да докачам.); **доклапа** (Доклапа до автомобилот. КЧ); **долета** (Му долетал еден гулаб Ц); **донесе** (Да ми донесеш сто торби со пари. Ц; Вода донела, вода однела. МНУ); **допита се** (Допита се до негова мајка: ти ме чуеш стара мајко моја. Мил.); **доплива** (Како допливани на леките крилја на скришен ветерчок. ЦМ); **допре** (Се измеша и допре до средината. СД); **допрати** (До нас го допратиле. Ц); **допусти** (Ајти тебе Плетикоса Павле: не допусти Болену Дојчина, да ми миеш студено оружје. Мил.); **дороси** (Ни ја сѐнце, сѐнце догревјаше, ни ја роса, роса доросува. Ш); **досигне** (С јаболко фрљат, не ја досегвит. Мил.); **достаса** (Достасаа клетки Турци. ПМ); **достигне** (Наугоре патот оди, го достигнав веќе ридот. БК; Неговата десна рака ја достига земјата. ТП); **дотера** (И дотерал овците овчаро пак тамо. Ц); **дотече** (Дотекле се до три реки крвави. Ш); **дотрча** (Кога чуле роднините оти е болен, сите дотрчале. Ц); **дофати се** (Дофати се до два колца. Ш); **дофрли** (Не можеш да дофрлиш дури до таму.); **дочуе** (И дочула тажна вест за сина, нема да престапи таткото праг. БК).

Додека отпрвин го означува крајниот пункт од линијата на движењето во пространството (**донесе**), подоцна започнува да означува и само краен момент од времето на какво и да е дејство или состојба без веќе да означува место: **дочита**, **договори**, **допише**.

IV. Со безлични глаголи и со именка или замена (во датив или акузатив) покажува разбудување на некаква чув-

ство или некаква желба — **ингресив**. Бројот на овие глаголи е многу мал:

доболи (Си изваил еден катник и баеги беше го доболило. Ц); **дожали се** (Тога на царот му се дожали. Ц); **домачне** (Тебе ти се домашне); **дотежне** (Баче, мајкинио прешлен ми дотежне. Ш).

4. ЗА-

Предлогот за се сврзува со голем број глаголи како префикс. Во нашиот јазик тоа е еден од најпродуктивните префикси. Како што е кажано и за другите, и овој префикс влијае пред сè за промената на глаголскиот вид: имперфективните глаголи стапуваат перфективни врзувајќи се за еден определен момент: почетен или завршен. Освен тоа, **за-** внесува уште цела низа различни други значења. Меѓу нив има пред сè чисто предлошки.

I. Значи поставување на некој предмет зад нешто, зад некаква граница или идење зад некаква граница — **транс-курзив**. (Првобитното значење на предлогот за му е **зад**). Сложенки со таа форма од предлогот зад — има, макар и поретко и во нашиот денешен јазик: **затскрие**, **затпостави**.

Овдека би влегле и глаголите од типот: **забие**, **забоде**, **зачепа**, **зачука** итн., макар што значењето „зад“ на префиксот е прилично затемнето: во **забие** — **за-** ќе значи преминување или пробивање на еден предмет од едена средина во друга, а притоа совладување на некаква препрека или преминување зад некаква граница:

забие (Етјен силно ја заби казмата и ја извади. Жерм); **заблуди** (Со заблуден поглед во далечините. Жерм); **забоде** (... а однесол на дворот и а забодел на един кол. Ш); **заборави** (Кога гледат — сѐчот си го заборавил на нива. Ц); **забради се** (Забрадена бледа над него се свила. Мар.); **забуца** (Човекот беше забуцан со лицето в снег, како да бара нешто во белата длабочина. Совр.); **завие** (Ми се зави за гуша. Ц); **завитка** (Елисавета завитка во првата улица. Стр.); **завре се** (Глувчето си се завре во дупката.); **загнезди се** (Под чинарот се загнезди в јама. СЈ); **загради** (Им требало камен да ја заградат црквата.); **загрли** (Ја загрли Грозда и почна да збори. ЛК); **загрне** (И животот мој ќе го загрне гроб. Мар); **загуши** (Го загушил и се избациле. Ц); **зајде** (Кога ќе зајди сонцето. Ц; Зад гора је зашла. Ш); **заклокоти** (Тој беше ја ставил раката над веѓи за да ги заклони очите од сонцето. 11 окт.). **заклучи** (Го удри капакот одозгора и го заклучи. Ц); **закопа** (Го зеле измекарите умрениот и го закопале. Ц); **закрие се** (Закрил се дедо, зад една водна тиква. Ш); **залетне** (Ќе ти залетне залакот.); **замандали** (Таа го испрати до портата и ја замандали. КЧ); **замота** (Ќе му се замотал к'сметот. Ц); **запени** (И таја запотка ја носит дома, ја запенает по враке. ГД);

запетла (Дансаер трескаво се запетлуваше. Жерм.); **заплетка** (Ветрец се заплеткал в коси. СЈ); **запрегне** (Му запрегнах севгар волови. Ш); **запрета** (Запретај жалби на срце. Мар); **запушти** (Таја пччо беше од жито-поле, пушча, запушча абера за абера. Ш); **зареше** (Зарежи — сложно те молиме в прегратки пак да ни слеташи. СЈ); **засенчи** (Немирна коса што палавички бегаше за да ги засенчи и скрие немирните очи. ЦМ); **засолне се** (Беше се засолнил во еден од бурјаните. СД); **застапи се** (Се застапи за мене здраво. Х); **засука** (Невестице, црнооко, што ти поли засукани. СМ); **затвори** (Овчарот затворил сите сирки и прозирки. Ц); **затне** (Нито сам се пременила, нито сам китка затнала. Ш); Си пробиваше пат низ народот што ја беше затнал вратата. ВМ); **заузда** (И заузда волоните. Ц); **зачепи** (Молчи, зачепи ја пештерата. КЧ); **зашие** (Луѓето ги беа зашиле своите погледи напред. ИДН.).

II. Во врска со претходното е и значењето, особено при глаголите што значат движење, на движење во пространството до некој оддалечен пункт — **абкурзив**:

забегне (Забегнала на далеку. Век); **забере** (Така му рече говедарот на сред селото, кога се токмеше да ги забере селските говеда. СД); **завлече** (Водата го завлече токму во вителот.); **закара** (затера) (И Мурчо си на коња вјакнало, закарало рти и загари. Мил); **замине** (Ги префрли преку рамо забанот и торбата и замина надолу. СД); **занесе** (Да потечат суи долје, да занесат бела Рада. Ш); **заоди** (Заодило некаде детето.); **заскита** (Гледај да не заскита некаде.); **зафрли** (Безучесно креваше по некој искорнат камен, го зафрлаше на страни. ЦМ).

Има извесен број глаголи префиксирани со **за-**, во кои тој внесува пространствено значење и што секогаш бараат дополнување со предлогот за или на. Кај нив за го внесува најраспространетото свое значење, кое, впрочем е и најјасно, (I) — **транскурзивно**:

завиди (Гаволо му завидел та му удрил... Ц); **задене** (девојката го задена цветот во косата.); **задолжи** (Го задолжија за сета работа); **задржи се** (На Катето од Стевана Толе не се задржа. ТП); **зајми** (Тој многу често зајми пари од другарите); **закачи** (На остенот го закачил. Ц); **закова** (Бил на крст распнат и со бруке закоан. Ц); **закити** (Издолжено лице, закитено со два сиворуси мустака. Совр); **залепи** (Извајла две книги, та и и залепила на раните. Ц); **замени** (Ја заменив книгата за друга, нова.); **запаше** (Запаша појас савички. Век); **запечатати** (И да го запечатам во ум, коо со инка турено. Ц); **запи се** (Ќе се запи како пијалца. Ц); **запне** (Запна тамо оралото и ете го фаолот. Ц).

Освен овие пространствени значења, со **за-** се јавуваат и други:

III. Дејство што се извршува во мала мерка — **димиутив**:

забае (Ќе му забее како на многу други. Совр.); **заблажи** (Дај да го заблажам чајов.); **загатка** (Да му загаткат друга гатанка. Ц); **загатне** (Тој не сакаше да каже отворено а само загатна.); **задере се** (Ми се задра кожата на рацете.); **задржи** (Задржи ми го детето дури да купам леб.); **задрпне** (Дракул ја задрпна раката. ИДН.); **закаса** (Молчат луѓето. Закасал усна секи. БК); **заквечери се** (Чекав да се заквечери па да ја земам. Совр.); **закрепи се** (Обичноста во судбите наши ни закрепил името бугари. Мис; А токму се беше закрепил малу. СД); **закрие** (Косите ги пуштило над очи небарем сака да ги закрие. ТП); **залае** (Кучето сети и залаја.); **залаже** (Ќе дојдат некои деца, сака да се залажат.); **залетне** (Ќе ти залетне залачето.); **замаже** (Замажи гу снај дупка на сѐдо. К); **замазни се** (Замазни се во косата па да одиме.); **замати се** (Ни се море замати. Ц); **замачка се** (Сета работа ќе се замачкаше во сидовите на комарцилицата. Совр.); **замавне** (И замавна да му удри еден кундак. ТП); **замелуши** (Го удри в лице и го замелуши. Совр.); **замеси** (Застана да си замесит леб. Ц); **замеша** (Нé замеша и нас господ во векот. КЖ); **замие се** (Замиваш ли децата на сабајле със ладна вода. К; слегаа та се замија образ со студената снеговница. ТП); **замоли се** (Радула се младо замолило. Г; На некоја станица таа го замоли другар му да донесе вода. БК); **замори** (Го замори долгото чекање.); **замре** (Полека, полека и вревата замре на улицата.); **замрси** (Замрси и ситна леса. Ш); **заниша се** (Та штом падна магла сина, лута, ќе заниша посребрена глава. СЈ; Толе се заниша од возбуда. ТП); **запече** (Сепак огновите се запалија барем по некоја пиперка да се запече. ТП); **заплакне се** (Отиде на долчето, се заплакна и се врати. ТП); **заплане** (И Петре ги заплана рацете на пламенот иако не му студео. Совр.); **заплаши** (Нај-после беше ја заплашил со сила да ја земи од дома. Ц); **заплеска** (Митра заплеска погачи. КЖ); **запоска** (Ајде да ме запоскаш мауку. К); **зарамни** (Го зарамни местото со рака.); **засени се** (Сенка и се засенило. Век); **засенчи се** (Лицето на стрико Танаса му се засенчи од тага. ЈБ); **заслепи** (Силната светлина за миг го заслепи.); **застине** (Застина воздухот во собата.); **засуши** (Но брзо се обиде да ја засуши таа своја желба. ЦМ); **зативне** (А кога лаежот ќе зативне. СЈ); **затопли** (Да те затоплам на бели гради. БК); **затупи** (Не сече ножов, затупел веќе.); **зауши** (= забележи: Ги зауши синовите дека кријат некакви книги. 11 окт.); **зацепи** (Добиците сиви зацепиле пат. Мар.); **зачуе** (Бидејќи тоа им се зачуло и тоа је одгоориле. Ц).

IV. Со **се-**, глаголи што значат доведување на дејството до крајни граници или на полно обземање на предметот од дејство што траело долго — **резултатив**:

забатачи се (Како се забатачив во оваа пуста тиња. Ц); **заборчи се** (Се заборци Мавродија, се заборци, се заложил. Ш); **загледа се** (Тој пак се загледа кон селото. СД); **задума се** (Орачо се задумал. Ц); **засвери се** (Диме ги остави опинците и му се засвери на Мирчета. ТП); **заигра се** (Се заиграло детето и не видело дека се стемнило.); **заита се** (Како што беше се заитал, се препна и падна.); **залежи се** (Кога почнале жените да му носат понуда, чунки беше се залежал богатот од треската баеги време. Ц); **замисли се** (Сетие кадијата се замислил. Ш); **запламна се** (Су заплампала со ваа легачка како празна воденица. КЖ); **запули се** (Тој му се запули ту на едниот, ту на другиот. Сл); **заработи се** (Се заработев и не видов кога поминало времето); **заседи се** (Си заседал, не сакаш да мрднеш. ЦМ); **заскита се** (Се заскитал и не му текнува да си дојде.); **застои се** (Топката се застојала на местото. Ц);

V. Полно поминување во нова состојба — **ефектив**. Ова значење се јавува кај глаголите изведени од именски и други зборови:

забугари се (Ајде се ти забугари, да бидеш младо Бугарче. Ш); **забули се** (Порано Турците ги забулуваа жените.); **заглувнее** (Рано ѝ кука заглувна. Мар.); **загуши** (Смеата на другачките ќе ги загушеше противењата. ЦМ); **задerviши се** (Се задerviшил некој Турчин. Ц); **задими (се)** (Задимела е, запрашила е. Верк.); **задумани се** (Го испраши толку што се се задумани. ЦХ); **замагли се** (Се замагли времето.); **замрачи се** (Мрак те замрачи долу под село. Мил.); **замрежи се** (Очите ѝ се замрежија. ВМ); **замркне** (Дај кадијо, бела книга, замркнуло ќе си одам. Мил.); **занеми** (Занемела, да занемиш. Ц); **заортачи се** (Подај го малио прс за да се заортачиме. Ц); **засили се** (Засилила се силна звезда. Ш); **заслепи** (Светот е глуп, заслепен свет. Х); **засркине (се)** (Се разнесе викот, не засркна смеа. БК); **затемни се** (Облачно е и рано се затемни.); **зацрни** (Си зацрнив бел пестемел. Ш); **зачади се** (Што се Босна мошне зачатило. Мил.); **зашемети** (Силно ја зашемети приспивната застоеност на воздухот. Идн.); **зашгури се** (Веков ми се зашгурело. Ш); **заоблачи се** (Времето се заоблачило.).

Освен овие значења, што се повеќето пространствени или биле отпрвин пространствени, а подоцна го загубиле тоа свое значење и добиле друго, поапстрактно и понеопределено, префиксот **за-** кај многу други глаголи служи само за образување на завршна свршеност (дефинитив) или на почетна свршеност (ингресив). Таа ингресивна функција на **за-** е особено развиена во нашиот јазик.

VI. Почетна свршеност — ингресив

заапа (Огнените заби на раскикотениот студ до болка го заапаа по снагата и лицето. Идн.); **заарни се** (Му се заарнило

затоа седи.); **заарчи** (Мислам да заарчам од парите.); **забаботи** (Надвор ветерот уште посилено забаботи. КЧ); **забели** (Си спомнеуе кога му забеле коса. Мар); **забере** (Ајде, што си забрал гајле за таа работа.); **забие се** (Забиле ми се синоно море, Ш); **заблее** (Заблеа ми вакла овца. Ш); **заблеска** (Кога се насмеа, забите му заблескаа.); **заболи** (А неког допрва мојт да го заболит. ЦМ); **заблуе** (Заблуја дим и оган од десетици пушки. ГА); **забоцка** (По снагата го забоцкаа морници. СД); **забразди** (Забраздил во шир тракторски плут. ВН); **забрза** (Ќе прифрцкаше со опашката и ќе забрзаше. СД); **забрмчи** (Па оди, забрмче пчела. СЈ); **заброди** (Ко леко кајче заброди ливче. ББ); **забута** (Ајде забутај плевњата па ќе гу после ја свршим. К); **забучи** (Мислите забучеа во тој мигновен премин. ЦМ); **завати** (Заватија да јадат леб и сол. Ц); **завее** (Завеал силен ветер. Ц); **завезе** (На ден спасовден ми заодила, и заодила и завезла. Јастр); **заверува** (Тога татко е заверувал да е од мртовечка глава детето занесено. Ш); **завика** (Тие некако наеднаш се исправија и завикаа. СД); **завири** (Попадаа три илјади глави, завирија се крв до колена.); **завлезе** (Завлезе во вратата, па пак се поврати назад.); **заводи** (Го заводија коњот надолу. СД); **завојува** (Првата ќе завојуваат Бугарија и Стамбол, а втората Србија и Солун. Мис.); **заврека** (Новиот човек заврека на глас. Мар); **заврне** (Заврнале до два снега. Ш); **заврти** (Да завртиш како кукаица. Ш); **заврши** (На мене немај надеја, друго сум моме завршил.); **загази** (Петре кога загази во реката виде дека е длабока.); **загали** (Лицето на момчево се загали. Нд); **заглави се** (Заглави се, углави се, углави се од далеку. МНП); **загне се** (Се загнаа татко му и чичко му и го откинаа Муарема. ТП); **загние** (Најпосле ќе загнијам по затворите. КЧ); **заговори** (Проговарат, заговарат тоа малко моме. Вик); **заграка** (И сите загракаа во еден глас. Совр.); **загргоди** (Загргодија непријателските митралези. ВМ); **загргоди** (... и загргоди пукот. БК); **загризе** (Мотиката загриза по земјата. ЦМ); **загрми** (Денеска првпат загрме.); **загука** (Загугала гугуката. Ц); **загука** (Но загука негде голабица бела. СЈ); **зададе се** (Задале се силни ветрои, задале се магли и праови. Мил); **задети се** (Дете се задетило, што ќе му правиш, ај не било мирно.); **задлабочи се** (Задлабочи се во прашањето и ќе сафтиш.); **задреме** (Како заслуга, — така задремала. Ш); **задружи се** (Како оба се баравме, така си се задруживме. Мил); **зажени се** (Зажени ми се Миленко на високана планина.); **заживее** (Заживеј првпат вистински живот. БК); **ззборува** (Ззбуровала ли на ден Спасовден, Мил); **ззлати се** (Како узреана рж се ззлати небото. ЦМ); **ззоба** (Девет години гока ззобале. Ц); **ззори се** (Ззори се бела зора. ПМ); **ззвони** (Над бурни воје да ззвони. БК); **заигра** (Заиграл пролетен ветер. СЈ); **заима** (Откако си ме тизека заимал ич не си ме ти крви напоил. Ст); **заинати се** (Ами ако се заинати и

одбие. Жерм); **заинтересира** (Романот уште отпрво го заинтересира.); **заита** (Заитал Диме, забрзал. Мар); **зајаде** (Едно зајале и сиромажот рипнал. Ш); **закаже** (Првите старини закажале укиот на косата. ЦМ); **закикоти се** (И тоа ќе го натера да застане под стреа, се закикоти Ленче. КЧ); **закине се** (Ми се закинале влечките.); **заклимарка** (... заклимаркаа свездите. Идн.); **заклинка** (Бригадата на сред нива ... заклинка на една нога. МЛ); **закопа** (Закопа пак забрзано. ЦМ); **закопка** (Го закопка љубопитството. ЈБ); **закоси** (И најпосле кога беше готов со брзи чекори појде до шумата и закоси. СД); **закрца** (Закрцаа врати, засветкаа свеќи. СЈ); **закубе** (А ветерот закуба лист по лист. ЛК); **закука** (Закукала ми сина кукаица. Ш); **залае** (Кучето сети и залаја.); **залази** (Добровечерниот поздрав некако уморно залази низ по малку засушеното грло. ЦМ); **залипа** (Само што не залипа од восторг. НД); **заличи** (Што рано цвеќе цутило, што не го бериш да носиш, да ти заличи лицето. Мил); **залула** (Силен тресок ја залула куката.); **замава** (Тако замаваа нивните брзи стапки по зарастената земја. СД); **замавта** (Си замавтал нозете. Ц); **замати** (Топлината од нејзината става му ги замати очите. ЦМ); **замилува се** (Се замилувала со еден евреин. Ц); **замириса** (А бре, ела кај нас да ни замириса на попоина. ЦМ); **замисли** (Не можеше да си го замисли поинаков светот. СД); **замрзи** (Сега ги замрзи не само Турците, туку и сите тие што се оближуваа околу нив. ТП); **заноси** (Си ги заносив новите чевли.); **заноќи** (Ајде, Силјане, заноквивме, не го бива местово за конак. ЦМ); **занурка се** (Тој се занурка и изгуби здив. Жерм.); **заоди** (Пред да заодиме на училиште.); **заофка** (Со питачки глас заофка: Ој, луѓе, помогнете. Совр.); **запали** (Како сум го запалила огинов, го палам везден и не можам да го запалам.); **запее** (Запеала една танка песна. Ц); **запивка** (Марко запивка со својот птичји глас. ЦМ); **запизми** (Уште поеќе ја запизмила. Ц); **запишти** (Децата се исплашија и запиштија.); **западни** (Стојане, еј Стојане, западни си овците на реката Бистрица. ПМ); **заплаче** (Заплакала ми зелена ливада.); **заплаши** (Најпосле беше ја заплашил со сила да ја земе од дома. Ц); **заплете** (Невестински тел заплети светлив. ВНаум); **заплетка се** (Се заплетка здебелениот Тодев јазик. ЦМ); **запоти се** (Студентот се запоти уште кога го чу првото прашање.); **заправи** (И од тај кал Власите се заправени. Ц); **запраша** (Тој стрете еден селанин и го запраша. Ш); **запреде** (Ајде зареди ми да видам како.); **запролети се** (Ќе даде господ, ќе се запролети, ќе напечалиме. ТП); **запроси** (Запросило беќе, Мурат беќе, кир бела Марија. Мил); **запука** (Капсулки стари откопавме, сложно запукавме. СЈ); **запуи** (Со првиот јужен ветер запуија дрвјата.); **зарадува се** (Мајка му се многу зарадувала. ПМ); **зарани** (Со прво коа ќе зараниш дете со леб. Ц); **зареди се** (Весници на глас зареди. Мар; Кај софрата се заредија млади

невести. ЦМ); **заринка** (Одмина едно дрво и заринка во нивата. ЦХ); **зароди се** (Оттогаш се зароди во него сомнение.); **зарони** (Ми зарони малко моме, дробни солзи горешти. Ш); **зароси** (Кога влегоа во црква крвава роса зароси.); **заруди** (Уште откај Илинска не беа зарудиле мугрите. КЧ); **зарупка** (Си зарупка слатко од зелката. ЈБ); **за'ржи** (Со искривено од мака лице за'ржа Грде. ЦМ); **за'рка** (Само што легна и веднаш за'рка.); **засака се** (Откако се Доне засакаме. Ш); **засветка** (Закрцаа врати, засветкаа свеќи. СЈ); **засвири** (Свири, да не засвириш. Ц); **засени** (На Евгенија му засенија пред очи двајцата студенти. Сл); **засити** (Таа засити кон тремот. ЦМ); **заскокотка** (Мислата дека ќе најде полна каца благога ја заскокотка уште од првата понуда. Совр.); **заскрца** (Заскрцаа греди ко буки на ветер. Мар); **заслави** (Е море деца, заславивте вештерки. ЦМ); **заслуга** (Како заслуга, така задремала. Ш); **засмее се** (Се засмеа господ и рече. Ш); **засмрди** (Не ја отворај печката, ќе засмрди јагленот.); **застенка** (Човекот застенка под тешкиот товар.); **застраши се** (Беа се застрашиле новите калуѓери. Ц); **застуди** (И времето застуде.); **затажи** (Да засвирев да затаже. Верк); **зататни** (И зататне дивото гргоране на авионите. Совр.); **затепа** (Затепај ме ако смееш. К); **затера** (И затераа на свој ред. Сл); **зативне** (А кога лаежот ќе зативне ... СЈ); **затече** (Мачето вреснало и тој затече и му рече на децата. Ш); **заткае се** (Како се заткало така ќе се искине. Ц); **затлее** (Се смрштил в тага затлеал. Мар); **заточи** (Марика ја заточи свилата. К); **затоне** (Затона в пустош чаршија, затона и заумира. Мар); **затресе се** (Амбаро ми се затресе. Ц); **затреска** (Фабричките камења затрескаа еден во друг. ТП); **затрга** (Не ме затргало срце ич.); **затркалка се** (Пред премрежените очи се затркалкаа сиви замрсени маглени клопчиња. ЦМ); **затрона** (Јучера затрона мауку, а мајка ме скапа със кутек. К); **затруби** (Тоа ќе го кажам тогај штом затруби бојна труба. ЛК); **затупа** (И тапани силно затупале. Ц); **заучи** (Од понеделник ќе заучат децата.); **зачека** (Одговори Трајко и зачека што ќе рече понатаму бегот. ТП); **зашета** (Толе зашета горе-долу низ кошарчето. ТП); **зашепоти** (Зашепотано зашепоти таа. ЦМ); **зачести** (Таа есен страшно ги зачести стапалките по иступканата камена патека. ЦМ);

VII. Завршна свршеност — дефинитив

забави се (Ами што се забави, бре слуга. Ц); **забележи** (Таа веќе била забележена од навите. Ц); **забеси** (Забесили кожата на вратата. Ш); **заблази** (Кој да види млада да заблази, кој да чуе, млада, да заблази); **збрка** (Густа лека неварена у копанка забркана. Ш); **забрца** (Дали му некој разбојник со нож во срце забрца. Мар); **завади** (Со солзи ми дворје завадила. Мил); **завали** (Огно да го завалам. Ц); **завари** (Ако ли чека д'измине, зората ќе го завари. Мар); **заврзе** (Изникнала јабољк-

ница, заврзала пет јаболка. Мил); **заврти се** (Еве овој ми го заврте умот. КЧ); **завртка** (Овај преѓа сакам да гу заврткам денеска. К); **заврши** (И сè по ред ќе ви кажам, заврши тој. ВМ); **загине** (Море, брате, срцот ми загина в нива. Ц); **заглави** (Чивија му заглавиле. Ц); **загуби** (И пречека девет кучки лами, сите осум дете и загуби. Мил); **Отаде река прстен си загубив**. Ш); **задоми се** (Да била арна, и овде би се задомила. ЦМ); **задржи** (Детето му ѝ вратило парите и само три пари си задржало. Ц); **задружи се** (Како оба се баравме, така си се задруживме. Мил); **задуши** (Плаче и липта, страв ја задушил. Мар); **зажедне** (Синко, говедару, ... су зажеднал, дај ми малку вода. Ц); **зајакне** (Акцији што уште повеќе ќе ги зајакнат нашите мали одреди. ВМ); **заклопи се** (И една челична врата се отвори пред нив, а потоа се заклопи зад нив. ЦХ); **закова** (Бил на крст распнат и со бруке закован. Ц); **заколе** (Сите и овни заклало. Ш); **закрене се** (Тој со другарите се закренаа горе долот. ТП); **закрпи** (Да ми ја закрпиш ваја подопашица. Ш); **закуша** (Ете од тие две жени што ѝ закушале, селамет видела. Ц); **заледи се** (Нокта фати студ и сè се заледи.); **залее** (Чумата ошла да залеј вода. Ш); **залуди** (Полуде Стојан залуде. Верк); **замиж** (За пусто здравје царо замижал. Ц); **замисли се** (Да му се замислит на таткоа му кука. Ц); **замрзне** (Тие треба да замрзнат кога ќе ја видат неа. ВМ); **занеме** (Занеме Диме, истина. Мар); **запали се** (Наскоро се запалија крилјата на облачните птици. ЦМ); **запамети** (Песна на сон да научиш и да ја запаметиш... Ц); **заплати се** (Плачи, плачи, не може да се заплати. Ц); **заплени** (Машките деца заплени. Драг); **заплетка се** (Се заплетка во светлата мрежа што ја прегрна. ЦМ); **запре** (Запрела бурата — Ш; Се запре на вратата. Ш); **запрета** (Запретај жалби на срце. Мар); **запусти се** (Ќе се запустела куќата. Ц); **заработи** (Засакал да ти помогне и ти да заработиш некој динар.); **зарази се** (Од водата многу стока се зарази.); **зароби** (Да нè заробат за во рај. Ц); **засели се** (Та прво се заселил и му го клал името на градо. Ц); **засити** (Набргу ќе се заситат и од неговите зборови.); **засипне** (Мита и трепка, грло засипнал. Мар); **застане** (Некаде кон неговата средина тој застана. СД); **застраши се** (Беа се застрашиле новите калуѓери. Ц); **затече** (Да не те веќе затечам, не ќе те село собере. Мар); **затре се** (Таква сум, да се затрам. КЧ); **затуши** (Да те затуши, да даде господ. Ц); **зацврсти** (Сакам да гу зацврсту работата. К); **зачува** (Беше и зачуала мајка ми. Ц).

5. ИЗ-

Предлогот из се употребува како префикс со голем број глаголи во нашиот јазик, макар што неговата употреба како предлог во нашиот јазик е сведена на минимум и тоа

со сосема поинакво значење одошто го имал тој во старословенскиот, одошто го има во другите словенски јазици и како глаголки префикс. Во старословенскиот јазик из значи **ех** и тоа најчесто, а поретко **рго**. Денеска во нашиот јазик се употребува во значењата, **по, низ, преку** (српхрв.: **кроз**): А невесто, а добро убаво, што се шетааш из рамни дворови? И тој излегол из патна врата. Значењето **ех** го наоѓаме најчесто во неговата врска со глаголите и тоа во следниве нијанси:

1. Управување на дејството надвор од нешто — **екскурзив**. Ова значење е особено често и јасно кај глаголите што значат движење. Меѓутоа, покрај овие, кај кои аблативноста се гледа јасно, има извесен број глаголи што не значат движење, а кај кои пак из- значи во извесна смисла управување на дејството надвор од некаква граница или препрека. Така, наспрема: **избега, избере, избрка, избувне, извади, изведе, извлече, изврголи** итн., во извесна смисла управување надвор од нешто значат и глаголите: **избави** (наспрема самостојното **бави**) значи ослободување надвор од досетот на нешто, сила или власт: Само енергична борба со тие три држаи ќе избаит од погубувајне нашата таткоина. Мис. Слично е и со **изгледа** — кое не значи движење нити управување надвор, туку упатува на надворешноста на нешто; **издаде**, првобитно „дава нешто надвор од својата средина“; **изискува**, v. **ipf.** нема перфективна форма, отпрвин значи барање, сакање од нешто што е дел од некоја поголема целина и одделување од таа целина или множество; **излупи** — извади надвор од лушпа; слично е и **изуми** итн. Кај некои глаголи, покрај ова значење, се чувствува и значењето на управување нагоре. Тоа се главно глаголи што и самите донекаде значат управување нагоре па префиксот им служи за потцртување на тоа значење (**извиши, издигне, искачи се, искорне, изникне, израсте**):

избави се (Да се ватиш за нешто и да се избавиш. Ц); **избега** (И трештил волкот, та избегал. Ц); **избегне** (И така попо избегнал. Ш); **избере** (Учителот ми рече дека избрале две. БК); **избие** (Избива сила од машка снага. БК); **изблиска** (Ќе ја изблискаш водата од сите 40 вира. Ц); **изблуде се** (Паднал на земи, се изблуд. Ц); **избрзне** (Оти ако не го затворат, ќе избрзни водата и ќе му го удај сето поле. Ц); **извади** (На часо Нојо изваил ножо и ја пресекол опашката на змијата. Ц); **изведе** (Изведе си таа врана коња. Ш; И си изведоа врапчиња. Ц; Другар му го изведе веднаш в лозје. БК); **изветри** (Изветрел памет, капнала сила. Мар); **извлече се** (Најпосле и тој се извлече скришум од бурјанот. СД); **изврголи** (Ване ме гледа със изврголени очи, а зашто ги е изврголиу не знам. К); **изврие** (Штом се нашол изворот со отворен капак, и си изврел изворот од устината надвор. Ц); **изврти** (Мисла му па-

мет изврте. Мар); **изгласи се** (Тишки од гора избегле! Тога се Инче изгласи из таја гора зелена. Мил); **изговори** (Изговоре Тројанка девојка. Мил); **изгрее** (Сонцето ќе изгрее. Ш); **издаде** (И заповед издаде. Ц); **издели** (На сенките островот кра-сен од мрак се издели скоро. Х); **издивне** (Додека си се за-вртел, бего му в раце издивна. Мар); **издиши се** (Без да одго-вори, Евгенија само се издиши. Сл); **издрдори се** (Очитледно дека мажот се издрдорил. Жерм); **изјави** (Марика изјави дека нема да дојде.); **исклоца** (Градот ме исклоца, та сега, еве дојдов. Совр.); **исклучи** (Петрета го исклучија од учи-лиште.); **искокну** (На Милош душа искокна. Ст); **ископа** (Си ископале очите. Ш); **ископачи** (Нивата во која уште не беа ископачени голите тутунешки. 11 окт.); **ископчи се** (Мјурц-штетските реформи сет максимум што може да се ископчит од Европа. Мис); **искорени** (Ќе се уверат во сета вреда што причинуват подобен предрасуд, и ќе се постараат да го ис-коренат. Мис); **искочи** (А две љуби од бедени гледат, со тр-чање надвор искочије. Мил); **искубе (се)** (И сега кога Тода разбра оти Крлето се искувало од стапницата. КЖ); **искупи** (Да искупиме нашите греди пред нашио народ. Мис); **излае се** (Би могла да се излае, помисли тој. КЧ); **излезе** (Мажот и жената излегоа надвор. Ц); **из-лета** (Излетале од седелото. Ц); **излие** (Во песната смела ти излиј ја, брат, бесмртната љубов што в срце си скри. ЛК); **изложи** (Да изложам мојето разбирајње. Мис); **излупи** (Во неја и стред него сме излупени. Мис); **измисли** (Арно си го измислил тој занает. Ц); **измолкне** (И Џими го измолкна по-следниот број на Работник. ЦХ); **измрда** (Ама немој да ми измрдаш та да ме оставиш бричен нецеливан. КЖ); **измушне се** (Се измушна од неговата искреност. Жерм); **из-несе** (Ја изнесе кравата на пазар да ја продаат. Ц); **изнокти** (Одвај изноктената облека. Совр.); **испади** (Да се мачи грче-вито да ја испади својата тага. ЦМ); **испадне** (Му испаднало змиулче од уста. Ц); **испари се** (Се испарила сета вода.); **ис-пили** (Стотици пилиња дневно испилува. Совр.); **исплива** (Ак' су крива ти да ме удавиш, ак' су права ти да ме испли-ваш. Јастр); **испразни** (Откако ги испразни пазувите. СД); **испрета** (Од пепелот испрета само едно жарче.); **испрсне** (Да ми испрснат очите ако сум видела нешто. Ш); **испрчи** (Трчаа на четири нозе со испрчен крст. Жерм); **испушти се** (Но тоа некако му се испушташе од рацете. СД); **изрече** (Уште речта не изрече, го грабнале Марушето. Ц); **изригне** (И рече ли еднаш, изригнуа брате. Мар); **изрипа** (Горе зад полегат рид изрипа машината. БК); **истави се** (Откоа ќе се истаам одовде, жено, можеш па тфојо к'смет да се разработи. Ц); **истргне** (И што беше свети Георгија, па истргна стрела од појасо. Мил); **истркала се** (Ќе се истркалаат жените. Ц); **истрча** (Сите истрчавме од куќи радосни. Ц); **истури се** (У

куќа ако се истури вода. Ц); **изуми се** (Ти, сосем, значи, из-уми дека го имав долго срцето твое. Х; Тој од радост се из-уми просто. НД); **исчепи се** (Беше се исчепил откај лам-јата. Ц);

II. Најголем број глаголи со префиксот **из-** се тие што значат свршено, исполнето дејство до крај, во целост — **де-финитив**. Но, ако земеме да направиме една споредба меѓу овие глаголи и глаголите од првата група, со аблативно зна-чење, идеме до заклучок дека во случаите кога се работи за пространствено значење префиксот загатнува за **местото** надвор од кое се управува глаголското дејство, во вториот случај во извесна смисла ни се загатнува за **времето** надвор од чии граници се управува глаголското дејство, поточно исполнување на истото, неговото изведување до крајната граница, до неговото исцрпување, на пр.: **изнесе: износи** — во првата форма префиксот ни загатнува за местото надвор од кое го вадиме предметот, во втората дека ќе ги носиме на пр. алиштата додека да излеземе надвор од границите на времето во кое е возможно да се носи едно алиште. Пре-фиксот го променил своето значење од пространствено, по-конкретно, во временско, поапстрактно, а секое поодделно значење се врзало за различна основа: **нес-: нос-**. Како што се гледа од примерите, гука најчесто се работи за глаголи со нелокални значења во својата основа. Пр.:

изаби (Да ми видиш моја остра сабја, веља сабја ми е изабена. Мил); **изарчи се** (Мие се поради свадбата много из-арчимо. К); **избакне се** (Едно се ставиле и се прегрнале, та се избакнале. Ц); **избања** (Мајка му го избанала со вода од подземното царство. Миш); **избара** (Наместо стока да бара да купуат, избарал едни чалгии. Ц); **избацн се** (Се избаци со ними убао. Ш); **избележи** (Та ти избележало близу полој-ната порта. Ц); **избели** (Та си ја избелила убаво собата.); **из-бистри се** (Водата се избистрила.); **избичи** (Дрво ќе бележа, мори Бојо, пчици ќе избича. ГК); **изблее се** (= оплакне: Нека ти се изблеј трошка сапуно.); **изборичка** (Сино станал да изборичка пастрмата. Ш); **избрбешка се** (Се избрбешка сиот во кал. Ц); **избричи** (Еј бербере, мили брате, избричејте ми руса глава. Ш); **избрише се** (Се избришал од потта. Ц); **изброи** (Помислил да изброи. Ш); **избудали се** (Се избуда-лил од страв.); **извали** (Не рони солзи по лице, ќе си го извалиш, Стано, лицето. МНП); **извалка се** (Маската беше легнала на земи и беше се извалкала. Ц); **изварди** (Ќе ми те вардам, извардам. Ш); **извести** (Веднаш луѓето ги известиле за настаните.); **извика** (Да прати човек да го вика и вистина го извика. Ц); **изврви** (Изврвела боздогана и пак коња е рипнала. Мил); **извитка** (Косата му се извиткала.); **изврти** (Мислата му памет изврте. Мар); **изврши се** (Ете и тој сон се извршил за Горчета. Ц); **изгази** (Цвекето

ми изгази. Ц); **изгалчи** (Ама кога е изгалчи таа ларкардија на тетка Ванѓа, падна во несвест. Стр.); **изгасне** (Дека е огинот? — Го изгасна водата. Ш); **изгине** (Но зар можеше за секогаш да потоне и изгине во стиндилијата. СД); **изгледа** (Дали ќе ми го изгледа детето. Совр; Двајцата студенти го изгледаа човекот. Сл); **изгнаси** (Беше се изгнасил до него. Ц); **изгори** (Иконата од свети Никола ќе ја изгорам за да не си арцам маслото. Ц); **изгости** (Да изгоста кума и кумица. Верк); **изгради** (Се изградија многу нови куќи.); **изгребе се** (Се изгребав од еден трн.); **изгризе** (Го изгризаа глувци.); **изгруби** (И тогај стана Патрона та си изгруби лицето. Мил); **изгуби** (Во пештера, кај што е сега дуова вода, некоаш влегол еден 'рт по некој зајак и се изгубил внатре. Ц); **изгужва** (И сега, кога ги виде чорапите изгужвани, ги побара на Митра ножиците. КЖ); **издемне** (Еден петок навечер беше го издемнал. Ц); **изделка** (Мајсторот изделкал едно дрво за колата.); **издои** (Да издоимо сиво стадо. Верк); **издраска** (Што ти, Јано, мори, керко, раце издраскани?); **издржи** (Ги издржаа сите тешкотии на борбата.); **издружи** (Та издружи мали порти. Ш); **издува** (Ако и издува сите. Ц); **издубури се** (Па се издубури во кошето. Ш); **издума се** (Не е кабил, да ме каниш, туку ајде да се издумаме, дури не дошол Дервиш-бег војвода. Мил); **изеде** (И откоа ќе го претресеше, цел пес опален не му втасуваше да изеи. Ц); **изедначи се** (Ќе помине многу време дури да се изедначат во сè); **изжали** (Шчо ќе чуе, сè да те изжали. Ш); **изживее се** (За кусо време таа форма ќе се изживее.); **изжние** (Се стегнале да ја изжнијат нивата.); **изжули** (Изжули ми мои триста рани. Мил); **иззоба** (Камо просо? — Иззобаа врапци. Ш); **иззвони** (Нешто скршено, срчено, згрчено иззвони во неа. ЦМ); **изземне** (Изземнал од студ.); **изигра** (Ај да изиграме еден оин. Ц); **изитри се** (На часот се изитрило. Ц); **изјасни се** (По дождот небото се изјасни.); **искапе се** (И да се искапат во другиот извор. Ц); **искапи** ми мое машко дете. Ш); **искара** (Мртви и живи му искара. Ц); **искастри** (Ја гу искастри кајсијата.); **искашка се** (Само искашканите со кал нозе му ги откриваа. Жерм); **искавака** (Море, песјачката. Оште ова не го искавакала, друго запатиле. КЖ); **искине** (Искина три смокви. Пол); **искиска се** (Нешто диво се искиска во неа. ЦМ); **искисне** (Коа ќе искиснит во вода. Ц); **исклешти се** (Се исклешти со штрбавата уста. ЈБ); **искрчка** (Ма мори, водата у грао искрчкала свата. К); **искрши** (Камо плоча? — Искршија деца. Ш); **искубе се** (И сега, кога Тода разбра оти Крлето се искувало од стапицата... КЖ); **искуси** (Тој искуси многу тешкотии во животот.); **искуша** (Сакаше да ме искуша со својот предлот.); **излаже се** (Мори, лисо, немој да ме излажеш. Ц; Како се излагав и влегов. Ц); **излади** (Тавата е изладена, цеце. КЧ); **излапа** (И 'ртот ја из-

лапа и се најаде. Ц); **излекува** (Откоа го видела и го испрашала што му е, му се наватила да го излекува. Ц); **излиже** (Излижи го, чинел. Ц); **излока** (Сега лута кравата излезе од шталата, ја излока водата. СЈ); **излуди се** (Тој с'излуди Секула Детенце, ја посака таа вода студена. Мил); **измазни** (На ти овој дрвце да го измазниш убаво. К); **измајстори** (Стеван измајстори една убава количка. К); **измами се** (Се измами сирак јунак неженет. Ш); **измати** (Еве вака го изматила итрата жена мажа си. Ш); **измачи се** (Оф, што се измачив со ова одење. Ц); **измачка** (Ти си арно измачкау цубето, куде си биу. К); **измени се** (Тој може да се измени и да стане подобар. ББ); **измери** (Стој, јас да го измерам. Ш); **измеси** (Дури да го измеси, товар брашно замеси, СНМ); **измете** (Дворје да изметиш. Ш); **измеша се** (Откоа ќе и измешат и наредит. Ц; појде меѓу нив, се измеша. СД); **измие се** (Дај да ти потурам троа вода да измиеш образ. Ц); **измине** (Исчекал да претече и измине силата. Ш); **измолзе** (Да ми измолзат деветте крави. Ш); **измрзне** (Ја на студо измрзна чекајки те. К); **измрси** (Водата ја измрсија. ГК); **износи** (Малку, по малку износила алиштата си. Ш); **изобрази** (Сликарот верно го изобразил ликот на жената.); **изопачи се** (Проклет да си, што си се изопачил.); **изора** (Зошто не ми остаиш да си изорам едно парче место. Ц); **изостри** (Мајсторе, ќе ми изостриш ли ношчето. К); **испази** (Па ја ќе се скријам овдека да ја испазам дали ќе руча денеска. Ец); **испасе** (Испасиле му се рамен бел босилек. Ш); **испее** (Последна песна испеал, БК); **испере** (Жената ги испрала алиштата.); **испече (се)** (Овчарот го испече како никој. Совр.; Уф фурната да се испече. Ш); **испие** (Водата да ги испие. КЖ); **испита** (Кога го испитал царо чоeko, вистина така било. Ц); **испише** (Сè што видела, сè по патот испишала. Ц); **испишти** (И одеше да испишти на глас. ЦМ); **исплати** (Си исплатил борцовите. Ш); **исплаши** (Да не го исплашам веднаш ги склопив очите леко. СЈ); **исплеска** (Исплескај го лебо убаво. К); **исплетка** (Кој што ќе исплетка конците. Ц); **исплиска** (Заповеда Нојо да дојди глушецо и да ја исплиска водата. Ц); **исплука** (За бојот раце исплукавме. СЈ); **исполни се** (Та си текол целата ноќ и се исполнило целото поле. Ц); **испразни** (Го испразнила јаболкото. Ц); **испрати** (Ја испрати дома. ЦМ); **испреде** (Испрела мома девет вретена Ш); **испржи** (А шчо им е понудата? — Две кокошки испржени. Ш); **испрли** (Та си прсна пуста искра, испрли му брадичката. Мил); **испрска** (Да испрскаш змеј од гора. Ш); **испружи** (Танка снага испружила. СНМ); **испука** (Војнико виде дека ги испукал сите куршуми.); **испусти се** (Со денеска, со утре, беше испустило сето имање. Ц); **испушти** (Нојо со синови си и испуштил сите животинки од гемијата Ц); **изработи** (Прво изработи ги задачите, па оди да играш.); **израдува (се)** (Кога разбрав, се израдував; Мислев дека ќе ја израдувам мама.

СД); **израни** (Ти ме изгледа, ти ме израни, шо ќе речеш ти, тоа нека биде. ТП); **израси** (Израсиле дробни пилци крондир со вино. Ш); **израсне** (Израсло древо, на ворф на планина. Ш); **изрони** (Бог да бие копче од минтано, што закачи момини гердани, та изрони бисер дробен бисер. Мил); **из'ржи** (Стариот Ламбе... плукна на подот и из'ржи. ЦМ); **исекне се** (Поп—Иван ја погледа со страшен поглед, се исекна и продолжи. Совр.); **исмее се** (Шоферот се заврте кон местото и им се исмеа на селаните. Сл); **исече** (Да г'исечеме косата. Ш); **иследи** (Судијата дојде да ја иследи целата работа.); **ислуша** (Откога и ислуша пупунчето тие слатки лакрдии од кума лиса. Ц); **истегне** (Брчките на стрина Симоница се истегнаа во кротка насмевка. ЦМ); **исуши се** (Да му се исуши устата. Ц); **истрпне** (Истрпнав да не дојде пред тебе. КЧ); **истроши** (Ја ќе ги истрошу сите пручки. К); **иструпа** (Иструпај ме, Фето, на три трупа. АС); **истурка** (Сакајќи побргу да се врати во Рим и да го истурка Марија, Сула брзал да ја сврши војната. Миш); **изулави (се)** (Се развива како да се изулавила; У, да те изулави господ. Ц); **изурне** (Целиот град го изурнале. Ц); **изучи** (Во странство тој изучи право.); **исцапа се** (Не го пуштај детето да ти се исцапа во калта.); **исцепи** (Го исцепил и му ја врлил секирата пред стариот. Ц); **исцибри се** (Времето се исцибрило.); **исцигли се** (Во снагата се исцигли.); **исцрви** (Испече го, исцрви го. Ш); **исцрни** (Да не исцрниш крпата. ГМ); **исчади се** (За еден ден ѝ се исчади сета соба.); **исчека** (Исчека го Дете Голсмеше, дур Арапин коња да прифати. Мил); **исчепка** (Дека е просото? — Го исчепкаа пилците. Ш); **исчеша** (Ја исчешал сеизот маската. Ц); **исчешла се** (Изми се, очисти се, исчешлај се. Ц; Си исчешла главичето. Ш); **исчисти се** (Некој чоек од куката ќе се исчисти. Ц); **исчука** (Та му исчукало со зџмба едно камче. Ц); **иснета** (Сите гори и иснетало. Ш).

III. Во третата група влегуваат глаголи кај кои префиксот значи дека дејството се врши на повеќе објекти. Се разбира дека овдека влегуваат само преодните глаголи. Ова значење го викаме **дистрибутивно** за разлика од Агрел кој под дистрибутив подразбира само дејство завршено во различни моменти од времето, често на различни места, кое се искажува во полскиот јазик со **по-** (роkońszуć). На ова ние би додале дека се подразбира и дејство што е извршено и на повеќе предмети. Пр.: **избоде**, **избуричка**, **изброи**, **избуди**, **избуца**, **извиди**, **изгине** и сл. Овие глаголи, според конкретното значење во реченицата, можат да бидат и како тие под II — дефинитивни: ... тој дошол да ја извиди работата, и дистрибутивни: Се поклонила царицата Елена на гробо и извидела многу чудесии... Некои пак имаат само дистрибутивно значење: **издои**, **изжени**, **излови**, **изреди**, **исфати**:

избакне (Да му ги избакне рацете и му благодари за големиот подарок. ТП); **избележи** (Та ти избележало близу полојната порти. Ц); **избоде** (Коприви го избодоха. Ш); **избуричка** (Сино станал да избуричка пастрмата. Ш); **избуди** (Вревата што се надигна ги избуди децата.); **извиди** (Се поклонила царицата Елена на гробо и извидела многу чудесии. Ц); **изгледа** (Толе остана на своето место да ги изгледа Гузепи и Андона. ТП); **изгости** (Да изгоста кума и кумица. Верк); **изграба** (Да и изграбам сите. Ц); **изгуши** (Ги издави сите деца со ред.); **издави** (Волко ако го клаиш да ти паси овци, тој сите ќе ти и издави. МНУ); **издели** (Почекај дури да ги издели парите.); **издои** (Да и издоимо силно стадо. Верк); **изжени** (Во една година ги изжени сите синови.); **искаже** (И му и искажала на ножето сите алој. Ш); **исколе** (Не викај толку, и седни да не си а земиме белјата, сите да ги исколе Адем. ТП); **испраша** (Учителот ги испраша сите, ама малкумина знаеја.); **испусти се** (Се испусти, со татка, со мајка. Ц); **изреди** (Кој на срце болки ќе изреди збрани. БК); **изроди** (Жената изродила многу деца.); **изурне** (Ветерот ги изурна сите дирекци.); **исфати** (Харамии исфатиле. Ш; Изфатиле метерици. Ц).

IV. Сродни на оваа група глаголи по своето значење се глаголите што значат дејство вршено од повеќе субјекти (**комитатив**). Поточна определба за временските моменти кога станува тоа нема: **изгине**, **изжени се**, **измажи**, **испусти се**, **изреди се**, **изроди**, **изумре**. Некои од овие глаголи можат да бидат и дистрибутивни, зависно од тоа дали ќе се употребат со **се** како рефлексивни или без. Дистриб.: Тогаш се изродија многу деца; комит.: сите мајки изродиле по едно дете. Дистриб.: се испусти со татка, со мајка; комит.: и тој им ги испустил сите грешки.

изврвати се (Тие што се завршени, изврватија прстените. СНМ; Колку пак и затвореници од по лагерите фашистички беа се изврватиле. Сл); **изгине** (Сите беа изгинале. Ц); **издави** (Сватојте му се издавија. Ц); **искрие се** (Потрчаа надвор и бргу се искрија во згустената од врнежи темнина. СД); **испусти се** (Се испустија со своите блиски.); **изреди се** (Сите моми се изредија пред огледалото.); **изумре** (Старите изумреа набргу.).

6. НА-

На- е еден од најпродуктивните и најчестите префикси, покрај **за-** и **по-**, а освен тоа се јавува и со доста разновидни значења.

I. Управување или извршување на дејството на глаголот врз некаква површина или кон некој предмет општо — **акурзив**. Ова значење може да биде во **права** (**набразди**, **навалка**, **навес**, **наведе**, **навие**, **нависне**) или во **неправа** **смисла** (**наблегне**, **набљудува**, **наваса**, **наложи**, **наметне**):

набие (. . . а да не си ги набиете рамењата. Жерм); **наблегне** (Наблегаше на желбата што ја беше изразил); **навали се** (Се подисправи малу, ме погледна и пак се навали. СД); **наведне се** (Но пак се наведна над масата. СД); **навие** (Откога ќе го навијат кросното. Ц); **нависне се** (Се нависнале црни облаци.); **навитка** (А платното ќе го навиткаат на една траба. Ц); **навјавне** (Го навјавнале едно чудо гајлиња.); **наврне** (Над мене беше наврнало толку многу снег. СД); **нагази** (Поминало лудото, нагазило момето. Ш); **нагубри** (Ја нагубривме бавчата.); **накачи се** (Се накачи на чардакот, се пресегна на полица. Мил); **накрвави** (Да не мрднам, татко, да н' те накрваа. Мил); **налегне** (Небо се стемни — крв го налегна. Мар; На Грдевото лице, налегна темна сенка на озлобеност. ЦМ); **наложи се** (Оваа игра во духовниот живот толку многу се наложи, така што мора . . . Мис); **намаже** (И ја намажал на ќерката царска сос мозокта на бравот. Ш); **наметне (се)** (Наметна пушка на рамо. Верк; Се наметна и со забанот. ЦМ); **напари се** (Човек откога ќе се напари на млекото и на маште-ницата дува. КЧ); **напраши** (Ред је наредила дворје да изметит, прах да је напрашит. Мил); **нараси** (Занишпале добри грање, нарасиле чамбур чаша.); **насади** (И да насадит на таван лозје. Ш); **насели се** (За да се населит земјата од нас. Ц); **насипе** (Та ќе ми гердан олее, та ќе го него насипе. Верк); **насоли** (Ќе го измиеше детето в корито, та ќе го насолеше и ќе го повиеше. Ц); **настapi** (Го собираја да не се настapi . . . и ако се настapело, това многу болело. Ец); **натисне** (Што го ватил Секула Детенце, што го ватил и ми го натиснал. Ц); **натовари** (И го натоварија на вагон. ВМ); **натури** (Полека му пошла зад него и зела бардачето со вода, па го натурила во вратот. Ц); **навали** (Тежок сон ќе ме навали. Ц); **навее** (Не испущај си го кјсметот што ти го навеал господ. Совр); **наведе се** (Со своите глупаи постапоци нѐ наведе на једна нерамна борба. Мис); **навикне се** (Се навикнало на нив. Ц); **навлече** (Би навлекол на себе удари. Совр.); **навре** (Илко им ги навре зобниците на маските. КЖ); **наврви** (И едно го наврвел на мост . . . Ц); **наврзе** (Къде коњи ќе ги наврзиме. Мил); **наврти** (Сите беа навртеле долзите уши накај тоа магаре. Ц; Стеван наврте в село уште пред осамнување. ТП); **наврши** (Ако ја бендисаш, колај — ќе ти ја навршам јас неа. Ц); **наглави** (Ги наглавив чорапите.); **нагрби се** (Виду — невиду, златни сестрички, си се нагрби, ќе а бабуам, нема чаре. КЖ); **надахне** (Големи идеи ги надахнале неговите дела.); **нададе** (И надале уо да слушаат. Ц); **надене** (Та го наденав на двана ражна. Ш); **нажапчи** (Нажапчи врата и тргна. КН); **назначиле** (Назначиле нова чиновничка.); **најде (се)** (Арно ама, не можле да најдат такви угодни дрва. Ц; Јас нејкам близок да те спомнам, кога на некој пир си се нашол. БК); **налеми** (На дивјачката накалемил питомо); **наклапа** (Ме накла-

па денеска една гостинка.); **наклапуши** (Врлил со капата на чучурлигата и беше ја наклапушил. Ц); **налегне** (Толе го грабна за врат и го налегна во трнките од оградата. ТП); **налее** (Течит река студена низ стред село Врбјани, што налеа водата до две врби китени. Мил); **налепи** (Се налепи целиот со кал.); **налета** (Одненадеж тој налета на незгоден разговор.); **налине** (Ама ќе му реча на овчарот да ти ги налине кучињата. Ш); **наложи** (Наложи ја ногата со нешто топло, ќе ти помине.); **намавне** (Намавнал со стапчето и и отепал. Ц); **намака** (Ќе му дајт едно парче леб намакан со мед. Ц); **намачка** (И си намачка сета глава. Ц); **намери** (Та шчо лепо намери да јудрит сура елена. Ш); **намигне** (Се поднасмевна и му намигна шеретски. СД); **нанесе** (Кај ме нанесе патот да гледам такви чуда.); **наниже** (Ќе нанижат еден ѓум со секакви цвекиња. Ц); **нападне** (Пад' Арапин, Секула нападна, па изваде сабја од ножница. Мил); **напери** (Еден од полицаите го напери револверот. ББ); **наплете** (На чорапите ќе им наплетам стапала.); **нарами** (Ти нарами пушка. БК) **наседне** (Почна да вика сега татко му и сосила го наседна на столчето. ТП); **настави** (Ја наставил стапицата. Ц); **натне** (Мачејки се да ја натне шапката на глава. ЈБ); **натрапа** (Натрапале некои наши на ганчовата пусија. Совр.); **науми** (Сите битолчани тоа нешто го знаат и, коа да си го наумат во некој муабет косата му се накреват од страв. Ц); **начпара** (Јучера къде беше у лозје ја се арно начпара на једн голем трн. К) **настрви се** (Да не се настрвит пес на касапница. Ц); **нафати се** (Откоа го видела и го испрашала што му е му се наватила да го излекуа. Ц); **нафрлил се** (Гневно се нафрлаше со камења по кучињата. ЦМ); **натушти** (Вера го натушти уште повеќе шалот на глава. КЧ); **нафрли се** (Се нафрли на него бесно.); **наседне** (Го наседнав фустанот).

II. **На-** може да значи, и тоа кај многу глаголи, извршување на некое дејство во изобилие или прекумерно — **аугментатив**. Кај глаголите со **се** значи полно завршување на дејството и исполнување на субјектот од тоа дејство: **наака**, **набели**, **набере**, **набие** и сл. Често, некои од овие глаголи имаат нијанса на натрупување на дејството без апсолутна едновременост (при положба на збирно дејство со многу субјекти или со многу објекти); **набуца**, **наготви**, **накоти се**, **наплоди се**:

наака (Наака дрва во фурната и ја разгоре.); **набели се** (Да не се бело набелва. АС); **набекарува се** (Ама се набекарува тоа момче.); **набрбори се** (Се набрборивте ли веќе?); **набуја** (Штом набуја макот млад и волен. ЛК); **набута** (Ајде набутај ги парталите у пиштоло. К); **набуца** (Набуцала едно чудо игли.); **навади** (Навади куп пари од џебовите.); **наваса** (Го навасала болест); **навекува се** (Баба ми се навекува на овој век.); **навика (се)** (Па навика другачките. Ш; Му се на-

вика.); **навјава се** (Му се навјава на коњот.); **навлезе** (Рогуша под нож се свива, чопори навлегле в трло. СЈ); **навози се** (Се навозиме на пајгон.); **наврви** (Наврвеа мори бре косачи. ПМ); **нагнете се** (Де свети Јандреја, гнети, гнети, нагнети се.); **наголта се** (Се наголтав вода.); **нагори** (Ќе нагорам една силна фурна. Мил); **нагости се** (Ја пресекол лубеницата и беше му се нагостил јако. Ц); **наготви** (Тога зеде млада Јанкулица, си наготви манци господарски. Мил); **нагрвали се** (Се нагрвалија луѓе на фурна.); **нададе** (Му нададоа многу работи.); **нажни** (Јунак ми нажнало триста и дваесет, девојка нажнала триста и триесет. Ш); **наземе** (Назеде едно чудо круши и кајсии.); **наигра се** (Децата се наиграа брканица.); **наита се** (Ја се јучер много наита у одењето. К); **најаде се** (Туку ќе е излезе некое глумче од некое гранче и ќе си го зграпчи, та ќе си го голтне и ќе се најади. Ц); **накаже** (Бре, што чуда ми накажа.); **накани** (Наканиле петстотини сватови. Ш); **накине** (Накинав лист за козата.); **накопа** (Отишле да накопаат базје. Ец); **накоти се** (Ела, попе, дечишта се накотиле. ЦМ); **накрене се** (И се накренало морето со едни талази до вишно небо. Ц); **накреска се** (Му се накреска како што сакаше.); **накрка се** (Ќе се накркам до пукнување. Жерм.); **накрши** (Накршиле гранки еден куп.); **накупи** (Отишол в чаршија и накупил сè што требало. Ц); **налае се** (Санок кучето лае, се налаја.); **налапа се** (Се налапа од слаткото.); **належи се** (Се належа под сенка цел ден.); **налока се** (Остај го, се налокал ракија); **наљубува се** (Не можеше да му се наљубува на езерото); **намачи се** (Силно се намачи покрај болниот.); **намолзе** (Ставај да намлземе млеко. КЖ); **наноси** (Да сме пушки нафрлале, да сме руба наносиле. Ш); **наоди се** (Младо зелено ненаодено. Ш); **напика се** (А по него,, силно глотејќи се напикаа и другите. СД); **наплоди се** (И од нивната челада се наплодиле едно чудо трески. Ц); **напушти** (Многу луѓе напуштил да ја молат. Ц); **нарадува се** (И ти домаќине не си се нарадувал. Ц); **народи се** (Велат многу дечишта се народиле. ЦМ); **насече** (Отиде в планина да насече дрва.); **наслади се** (Се наслади од тие лакрдии.); **наслуша се** (Се наслушав убава музика.); **наспие се** (Откату се наспала, разбудила се. Ш); **натропа се** (Ја се барем натропа, иако ме после баба натропа. К); **нафрли** (Да сме којна навјавале, да сме пушки нафрлале. Ш); **нацрпе** (Тога ми рече убаа Јана, нацрпете ми студена вода. Мил); **начека се** (Се начекав цел ден на сонце.); **нашиба** (Да, да, треба да ја нашибаме. Жерм.); **нашлака** (Да биде доволно простак да ја нашлака жена му. Жерм.).

III. Кај извесен, поограничен број глаголи имаме значење на дејство извршено во мала мерка или такво дејство што сосема слабо го засегнува предметот на дејството — **диминутив**: **насре**, **нагори**, **научи**, **наскапе**; исто така значи и

глаголско дејство кое штотуку започнало и од него е исполнет само еден мал дел:

набележи (Во својот говор тој само ги набележи идните задачи.); **наблажува**, ипф. (Не е многу слатко, — **наблажува**.); **наближи** (Седнем, там наблизало времето... Ц); **наболува**, в. ипф. (Ајти тебе незнаена делија, нешто мене срце ме наболвит. Мил); **навлажи** (Росата ја навлажи земјата.); **навлезе** (Полека денот навлезе в село. СЈ); **нагни** (Јаболково нагнијало.); **нагори** (И нагори ја лупшата. Ц); **нагорчува**, в. ипф. (А и пченкарникот нагорчуваше. СД); **нагре** (Си ги нагреав нозете на сонце.); **нагризе** (Лицето веќе нагризено од постојано миење со црн сапун. (Жерм); **надигне** (Го надигна шишето.); **нажеже** (И влакното го нажеже од волкот. Ц); **насре** (Очите да ми окоравеат ушт' еднаш ако ти наврам. Ец); **накачи** (Накачи јоште мауку, не жали, овој је купувачка за век. К); **накашла се** (Суво и туѓински се накашла. ЦМ); **наклони се** (Сидот се наклонил, ќе падне.); **накрене** (Зар му брчна некоа муа што накрена ушите. Ц); **накрши** (Што си го накршил лебот?); **налади се** (Болен е, се наладил капејки се.); **налапа** (И уште малку ќе го налапало. Ш); **напомни** (Напомни ми уште еднаш да не заборавам.); **наруши се** (Вооружена борба со Турција од која се нарушаат нивниот мир. Мис); **насети** (Само што мрдна и веднаш го насетија што мисли.); **наскапе** (Со наскапано јаболко нунко не се канит за на свадба. Ц); **наслуги** (Твојот крик за сина ти го дочув, те наслугив како негде стоиш. СЈ); **наслуша** (Ти наслушај извор кај извира. БК); **натежне** (На срцето младо му натежна камен. ЛК); **натисне** (Што го ватил Секула Детенце, што го ватил и му го натиснал. Ц); **начуе** (Начул нешто за нас.); **наплука** (И да ја наплука малку ногата. Ц); **насмене** (А невесто умна и разумна, бог да прости кде ми насмена. Мил);

IV. Освен ова, имаме и значење на завршна свршеност или само свршеност на глаголското дејство, т.е. потполно извршено глаголско дејство — **резултатив**:

набаври (Кочански ориз набаврил. Мар); **набавта** (Таа жена набавта триста чуда.); **набае** (Аки-бет ќе го набаат. Ц); **набабне** (Жилите по вратот му набабнале. ГА); **набабари** (Каква баба, да те набабарат и тебе. КЖ); **набере** (Беше набрал десетина товарчиња сено. СД); **набрка** (Милка ја набркаа од дома.); **навезе** (Ми навеза три гергеви. Ц); **навечера** (Го навечерале со најубави манци. Ц); **навили се** (Што си се навилила, цел ден само молчиш?); **навири** (Солзи му ги навирјаа очите на господин Нибо. Жерм); **наводени се** (Ми се наводенија чевлите.); **навреди** (Ако сакаш да го навредиш, кажи му.); **нагизди се** (Илинка се дотерала, се нагиздила.); **нагласи** (Да најде некој начин да влезе внатре и да ја нагласи работата. ЦХ); **нагнои** (Ми нагнои прстот.); **нагоди** (Не знам како да ги нагодам работите); **нагости** (Ред е да го нагостиме дедо попов.

ЦМ); **надои** (Жена дојница ако надои некое дете. Ц); **надрочи** се (Луѓето дебели, со надрочени вратови и подбрадоци. Совр.); **надуе** се (Се надул како некоја гајда тилјанцка. Ц); **надума** (Надумавме, неевче ќе му станиш ти. Стр.); **надупи** (И надупиле за да го обесат момчето. Ц); **надури** се (Таа пак замолчи и се надури. Совр.); **надуши** (За да бараат и да надушат некоја трудна жена. Ц); **наежави** се (Љуба се стопи, занеме, а Спиро се наежави. Мар); **нажали** се (Барем за дечињава нажали се, да кој гледа за нас. Ц); **наживи** (Под постела змии наживеле. Ш); **назоба** (Си искара Рада девет сиви коњи, напои ги, назоби, орџи, престегне. Мил); **накаже** (Господ да ве накаже. Ц); **накамари** (Неисушената трева ја накамарила во копата. Идн); **накваси** (Ќе наквасам в бистра вода. Ш); **накисне** (Го накисна во бистра вода. Ш); **накисти** (Која девојка не ја навезла кошулата, не ја накистила сагијата. КЖ); **накити** се (Промени се, лепо накити се. Ц); **наклевети** (Ќе те наклеветам на мајка ти оти се степа.); **накова** (Ал' ми накова герданот, накова ти го, накова. Ш); **накодоши** (Ја накодошила сестра си.); **накострени** се (Тој одеднаш се накострени.); **накоси** (Пет убави товари да накоси од планина. СД); **накорми** (И од чантата трошки да го накорми. Ш); **налее** (Налеј го вода студена. Ш); **налутути** се (Се налутиле и го пратиле момчето да го обесат. Ц); **намести** (Го намести постабилно трупчето.); **намисли** (А што ќе намислеше Адем пијан, гледаше трезен да го направи. ТП); **намири** (Тогаш треба да ти намирам пљачки за таму. РП); **намножи** се (Одошто многу азното се намножи, заповеда царот. Ц); **намршти** се (Намрштено око не фрлаше в двор. Мар); **наостри** (Си наостри остро фрго ноже. Ш); **напади** (Него бегот може да го измаскари и да го напади пред време. ТП); **напие** се (Се напи од манерката. Жерм); **напише** (Напишете една бела книга. Ц); **напои** (Ме најаде, напои сила. Х); **наполни** (Да ти и наполним од азното царско. Ц); **направи** (И од тоа што ќе направи денеска, зависе дали ќе може Белка да ја купи. СД); **напрчи** (Чуја лисиприте, напрчија опашките. Ц); **напуни** (Пролет иде, напунија дрвјата.); **напучи** (Јордан ги напучи усните. Совр.); **нарани** (Та наранил 'рти и загари. Ц); **нарача** (Ама така беше му нарачал дуовникот. Ц); **нареди** (И му наредил околу него. Ц); **наруча** се (Се наручал од потачата. Ш); **насе** (Сега насеј един бостан. Ш); **насити** се (Тој потпраша, ќе се наситат ли оваа година државните амбари. НД); **насмее** се (И зел тргоецот трите пари и се насмеал. Ц); **настрчи** (Па кој со злоба настрчи стрвта. КН); **настине** (Таму настинал и се поболел. Ц); **настрада** (Многумина настрадале во несреќата.); **натаври** се (И ја однесе кошулата на Боца да се натаври. КЖ); **натамами** (Пак да си натамамиш овците. Пол); **натера** (Го натера да ојт 'ртот назорум. Ц); **натимари** (Јас ќе ги натимарам воловите. ЦМ); **натокми** (И си умеси бела погача, и си натокми два брзи

коња. Мил); **натопи** се (Риба сака да вака ич да не се натопи. Ц); **наточи** (И наточи две здравици вино. Верк; Наточиле остро сабјите. Ц); **научи** се (Само крајот да ни го најдиш, да пелин ако сакаш дај ни и ќе ти пијам и друго, што те научи господ. Ц; И он се научи за три месеци. Ш); **нацица** (Да нацицат мѝшко дете. Ш); **нацрни** (Го нацрнуат на чело со троа чад. Ц); **нацрпе** (Тога ми рече убаа Јана, нацрпете ми студена вода Ц); **нашара** (Ќе му го нашарат со вилцанот. Ц); **наштети** (И зар му наштетила нешто на тоа оваа до смешност дотерана деформација. БК); **намршти** се (Што си се намрштила толку?); **намурти** се (Ведро се небо намурти. ВН); **намуси** се (А кобникот Боре, се намусил, молчи. Мар).

V. Освен завршна свршеност, **на-** може да значи и почетна свршеност — **ингресив**: **намрази**, **настане**, **настапи**, но ова е поретко:

нажали се (Ми се нажали душава гледајќи ја.); **намеша** се (Ќе му се намешат мајка му, да и отима. Ц); **намрази** (Атина и Хера го намразиле Париса. Миш); **настапи** (Помина есента, настапи зима).

7. НАД—

Над се употребува како глаголки префикс со многу малку глаголи. Како предлог си ги запазил истите значења како и во старословенскиот јазик (super, über; von oben), додека како префикс и во постариот јазик, и во современиот, има и поинакви значења што се развиле од поосновните. Ст. Словенски во својата работа го наведува само глаголот **лежати** во врска со овој префикс: **лежати** надлежачи **смирети**; и **затесни** надлежачи **ветхуши**⁶¹).

Во современиот македонски јазик **над-** ги внесува во глаголите следниве значења:

I. Основното предлошко значење: **дејство** што се развива или се управува **одозгора**, **врз**, **над нешто** — **суперкурзив**:

надвие се (Темни облаци се надвиле над градот.); **надвисне** се (Се надвиснал облак над земјата цела. СЈ); **наднесе** се (Се наднесол при облак.); **натпише** (Книгата е натпишана со овие зборови.).

II. Значи дека некој е **над** некој во извесна работа — **мајоратив**; оттука со овој префикс во извесни случаи се врзува смислата за **надминување**, **победување** и слично. Во врска со ова е и значењето на **превишување** на мерката на некое друго исто такво дејство за кое се претполага дека се развива во нормални размери. Фактички, видскиот лик што се изразува со префиксот **над-** во оваа група глаголи игра улога на еден вид компаратив во однос на другото дејство што го

⁶¹) St. Słowski, Funkcje prefiksów werbalnych w języku starosłowiańskim (starobułgarskim). Warszawa 1937.

надвишува за еден степен. Таа нијанса на значење кај некои глаголи се гледа повеќе, кај некои помалку:

надбега (Бегале двајцата, ама едниот го надбегал другиот); **надбележи** (Дружина се фалат, ќе го надбележат. Ш); **надбели** (Сънцето е надгрејала, ѕвездите е надбелела. ПМ); **надбие** (И пак од цар Костадина не можела да надбиет. Ц); **надброи** (Го надбројав Митрета.); **надгласи се** (Со рев се надгласуваше со пролетта. ЦМ); **надигра** (Ако јазе го надиграм... Ш); **надлаже** (Чунки гаолите беше и надлагал. Ц); **надмине** (Дедо Иван го беше надминал векот. СЈ); **надмозува** в. ипф. (Правината ја надмозува кривината. Ц); **надмудри** (Но Одисеј го надмудри. Миш); **надрипа** (Да надрипа до два добри коња. Ц); **натсвети** (Дал ќе можеш ти да ме натсветиш? Ц); **натсвири** (А ако ме тој натсвири. Ш); **наткачи** (Ќе и наткачи трите колчиња. Ц); **наткуцка** (Која страна да наткуцка. Ц); **натпее** (Со девојки млада Митровица сите ми и с песни натпејуват. Јастр.); **натпие** (Ако мене тој ме натпиет, ќе му даам моја добра коња. Мил); **натсвири** (Свири, Димо, свири, ако нам натсвириш. Мил); **натскокне** (Обиди се да го натскокнеш.); **наттрча** (Да го наттрчаат првото дете. Ц); **наттурка** (Ќе го туркам ем ќе го наттуркам. Ц); **надброи** (Тој ги броеше овците, ама една надброја.); **наддаде** (Можит да наддам една лира. Ц); **надземе** (Бегај, бабо, да бегаме, оти аспри си надзедовме. МНУ); **надмине** (Татка си ќе го надмине.); **надрече** (Та ја реков, надрекот. Ш); **наткалеса** (Та е калесал, наткалеса. Верк); **натпише** (Му натпишал една надница.); **натплати** (Точи, Митро, точи, жити црни очи! Вино ќе платиме и ќе натплатиме. Мил); **натправи** (Беше натпраил еден брут поеќе. Ц); **натфрли** (Фрли стар дедо, натфрли. Ш); **натцени се** (По малку како да се натцени себеси.).

8. О, ОБ—

Овој глаголки префикс води потекло од старите предлози **о** и **объ**. Денеска во нашиот јазик овие предлози ги нема, а се употребуваат непосредно како префикси. Според многу филолози стариот предлог **объ** е постара форма на предлогот **о**, иако во старословенскиот јазик имаат различни значења: **о** — *circum* (и некои други), **об** — *trans, ultra*. Како префикси во старословенскиот јазик обата значат движење околу предметот. На пр. **тъма ѿго не обзѣтъ**⁶² Маретик⁶³ вели дека тоа е „ista riječ, samo što je **ов-** старије а **о-** младје, а не зна се, за што је прешло оно прво и ово друго.“

А Белик⁶⁴ констатира дека „**о** је постало од **об** када се у заједничком словенском **б** губило“. Ова тврдење го пот-

⁶² St. Słowski, Funkcje prefiksów werbalnych. ., Warszawa 1937.

⁶³ T. Maretić, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Zagreb 1899, стр. 384.

⁶⁴ А. Белић, Савремени српскохрватски књижевни јазик, II део: Наука о грађењу речи. Београд 1949, стр. 302.

крепува и толкувањето на Младенов во етимолошкиот речник на бугарскиот јазик: „**о-**, **об-**, **оби-**—представка во съставни имена и глаголи; стб. **о-**, **об-**, **объ**, **объ**, **оби-**, ... слав. санскрит *ab-hi-*, гот. *bi*, нем. *bei*, англ. *by*, лат. *ob*, според други и *mbhi* (**ambhi*), во ст. нем. *umbi*“.

Во денешниот јазик, покрај формите **о-**, **об-**, овој префикс го среќаваме со формата **оби-** само во глаголот **оби-**коли, добиено спрема **обиде**.

На глаголите им ги придава следниве значења:

I. Глаголското дејство станува околу нешто или од сите страни или сосема го обзема предметот, по сета површина — **циркумкурзив**: **обвие**, **обгради**, **обземе**, **обигра** и сл. Кај најголем дел од глаголите што значат движење, пространственото значење на глаголот се гледа сосема јасно: **обгради**, **обигра**, **опши**. Но кај некои тоа не мора да биде така, туку имаме извесно изместување на пространственото значење на префиксот. Тоа станало во текот на развитокот на зборот во чиј состав влегува префиксот, како што се гледа во примериве:

обгледа (в раце држи огледало, в огледало с обгледује. Ш); **обгори** (и најди си гламна обгорена), **обземе**, **обсрне**, **обопшти**, **обработи**, **обрне**, **обиде**, (првобитно — иде околу нешто, околу некој предмет или по сета негова површина), **опсуди**, **оптегне**, **опчури**, **опчини**, **ороси**, **остине**.

обара (Обарале девет гори, нигде вода не најдоа. Ш); **обари се** (Стај ја кокошката да се обари.); **обаца се** (Што така си се обаца, бре синко. Ш); **обгледа се** (Ватил да се обгледуат во алиштата. Ц); **обгради** (Беше го обградил калето. Ц); **обере** (Па си обрав девет манастира. Мил); **обсрне се** (Се обсрпа наоколу. ЦМ); **обигра** (Го обиграв целиот град дури да те најдам.); **обиде** (Да дојдеш да ме обидеш. ПМ); **обиколи** (Ти гу обиколи куќата. К); **објасни** (Постој, ќе ти ја објаснам работата.); **обле** (Дур не те облеит студен пот. Ц); **обле** се (Двајцата руси се облекле во едни софтински алишта. Ц); **оближе** (Го завлечувам кришум кажипрстот во полниот бокал со вино и го оближувам. СЈ); **обложи** (Обложена со штици. Жерм); **обмириса** (Го обмириса од сите страни.); **обрасте** (Чунки во старо време околу Заполжани и Топташ било обрасено со голема корија. Ц); **обрне се** (Ја обрни се, јас да те видам. Ш); **оброси** (Обросила сето поле. Ш); **овладе** (Сега ја овладеа една мисла. ВМ); **огрее** (Кога беше ја огреало сонцето. Ц); **огради** (Сарај да ограда. Верк); **огле** да се (Во мене како во извор, се огледа небото сино. СЈ); **озари** (Но миг сал — и светла ја озари мисла. ГИ); **освери се** (Потрља со очите, освере се убаво, не може. Ш); **оклопи** (Темен облак ја оклопи планината.); **окова** (Портата на куќата ја окова со железно.); **окоси** (Оти ќе оди на ливада да ја окоси тревата. Ц); **окрили** (Летни како пиле од млада среќа окрилен. БК); **окубе се** (Се окубал

пијаницата. Ц); **олее** (Комшија имам златарен, та ќе ми гердан олее. Верк); **олиже** (Откако ќе ја олиже убаво. Ц); **омака се** (Се омакал со пепелиште. Ш); **опание** (И тешката жена ќе го носи опашан обрачот. Ц); **опише** (Тој така живо ги опиша настаните.); **опкова** (Беше го опкова околу. Ц); **опколи** (Сите го опколија околу наоколу детето. Ц); **окружи** (Ти си окружена со светол чар. ВНаум); **оплаче** (Оплачете си ги младите ваши невести и ќерки. ГП); **опрли** (Мае ги опрли прстите и го испушти чкорчето. Жерм); **опрска** (Ете Кана к'де идет, сета вода опрскана. Мил); **опсипе** (И кога го опсипаја со крстосани прашања. ЦХ); **опсјае** (Месечината што го опсјаи долот. РП); **опсуди** (Опсудуеле и решавале заедно со императорот. Косм); **оптегне се** (Како мачително крцање на тркала се оптегна тишината. ЦМ); **опточи** (Руво опточено со гајтани.); **опфати** (Ќе го опфати целиот народ. ВМ); **опчекори** (Тие шесмината ги опчекорија своите машини. ЦХ); **опчини** (Со својата песна ги опчинил. Миш); **опшета** (Колку киски на венецот, толку града да опшеташ. Мил); **ороси се** (На Сандрета одеднаш челото му се ороси. ВМ); **осмотри** (Вера произвјаса за да ја осмотри портата. КЧ); **очешла се** (Се измија и се очешлаа.).

II. Многу често глаголите со овој префикс значат идење или доведување во некаква состојба, или станување некаков или нешто — **ефектив**. Овие глаголи се готово секогаш од именско потекло, кое е понекогаш повеќе, а понекогаш помалку јасно, но значењето му соодветствува на значењето на именската основа од која е образуван глаголот. Наспрема нив немаме секогаш несложени глаголи. Тука идат и глаголите што значат преминување во извесен временски период или дел од денот: **обдени се**, **осамне се**, **обзори се** итн. Додека кај некои глаголи ова значење е сосема јасно (**оглуши**, **огрди**, **омодри**, **омрачи**, **омрси**, **онем** и сл.) кај **обвини** (направи некого виновен), **обедини**, **обожува**, **овозвозможи**, **означи**, **оправда**, имаме поголемо затемнување на истото.

обвини (Можеме ли ние после тоа да обвинуваме Русија за неискреност. Мис); **обдени се** (Кога се денчок обдени. Ш); **обедини** (За да обединит народот им. Мис); **обели** (Та го обелила бел како книга. Ц); **обезглави** (Да се обезглават. КЧ); **обезоружа** (Партизаните спретно го обезоружаа непријателот.); **обезуми** (Дури да го обезумат... Ц); **обеспокои се** (Се обеспокои работникот. Совр); **обесправи** (Тој и неговиот народ се обесправија. ББ); **обесхрабри** (Еден мал пораз не смее да те обесхрабри.); **обесчести** (Што обесчести Цека и го умре. Ц); **обзори се** (Кога се обзориле, отишле жени да си леат вода. Ц); **облагодетелствува** (Бугарија ништо не прајт, осим одржуат политички победи и облагодетелствуат нас, Македонците. Мис); **облагороди** (Православието да облагородуат срцата на верните. Мис); **облажи се** (Соберите некоја капка медец и чичко да се облаже. Совр.); **обнадежи** (Ако не беше

ти да ме обнадежиш, јас ќе се очает сосема.); **обогати се** (Река низ куки да ти течит, ќе се обогатиш. Ц); Гајле бери оти комшијата ти се обогатил. МНУ); **обружа** (Ми обружа коња ластојца. Ц); **овдови** (Тука си сме младине вдовици, н'овдосело Филип Мацарина. Ш); **овистини се** (Не помина многу време и неговите зборови се овистинија.); **овозвозможи** (Што им овозвозможило да изработат календар. Миш); **огади се** (Детето толку јадеше слатки што најпосле му се огадија.); **огладни** (До ручек време огладне — сполај му на бога. Ц); **оглуши** (Вревата како да ме оглуши.); **огнаси се** (Чунки се сети и се огнаси од сите лоши работи. Ц); **оголи се** (На овај скупина мије се оголујемо. К); **огорчи се** (Зелена антерија да носиш, ќе се огорчиш. Ц); **ограничи** (Професорот го ограничи бројот на прашањата за испит.); **огрди** (Татко му вели: „Синко, си огрдел“.); **огрозне** (Порасна Вене огрозне. ПМ); **огрubi** (Дворове ти огрубнале. Ш); **одолжи се** (Денот веќе се одолжи.); **одреди** (Пуста ја е дремка одредела. Драг); **одушеви се** (Нарочно се одушеви од храброто држање.); **ожени се** (Цане се ожени.); **оживи** (И царев син оживе. Ш); **ожолти** (Кога го слушна Диме името на Толета претрпна и ожолте. ГП); **озаби се** (Се озабил како варен зајак. Ц); **оздрави** (Ми оздраве челник Пејо. Ш); **озлоби се** (Се озлоби на окупаторските крвници.); **означи** (Разбра ли, во Бугарија што означуваат тие зборови. Мис); **окали** (Ќе ја окалит работата. Ц); **оклети се** (Се оженив, се оклетив. Ш); **оклешти се** (Ќе се оклешти како стара баба без заби. КЖ); **окрвави** (Окрвавил во очите.); **окрепне** (Ние помисливме тоа недоносче ќе окрепнит и ќе ни даат рака. Мин); **открилати** (Окрилатена од народното доброжелателство. Мил); **окуражи се** (Тогаш Тројанците се окуражиле. Миш); **олади се** (Си с'олади со студена вода, и си тргна да си ојт по п'тот. Мил); **олебени се** (Земн троа леб, олебени се.); **олесни се** (Тогај малку ти се олесни. Ц); **олицетвори** (Художникот олицетворил благородство и честност.); **олути** (Каснал и го олутело.); **омадри** (Като не можеше да е омадри на лафувето. Пол); **омагоса** (Таа играше така што ги омагоса присутните.); **омажи се** (Да потераме малку кеф во некој богат и после да си се омажаме. Ц); **омалодуши** (Удри, дури го омалодуши. Ц); **омаскари** (За да и маскари пред целио свет. Ц); **омасови** (Членовите треба да се трудат да ја омасоват својата организација.); **омекне** (И му омекна кожата од крастата. Ц); **омелуши** (Прашањето го омелуши.); **омрази** (Омразила до две луди млади. Ш); **омрачи** (На таткоината ни и наврзуат срзалата што омрачуат истината. Мис); **омркне** (Кој омркне не осамне. Верк); **омрси се** (Чинело и пошник да се омрсит а камоли мирјанин. Ц); **онем** (Да би мамо ослепела, ослепела, онемела. Ш); **онемили се** (И животот ми се онемили. Совр.); **онеправда** (Симпатии кон онеправдениот абисински народ. ВВ); **опечали се** (Другиот ден баеги се опе-

чалила, да најдигат пат да тргнат за дома. Ц); **опие** се (В тридни никој од нив не се опи. Мил); **оплоди** се (Цутот на овошките треба да се оплоди за да има род); **оправда** се (Да му помогне да се оправда пред Озирисовиот суд. Миш); **опрости** (се) (Опрости не, немој да не губиш. Ц); Опрости се, мила ќерко, од твоите мили браќа. ГМ); **опусти** (Опустеле му парите, лели си оно не дојде. Ш); **осакати** се (Турнирот свршувал дури некој не се осакати. Миш) **осами** се (Под гол камен, в осамена јама волча. СЈ); **освести** се (Веднаш отрезне и се освести. Ц); **освети** се (Големосведоците свети Георгија и Димитрија и други светци от нишчо друго не се осветија и се спасија, саде зашчо се м'чија. МПр); **осветли** (Плуканицата остави црна дамка врз осветлената земја. Жерм); **освешта** (Тие за секојпат го освештаа името социјалист. ЦХ); **освои** (Откоа ќе си освои некој по един. Ц); **осиви** се (Сива сива гулабице, дека си се осивила. Ец); **осигури** (Со својата работа тој си осигури убав авторитет.); **осили** се (Што си се осилил толку, мислиш ќе не исплашиш?); **оснежи** (Времето е студено, ќе оснежи.); **осоли** (Да си зеиш малу сољца, да осолиш наша сваќа. Мил) **остари** (Откоа ќе остарел чоек многу. Ц) **оствари** се (Познавање на системата што треба да се оствари. ББ) **осуети** (И осуети неколку обиди на оние што сакаа да држат говори на улицата. ЦХ) **осуштестви** се (Ќе треба прилично упорност за да се осуштестват сите замисли.); **отапани** (Главата ќе ти отапани. КЧ); **отежне** (И на часот ќе ти отежнит снагата. Ц); **отрезни** (Веднаш отрезнал и се освестил. Ц); **окорави** (Очите да ми окорават ушт' еднаш ако те насрам. Ш); **оцрни** (Му оцрнеа рацете.); **опути** се (Штом го остави умот, беше се опутило. Ц); **општури** (Заборавих нешто, да опшуреа ега... Ш);

III. Овој префикс може да служи кај многу глаголи за тоа да им придаде свршено (**резултативно**) значење: **обележи** (Патот го обележиле со знаци.); **обложи** се (Облог се обложи Струмица невеста. Ш); **обноси** (Ој невесто киска н'обносена, дали носиш пребели дарој? МНП); **обори** (Клај ја наглава и таја мрдај и обори ја и теа до три поти. ГД); **обрани** (Шчо си се олку обранило, од сон мене разбудило. Ш); **обричи** (Дај сега да те обричам и острижам. Ш); **обрише** (Уште мрсулите не може да си ги обриши, ќе се жени. Ц); **обучи** се (Младите луѓе лесно можат да се обучат на различни вештини.); **оведи** се (Тогај рече Црна Арапина: Оведи се Делибаша Марко, оведи се, немој греши душа. Мил); **овене** (И цветчињата овенаа како што и самата вене. П); **овенча** се (Да се овенчаат само при постоење на... Совр.); **овргали** (Ги овргали очите право во неговите. Совр.); **оврши** (Го ожнале и го овршиле. Ц); **огрее** (Се спуштаат зраците на сонцето што огреваше. СД); **одере** (Му ја одрале кожата. Ц); **огласи** се (Некаде се огласи изгубен непознат птичји глас. ЦМ); **одржи** (Му попречува да го одржи зборот.); **ожали** (Јанета го ожалија сите мислејќи

дека загинал.); **ожние** (Го ожнале и го овршиле. Ц); **озоба** (Го озобаа и му го кърдисаа. Ц); **окара** (Ами го окарал за мртви и за живи. Ц); **окати** се (Што си се окатил така?); **окопни** (Снегот речиси сосема окопне.); **окопа** (Ќе треба да се окопа лозјето.); **окоси** (Ќе оди на ливада да ја окоси тревата. Ц); **окрка** (Ќе окркаш еден стап.); **окрои** (Да го окроит, да го окопат лозјето. Ц); **окрши** (И да го окрши трекото шише. Ц); **окука** (Е, море, сега ептен окукав пред затвори и полиција. КЧ); **омае** се (Девојката царска беше се омајала кога се видеа. Ц); **омачи** (У брашното му мачка омачила. Ш); **омеси** (Ој ти тебе, млада Секулице, омеси си бела погача. Ш); **окучи** се (Змијата се окучила со дванаесет змијчиња. МНП); **омие** (Да омијам бело лице. Драг); **опасе** (Дал' те слана тебе попарила, или стадо тебе те опасло?); **опере** (Да ги опере кошулите.); **опери** (Шчо ќе си удри, удрено, шчо ќе си опера, опрано. Ш); **опече** (Земи едно јagne да го заколиш и да го опечиш. Ш); **опили** (Почека го Пројчо дури пилци да си опиле. Ш); **оплакне** (Уста да си оплакне. Ш); **оплеска** (Ќе го оплескаат потерите уште на неделата — двете. КЖ); **оплете** (Глава те изми, ми те оплете. Мил); **опне** (Опнал сам да го откачи коњот. Ц); **опое** (Еве ти жена, му рекла, желки да те опојат. Ц); **опржи** (Опржил спаијата една каша. Ц); **опрости** се (Опрости се, мила ќерко, со твоите мили браќа. ГМ); **опрчи** (Опрчи поли ракаи. ПМ); **опули** се (Се опули на земја суроа. Ц); **опцуе** (Не сум го опцул, тате бе. Ец); **оспори** (Никој не може да го оспори нашето право.); **остави** (Промина орле, остаи перче. Ш); **оста** (Очите во нив беше му остави торбата со лепчето. ЦМ); **остане** (Очите во нив беше му останале на овчарот. Ц); **остриже** (Дај сега да те обричам и острижам. Ш); **осуди** (Викнал чорбацијата при себе, та го осудил. Ц); **осука** (Кора осукана од тесто. Ц); **отена** се (И и отепал сите тројца браќа. Ц); **И паднала од дрвото та се отепала. Ш);** **отранчи** (Го отранчи Стојчета.); **отрпи** (Веќе отрпилаа од пасивната послушност. Жерм.); **отруе** (Оф мори бабо, ме отру со оваа палена билка. Ц); **офука** (Да не го офукале овие ненаситници кришум. Жерм).

Глаголите од оваа група се поврзуваат во извесна смисла со глаголите кај кои префиксот има пространствено значење (1.) и тука видското значење се развило од пространственото во чисто видско: **обере**, најнапред бере на пр. цело дрво, по целата негова површина, од сите страни, подоцна под **обере** веќе не ги подразбираме сите овие елементи, туку само опфаќања на целокупното дејство.

Понапред се кажа дека предлозите **о** и **об** во старословенскиот јазик имале различни значења, а дека денеска како префикси имаат скоро еднаква употреба. Во таа нивна функција во денешниот јазик можеме донекаде да ја набљудуваме границата на употребата на овие две форми:

Об- се јавува најчесто кај глаголите од првата група (освен во извесен број случаи каде што **б** се загубило веројатно пред согласка, макар што тоа не станало секогаш), а кај некои глаголи имаме и двојни форми. Овие форми може некаде да настанале и поради диференцијација на различни значења: **обгледа** и **огледа** имаат горедолу еднакво значење, освен можеби во примеров: ватил да се обгледуат во алиштата; **обгори** — **огори**, **обгради** — **огради**, **обмириса** — **омириса**, **опкова** — **окова**, **обриси** — **ориси**, **оближе** — **олиже**, **опсуди** — **осуди**. Во сите случаи формите со **об-** повеќе укажуваат на пространствено значење, додека пак формите со **о-** повеќе на видско.

9. Од- (от-)

Предлогот од (стсл. **отъ** е многу чест како префикс и денеска и во старословенскиот јазик. За неговите значења како префикс во старословенскиот јазик Миклошич вели: ... cum verbo compositum a) respondet graeco *ἀπό*, - latino ab: **отквратити** b) latino **re-****отздати**-reddere, **откржстити**-rebaptizare c) indicat finem actionis **отзлазкати**...

Во современиот јазик ги има следниве значења:

I. Одделување на дејството од нешто — **абкурзив**. Ова значење е помалку или повеќе јасно кај сите глаголи поставени во оваа група: **одбегне**, **одбере**, **одбие**, **одбута**, **одвее**, **одведе**. Кај некои глаголи со ова значење се потиснува пространствениот елемент од временскиот. На пр.: **одложи се** (на пр. конференција).

одбегне (Од реченото или писаното не може да се одбегне. III; тие не ја одбегнуваа. ЦМ); **одбере** (Одбери коњи за сватови. III); **одбие** (Дошле до една раскрсница и старио се одбил од патот. Ц); **одбрани се** (Колку и да беа храбри војниците, не можеа да се одбранат од големата сила.); **одбута** (Одбутај го тџ камен. К); **одвее** (Да не му ја одвеит ветор. ГД); **одведе** (Отаде Ламбе ја одведе во една внатрешна одаа. ЦМ); **одвлече** (Ја ти ќе идеш ли на работа, да влечеш камењето. К); **одвои се** (Тие не можат да се одвојат еден од друг.); **оддели** (Кога беа под него, еден бел коњ се оддели од останатите. СД); **оддалечи се** (Кога беше се оддалечил терезијата. Ц); **одземе** (Љубов од која ќе ѝ се одземе здивот. ЦМ); **одимне** (Белким јас ќе ги го одимнам тоа гајле. Ц); **одлета** (Одлетал орело да види. Ц); **одложи** (Одложи ја малку книгата од рака, не може човек да ти проговори.); **одмавне** (Тој одмавна со раката. СЈ); **одмери** (Одмери два чекора од меѓата надвор.); **одметне** (Ја одметна главата назад. ВМ); **одмине** (Ја гребеше со поглед нејзината става, и одминуваше некако спокојно. ЦМ); **однесе** (Засилено попладневно ветерче како да му ја однесе тешкотијата. СД); **одрази се**

(Турското економско разоруајн'е не ќе се одрази на нас. Мис.); **одрами** (Одрами Мицко руска берданка. Луч); **одрони** (Одронила Јана бисер од грлото. Мил); **отера** (Осум кози отерав. Ц); **отече** (Пушти ја нечистата вода да отече.); **отиде** (Одвај си отишол дома. Ц); **отисне се** (Штом ќе се разубави времето, бродот ќе се отисне на пат.); **откине се** (Да н'е откинеш од девет душмани. Драг; Да ми помогнит од фаолот да се откинам. Ц; Дека ќе ти се запие, месо ќе ти откине. МНУ); **откорне** (Буцнал со ножот и го откорнал муурот. Ц); **откошне се** (И се откошна некаде. Ц); **открти** (Ја открти Гале чамовата врата. Мар); **откупи** (Го откупила од арамите да не го обесат. Ц); **отме** (Тој ќе може тебе да те отме. Драг); **отпадне** (Да ми отпаднат рацете ако те лажам.); **отплива** (Пливај, пливај, зелен венец, да отпливаш јунакои рамни двори. Мил); **отпушти** (Спискал да се молит на рибарот за да го отпуштат. Ц); **отркала** (Та го отркала на удолиштето. Ц); **отрча** (Му се врли на рамена и отрча с'е бодињаница по поле. Ц); **отскокне** (Кога се допре, отскокна како попарен.); **отстапи** (Свесен е дека сега повеќе би сакал да беше отстапил. БК); **отстрани** (Него го отстранија од службата.); **оттегли се** (Да се оттегл'ат војските од Македонија. Мис); **оттолкне** (Можит ли Русија да оттолкнит од себе балканските праославни држави. Мис); **оттргне се** (Јадосано се оттргна таа. ЦМ); **оттури** (Ќе оттурит малку вода. Ц); **оттурне** (А егиди млади гемиици, али сега браќа, али никога! Оттурнете новава гемија. Мил); **отфркне** (Отфркна од мене. Ц); **отфрли** (Сеа ќе те отфрља, ја на Стамбол, ја на Прилеп. III; Секогаш така ги отфрлаше лошите мисли. СД).

II. Извршување на дејството во обратен правец или правење спротивно (обратно) дејство од тоа што се изразува најчесто со **за-** — **декурзив**: **одборчи** — **заборчи**, **одбради** — **забради**, **одбули** — **забули**, **одвие** — **завие**, **одвинти** — **завинти**, **откисне** — **скисне** и сл. Освен што се изразува спротивно дејство на глаголи со **за-** и **со-**, поретко има спротивни глаголи на глаголите со **по-**: **покрие** — **открие** или пак без префикс: **вели** — **одвелува**, **верува** — **одвери**, **врзе** — **одврзе**, **стори** — **отстори**, **каже** — **откаже**.

одборчи се (Ја имаше да давам борч од илјада динара, ама се одборчи. К); **одбради** (О, страдна земјо јуначка, одбради образ забраден. КН); **одбули** (Многу Турци сум закладо, ем були одбулил. ГК); **одвели** (Јас бугарска глаа имам, кога велам не одвелувам. Ц); **одвери** (Од вера н'е одверите. Верк); **одвие** (Колку парта ми одвила и је дојде самовила. Мил); **одвинти** (Како си го завинтил ова, ај сега одвинти го.); **одвитка** (Кога ќе го одвиткал белото. Ц); **одврзе** (Да се приберит до детето, да го одврзат од петраилџот. Ц; Злата ја одврза од под гуша шамијата. ЦМ); **одвроти** (Око од нив да

не одвратиш. Ц); одгради се (Таа е рекла да се одгради и да му види раните. Ц); одгриба (Отишол да го одгрибат прво лозјето. Ц); одгрне се (Беше е се небо одгрнало. ГД); оддишли (Девојката го оддишли писмото. СЈ); оджеди (Како знаит мало моме, вода троа да донесит, да оджедит моја жедост. одлуту се (Ако се налуту, сам ќе се одлуту. Ц); одљуби (Јазак, јазак, бре Елено, што одљуби димни Марка. Мил); одмили (Му одмиле училиштето. ББ); одмори се (И седнал и тој да се одморит под сенката. Ц); одмота се (Како се замотал, му треба цел саат да се одмота.); одмрзне се (Да с'одмрзни Црно Море.); одрече се (Да се одречит од некои свои праа. Мис; Му било полесно да тражи одошто сега, самиот да се одрече. ЦМ); одрешу се (Ќе фрла едно камче и вие тогај да се одрешувате. Ш); одрипне (И ја одрипна вратата. КЧ); одроди се (Тие не се мешаа помеѓу себе, беа се одродиле.); одруча се (Ќе му се одруча, иако му се руча.); одуми (Ја одуми што беше синока. К); одучи се (Ако се научил, ќе се одучи.); отвори (Едно отвориле тефтерите, вистина беше писало детето. Ц); откаже се (Баеѓи беше се исплашила и никако не можеше да му откаже.Ц; Уште без сила да се откаже од него. ЦМ); откопа (Ќе го откопа и ќе видат дали го изела земја. Ц); откачи (Си откачи од земи карлугот. Ц); отклопи се (В собата гроб се отклопил. Мар); отклучи (Да му отклучит четириесет клучиња. Ц); откова (Како си го заковал, така да го отковаш.); откопачи (Му падна на ум да ги откопачи шините. Жерм); откочи (Кога кочничарот ќе ја откочеше својата кочница. Жерм); открие (И кога го открил, вистина бил со глаата пресечена. Ц); отпаше (Отпаша го посот. К); отпетла (Му отпетла чапраси.); отплетка (Ела да ни отплеткаш нозите. Ш); отпрегне (Јас имав два вола, што ми се стори и другиот?— Хајде да отпрегнам и овој. Ш); отпрета (Во нашиот народ се кријат затулени сили и чекаат некој да ги отпрета. ВМ); отсрди се (Мрмори, се срд, и пак сам се отсрди. Ц); отстори (Тоа веќе се стори и не можело да се отстори. Ц).

III. Одвркање на дејството (во извесна смисла аблативно) само од гледна точка на тој што му се одвратува — **акурзив**:

одврати (И нити збор не можеше да кажеш, да му одвратиш. Мар); одгласи се (Радосно се одгласи Димче. КЧ); одговори (се) (Тога им Гељо одговорило. Ш; Ми се одговорило со зборот: така е непендек. Ц); одекне (Гласот ѝ одекнал како грмеж. ББ); освие се (Господ му се освел и му прогоорил. Ц); одзвони (Одзвонуваа со трескање честите удари на чеканот. Совр.); одмазди (Се заколна дека ќе ја одмазди. ВМ); одреви (= одговори: Дана не ѝ одревила. Верк); отплати се (Ќе гледам на секој начин да ти се отплатам за добрината.).

10. ПО—

По- како префикс ги има следниве значења:

I. Извршување на дејството врз некаква површина (во директна или индиректна смисла) — **курзив**:

побара се (Кога дошол до село, се побарал сиромажот на рамо - за српот. Ц); повие (Та го повиле во пелените и лупешките од јајцата. Ц); погази (Тој погази светаго Јоана. Ц); позлати се (Та забите беше ѝ се позлатиле. Ц); покаже (Откоа му ги покажале мажот и жената. Ц); поклопи (Ништо не би ѝ пречело да рипне на него и да го поклопи целиот. БК); покори (Во покорените земји седеле намесници со својата војска. Миш); покрие (се) (Да го покриеме да не настини. Ц; покри се со зобанов. ЦМ); полази (Мравки ме полазија.); полега (На селото полегааше млакото јунско претпладне. Совр.); полегне (Ел' да ти полегнам на skutot. Мил); положи (Видело нема и ближен нема на чело да ти положи рака. БК); помете (Помети рамни дворови. Ш); попадне (Попаднала Црна Арапица, попаднала Солунски ливафе. Мил); попари (Си попарила раката. Ц); поплави (Надојдуе вода и го поплавуе каналот.); поплати (Къде Никола богатото темна мъгла поплатила. Ш); поплени (Што ми кука попленивте. ГД); поплиска (Сиот го поплиска.); попрска (И да се попрска местото со една киска босилок. Ц); пораби (Токму што облаците се порабија со светол превез. ЦМ); пороси (Требало на крс да пороси. Ц); посее (И една нива посејаа со бела пчејница. Ц); посече (Ќе те посечат, залог по залог. Ш); посипе (Ја зеде стомната да му посипе вода. Совр.); послани (Што си, горо, подгорела? Ал те слана посланила? Мил); посмоли (Лицето да си погубиш, косата да си посмолиш. Мил); посоли (Го посолила по патот за да напрајт трага. Ц); постави (Книгата ја постави на масата.); постеле (Мека постела би ми, лудо, послало. ГМ); потисне (Потиснала три овчари. Ш; Ревна Дичо, го потисна каменот в појас. СД); потули (И после ја потули светлината. ВМ); потури (И потури ја со вода цареа ќерка. Ц); потуши (За да си ја потуши болката. ЈВ); поштрка (А во водата крс и босилек да го поштркат, да го разбудит. Јастр.).

II. Дејството го вршат неколку субјекти — **комитатив**. Ова значење го имаат непреодни глаголи и тие најчесто се употребуваат со заменката **се**:

подават се (Ќе се подавите како глумци.); поженат се (Се поженија сите до еден.); покапат (Покапаа ореите.); покрсти (Да си покрстит девет мнучиња. Мил); пореди се (На две стърни да се поредите Мил); поседнат (Поседнале на чесни трпези. Ц).

III. Дејството се врши на повеќе објекти, глаголите се секогаш преодни и имаат **дистрибутивно** значење:

побута (Ги побута сите до еден.); повади (Ги повади колците еден по еден.); подави (Ги подавил маџорот маџињата).

сите до едно.); **помори** (Туку ми е таа црна чума, што удрила, сè ми поморила. Мил.).

IV. Глаголите од оваа група значат дејство што се извршило во мала мерка или во кусо време, т.е. помалку одошто обично и во покусо време од тоа што е нормално потребно за извршување на дејство. Ова значење е **диминутивно**.

Префиксот **по-** со ова значење е многу продуктивен во нашиот јазик, така што речиси секој глагол, изведен и неизведен, може да се употреби со **по-** во такво значење.

Има уште некои глаголи со значење на дејство извршено во мала мерка: **поведне, поземе, позине, помрзне**. Кај нив **по-** го заменило **под-**, што е видливо и од фактот дека тие истите глаголи се среќаваат и со **под-** со истото значење: **подведне, поддаде, подземе, подзине, подмрзне**:

побабува (Ја дај ми изин бре домакине, да викнам некоја стара жена, за да те види и да те побабува. Ц); **побара** (Си побарав од бога... Ц); **побиде** (Поби владика некое време. Ц); **побори се** (Ајде, деца, да се поборите.); **побута** (Ајде бре, Ване, да побуташ овој камен. К); **побучи** (Појачила малце, побучила, покришила двата заба. Ц); **поваби** (Господ го повабил телето по маската. Ш); **повади** (Ај сега ти повади го цвекево.); **повари се** (Се повариле малку. Ц) **поварка се** (Скоро, Арапе се поваркаа, — отргнаа нивни остри стабји. Ш); **повезе** (Да повезам в' братеа градина. Ш); **повлече** (Калешина повлекоа, силно стадо ми забраа. Ш); **повлачи** (Јас ќе го повлачам. Ц); **поводи** (Доста му коња поводив. Ш); **поврти** (Поврти ми дете точилово. Ц); **повртка се** (Се поврткала, помислила малку. Ц); **погали** (И после тој нежно ѝ погали глава. ЛК); **погледа** (Откога погледал некој саат, си се вратил дома); **погледне** (Таа се подисправи малу, ме погледна и пак се навали. СД); **погмечи** (Речи на мечкарот да ме погмечи мечката. К); **погнете се** (Погнети се мауку да земеш поскоро лебо. К); **поголтне** (Збунет, не одговори ништо а само поголта. Ц); **подаде** (Да ела, подај ми рака да станам. Ц); **подржи** (Коските ќе и однесат в црква и ќе и подржат 40 дни. Ц); **подувне** (Подунал е тихи ветар. Верк); **подуши** (Дај да те подушиме кај устата. Ц); **пожали** (Оти те пожала владиката дека не си каснал. Ц); Гледај го пијаницата и пожалај му децата. МНУ); **поживи** (Господ да ни ги поживит. Ц); **поигра** (Ај поиграјте едно оро. Ц); **појаде** (Појала бабата пилав со обете лајци. Ц); **појачи** (Појачила малце, побучила, покришила двата заба. Ц); **покапе се** (Ќе одам на река да се покапам.); **покара** (Покарај ја, сину невестата. Ш); **покасне** (Малу ми се покъснует. Ш); **поклумка** (Марике, ајде да поклумкаш јајцата. К); **покочи се** (Малу шчо се покочиле, дур се зора обзорило. Мил); **покошне** (И со пушката ја покошна на страна. ЈБ); **покриши** (Ајде Стеване, да покришиш мауку сучки. К); **полази** (Возот полази уште малку по шините и запре. Совр.); **поланча** (Етјен поланча во мракот.

Жерм); **полафи** (Слезе да си полафиме одовде на сонце. Совр.); **полекува** (Ќе треба да го полекуваат стариов.); **помава** (Помавај ги кокошките на сокак. К); **помавне** (Коњ помавна со десната нога. Мил.); **помачи се** (Нека се помачит на младост. Ц); **помести се** (Ми се чинеше ќе се поместам. КЧ); **пометка** (Ќе пометкаше нешто низ куќи и ќе легнеше. РП); **помилува** (Ќе не помилуаше со рака. Ц); **помисли** (И старецот како што си помисли оти го канеше. Ш); **помоли** (Најпосле и помолило со по една пара и го откинало и си го зело. Ц); **помолитви** (Како шчо ве сестра помолитва, така и клетва вам да се фатит. Мил); **помрдне се** (Насте веќе не се помрдна од местото. ВМ); **поноси** (Зем ми на рамо да ме поносиш до дупка. Ц); **пооди** (Поодија потамо, ето му една сиромашка жена. Ц); **попасе** (Си попасле тамо троа тревичка. Ц); **попее** (Да си попеам злато вангелие. Ш); **попишува** (Ајде Ване да попишеш мауку. К); **попече се** (Лебот треба да се попече уште малку.); **поплаче** (Кога го видел умрен брата си, си поплакал. Ц); **поплете** (Поплети ми малку, да видам како треба.); **поплиска** (Поплискај сега ти малку.); **поплука** (Сите го поплукаа и јазъкларолсун му рекоа. Ц); **попоска** (Ма мори, ајде да ме попоскаш. К); **попраши** (Оди на лозје, да попрашиш.); **попреде** (Седнав да попредам троа.); **попречи** (Болеста му попречи на учењето.); **попули се** (Откако му се популил и буцнал со ножето. Ц); **попушти** (Затоа толку силно тргаше, а сега еве, на, ќе попушти. СД); **поработи** (Секој куменција да поработи малце на него. Ц); **пореди** (Нема многу време, само малку поредив.); **пориза** (Те молам, синко, поризај ме уште сега. Ц); **порипа** (Съг ќе порипам мауку. К); **пороси** (Нокеска поросил дождец. БК); **поруга се** (Јосумте девојки му се поругали. Ш); **посака** (Имаме сè што ни посака душа. СЈ); **посвири** (Да ти посвирам во гајдава. Ц); **посее** (Посеав малку пред да заврне.); **поседи** (Поседи спроти портата. Ц); **поскокне** (Кога чу, поскокна како дете од радост.); **послугува се** (И се послугувале гостите еден со други. ГД); **посмее се** (Му се посмеала курвата. Ц); **поспие** (Та легнаа браќа да поспијат. БК); **посрка** (Таман посркале по пет-шест лајци и му вели дервишо. Ц); **постои** (Ќе постоја, мајко, ден до половина. Јастр.); **потажи** (Ќе му запали свеќа во камарчето, та ќе седне да му потажи. Ц); **потае** (Тога се Инче изгласи, из таа гора зелена: „Потај ми горо зелена“. Мил); **потера** (Потера инат, ама виде дека не се може.); **потокми се** (Се потокми да каже нешто, но не втаса.); **потолче** (Да потълчам баби. Ш); **потрае** (Потрајте со Ева малце. Ц); **потргне** (Ќе го потргне телот. Ц); **потрепери** (Му се стори дека потрепери малку од неговиот допир. ЦМ); **потресе се** (Европејците се потресоа и се ужасија од тие известија. Мис); **потркалка се** (Не се скриши, туку само се потркалка по рогузот. ЦМ); **потрпи** (Потрпи сине, потрпи, дури душа да излезе. Ш); **потрона** (Си потропа на портата. Ц); **по-**

трча (Детето потрча накај него.); **потупа** (Кајмакаминот го потупа Велјана по рамо. РП); **потурне** (Тоа ќе се наведит и ти потурни го. Ц); **поули** (Искам да ида, гостје да поула. Ст.); **поуми се** (Мајсторот се поумил малку. Луч); **поучи** (Да си видиш и поучиш твоите мили четири деца. Ц); **пофали се** (Се пофалил ран босиљок од градина. Ш); **поцарува** (Да ме клаиш на столот да поцаруам. Ц); **почека** (Да ме почекаат дур да си одам. Ш); **почести** (Го почестиле зетот. Ц); **почува** (Го почуваа во Битола. Ц); **почука** (Некој тивко почука на врата.); **пошета** (Пооди, Мирче, пошетај до високите јасики. ГД);

V. Глаголите од оваа група се многу малку на број. **Покај** нив значи повторување на дејството зашто првиот пат или не било добро или не било доволно, та повторново дејство е или поинакво, или во посилна степен од првиот пат (**мајоратив**):

поврати (се) (Дал вик по стариот и го повратил назад. Ц; Кога се повратил одзаде да види. Пол); **повтори** (Го повтори за себе тоа „другар“. ВМ); **подобри се** (Неговата положба нема да се подобри.); **покачи се** (Платата му се покачила.); **поправи** (Ќе ѝ се стегне тој некогаш и нејзе, ќе си ја поправи. СД); **поскапе** (Поскапеле грнците досега.); **постегне** (Патиштата треба да се постегнат. ГА); **потрети** (Ќе повтори и ќе потрети. Ц).

VI. Кај голем број несвршени глаголи **по-** има за цел само да ги направи свршени — **резултатив**. Овдека има два вида глаголи: неизведени несвршени и изведени несвршени од именски зборови што значат придобивање (непреодните) или придавање (преодните) некаква особина: **побледи**, **побратими се**, **повампири се**, **погуби**, **погрчи** и сл., или значат дека субјектот станува нешто друго, што не бил досега: **покалуѓери**, **подервиши**, **повампири се** и сл.

поарчи (Што поарци една кула азно. Ц); **побегне** (Коа виде овчарот оти му побегна невестата. Ц); **победи** (И ова куче не ќе може да го победите. Ц); **поблагодари** (Откоа му поблагодари на бога, си тргнал за дома. Ц); **побледи** (Наеднаш таа побледи од болештини.); **пободе** (На глава ми барјак пободете. Верк); **поболи се** (Во кал да газис, ќе се поболиш. Ц); **побратими се** (Се созбуровале и се побратимиле. Ц); **побуди** (Таа книга побуди најубави чувства кај секого.); **повади** (Повадиле девет леи. Ш); **повали** (Како виорна луња што повалил става. ЦМ); **повампири се** (Откако ќе умрат, ќе се повампират. Ц); **поваса** (Не ќе можам да ја повасам кума лиса. Ц); **повее** (Повеал ветер од море. Ш); **повене** (Шчо си, горо, завал, повенало. Ш); **повери** (Повери му ја својата тајна.); **повика** (И повикал синои си пред него. Ц); **повлада** (И најпосле сета снага беше му ја повладаше струцјето. Ц); **повреди се** (По таков начин неговата суета се повреди.); **погине** (И по-

гина заедно со брата си. Ц); **погоди (се)** (Пред некој ден се погоди во некоја кука син ми Коста. Ц; А и денот им го погоди. СД); **поголтне** (Двата, два арслана, ги поголтна Ангелина. Мил); **погосподи се** (И во секој политичар тој гледал нов план на некого да се погосподи. ЦХ); **погости** (Си погости снаица. Ш); **пограби** (Учи ме, мајко, карај ме, как да Бојана пограбам. Мил); **погрени** (Да не нешто му погрешит. Ц); **погуби** (Да не погубиш лицето. ГМ); **погрчи се** (Што, да се погрчам ли сакаш. РК); **погуби** (Се опило и нож извадило, меанција сака да погуби. Ц); **подари** (И ти се таксуам да те подарам со голем подарок. Ц); **подели** (И тој ќе ви ги подели парите. Ш); **подене** (Простум, синко, оди ми со здравје, кавга види, кавга не подени. Мил); **подервиши се** (Цар Селим, Дојколе, се подервишил. Мил); **подои** (Да го дојам, да го подојам. НТ); **подуе** (Свети Дух да подуе полето. Ц); **пожније** (И да пожнијат девет зајони. Ш); **позлати се** (Раката да ти се позлати.); **познае се** (Веднаш, тате, ти се позна. Ц); **позоба** (Пилето ја позоба сета пченица.); **позове** (После праќае зовачки да и позовет роднињето. ГД); **појави се** (На балконот од конакот се појави пристар човек. ТП); **појасни** (Јас сакав да појаснам содржајн'ето на предложената на македонските читачи книга. Мис); **покае се** (Змија да отепаш, од некој грев ќе се покаиш. Ц); **покалуѓери се** (На старост Немања се покалуѓерил.); **покани** (Го поканиле двајцата браќа. Ц); **покаса** (Јазикот да си покасах. Ц); **поклони** (Кому да ја поклон поклониме. Мил); **полуди** (Полуде, Стојан залуде. Верк); **пољуби** (Јас побарах зетовите да пољубат мојата рџка. Мил); **помами** (Помами народ млада невеста. Мар); **помете** (Помете рамни дворови. Ш); **помири се** (Помири се со судбината, така мора да биде.); **помине** (Срцето да ти оладит, маките да ти поминет. ГМ); **помодри** (Шчо ти, Јано, мори керко, грло помодрено. Ш); **помрачи се** (Како да му се помрачил умот, фати да вика.); **понади** (Дотрчале да го видат и да го понадат. Ц); **понесе** (Али вода земја ја понесло? Мил); **поништи се** (Ако е неправилно, решењето ќе треба да се поништи.); **попије** (Се дојале, брате, се попије. Ц); **попишмани се** (Се попишманив кога видов дека ќе заврне.); **попалави се** (Се попалави од страв); **попече** (Моме, море мило, не стој спроти мене, жили ми попече, колена ми скина. Мил); **поплави** (Надојде вода и го поплави целиот канал.); **поплати** (= платам; Немав да си поплатам. Ш); **поплени (се)** (Радула се на бој попленило и во зъндан него затвориле. Ц; Шо ми кука попленивте. ГД); **поплете** (Да ти поплетам чорапи. Ш); **пополни** (Празнините треба да се пополнат.); **попопи** (Откај си ти, бре попе, и кој те попопил. Ц); **попрати** (Таа го попратила и тој излегол из патна врата. Луч); **попраша** (Прати ја мајка ти да попраша по комшии.); **попроси** (Запросило беце Мурат беце, попросило кир бела Марија. Мил); **порази** (Господ да ме порази. Ц); **порасте** (Му

пораснале ушите големи. Ц); **порача** (Речи, порачај бела Бојано. Луч); **пореже** (Истргнае жълти боздогана, порезае краљу добра глаа. Мил); **пороби се** (Да се куртулисам од греот, а да се поробам на правината. МПр); **породи** (Та ми породил тој бело грозје. ПМ); **поруси** (Црната коса је порусела. Мил); **посади** (Сум посадило до два загона. Ш); **посвати се** (Ако даде господ, ќе се посватиме. Ц); **посвети се** (Сака да се посвети на театарот. Жерм); **посврши** (Прати стројници, та ја посврши. Ц); **посегне** (Толе нема да посегне со своја рака да го земе. ТП); **посее** (Да ме посеиш во градината. Ш); **посече** (Ќе те посечат залок по залок. Ш); **посиви** (Од општо лице посиве. Мар); **посили** (Посилела Црна Арапина, посилела у Солуна града. Драг); **посини** (Беше го зел за син - го посинил. Ш); **послужи** (Кажи со што ти ќе ме послужиш. Ц); **послуша** (Ако ни послуша господ молитвата. Ц); **посрамоти** (И, што ме посрамоти.); **потемни** (Не можеа да ја потемнат радоста на слободниот живот. РП); **потоне** (И таа неусетно потона во сон. Совр); **потопи се** (Арно ама и на тој страв се најде едно животинче да нема страв оти ќе се потопи. Ц); **потроши** (Кога дојде од гора од лова, ега ле му порти потрошени. Ш); **поулави се** (Едни пресекле од дрвото и се поулавиле. Ц); **поцрвени** (Кате поцрвене кога му намниса за мажење. ТП); **поцрни** (Многу ќе мајки расплачам, многу невести поцрнам. Мил); **почине** (Утре пред изгрев тие ќе починат. БК); **почувствува (се)** (Само бесчувствениот не може тоа да го почувствува. 11 окт; Колку пријатно се почувствува кога сркна по него причесна. ТП); **почуди се** (Што глеале од манастирот и се почудиле. Ц); **поштукне** (Селанецот му простил, и алката загинала, кај поштукна, не се виде. Ец); **поштури** (Подивев, либе, поштурев. Мар).

VIII. Мал број глаголи со **по-** значат почеток на дејство — **ингресив**, како:

побрза (Побрзај, ако сакаш на време да стасаш.); **побрка** (Побркај ги говедата, да не идат во нивите. К); **поведе** (И ги поведоа двата сина — Борка и Петрета. ВМ); **Отец Симон** го поведе коњчето. ЦМ); **поверува** (От коа ја ислуша жената, бабата ја поверува. Ц); **повјаса** (Мајката повјаса да ја затвори сосем вратичката. КЧ); **повлече** (Калешина повлекоа, силно стадо ми забраа. Ш); **поита** (Ајде Ване, поитај мауку да стигнеш Петрета. К); **појде** (Ајде дружина, да си појдеме. Ц); **полета** (Полетај детство, и бестрашно војуј. СЈ); **порони** (Крвај ќе солзи порониш. БК); **потера** (А Луѓино и Лесник, како две стада овци што ги потерале на водопој. ЦМ); **потече** (Зар чудно е солза да потече врела. БК); **потрча** (И сите во една пијана група потрчаа надвор. СД); **почне** (Та почнал да се брани. Ц); **почувствува** (Почувствува дека нема да може да се здржи.).

Има и други глаголи кај кои зборот здружен со префикс наполно си го менил лексичкото значење — сме добиле нови зборови — сложени глаголи што немаат никаква врска со основниот глагол и никако не се однесуваат како сложени зборови или пак немаат соодветни прости глаголи (-здрави, -мни, -сети): **појми, помни, посети, постапи, помогне**. Префиксот тука, освен за лексичката промена, изитрал улога и за промената на видот макар што има и некои што останале несвршени: **повела, помни**, глаголи изведени од стари несвршени основи што значат состојба. И на крајот, има уште една група свршени глаголи, изведени и неизведени, што се употребуваат со префиксот **по-**: **поврзе, пожртвува, појави се, помавне, помине, поникне, поседне, посретне, постане, постигне, потресне, потрефи, почуе**. Кај нив префиксот не внесува ниедна од наброените промени, освен што служи, можеби, за потцртување на резултативно-дефинитивниот карактер на глаголското дејство.

11. ПОД-

Предлогот под стапува во врска со приличен број глаголи во нашиот современ јазик, а така исто било и во постапниот јазик. Што се однесува до неговите значења, Слоњски ни укажува само на локалното, додека денеска има повеќе.

I. Управување на дејството надолу или под нешто (директно или индиректно) — **субкурзив: подвитка, подвлече, подземе, подигне, потфати**. Во индиректна смисла особено се среќава кај новообразуваните глаголи што се во употреба главно во литературниот јазик и имаат поапстрактни значења: **подбере, подбуди** (... и да ја подбудува класната свест).

подбере (Го подбра со клоци сред влажниот мрак. Мар); **подбради** (Црни гуњи, мајко, да носиме, и шамии, мајко подбрадени.); **подведе** (Доколку, пак, и нешто знаел, го подведувал сето тоа под индексот на една беспределна ништожност. Совр); **подвие** (Кучето си ја подви опашката и зајде зад аголот.); **подвитка** (Подвиткај го јорганот под тебе.); **подвлече** (Главните мисли во написот треба да се подвлечат.); **подврзе** (Ставила во нив и едно камче, та и подврзала јако. Ц); Го подврзаа со фортомата и го заводија коњот. СД); **подгази** (Во моменти се каеше оти ќе си го подгази девојчето. КЖ); **подгони** (В логор подгонија многу — в студен заеднички гроб. СЈ); **подземе** (Тогаш на ожалостената вдовица ќе ѝ биде потребен некој да ја подземе. ЦХ); **подигне** (Отишел при плочата и ја подигнал. Ш); **подјарми** (И нив да ги подјарми. Косм); **поткастри** (Ете мене машина ми ги поткастри прстите на рацете. СЈ); **поткине** (Не знаел соколот страден, кој ќе му поткине лет. СЈ); **поткладе** (Запали куќи, поткладе

мини. БК); **поткова** (Да ти го потковит коњот. Ш); **поткопа** (Срце им јадач поткопал. Мар); **поткоси** (Разбра. И тоа ѝ ги поткоси нозете. ЦМ); **поткрене** (Стариот ги поткрена рамената. Жерм); **подлакти се** (Зоре се подлакти. ВМ); **подлегне** (Подлегна на лошото влијание.); **поднесе** (Тој ја поднесе достојно својата несреќа.); **потпали** (И му ја потпалија куќата на сиромажот. Ц); **потпикне се** (Тој вешто се потпикна. Жерм); **потпише се** (Ако ми се потпишуваш под мене. Ц); **потпре (се)** (Мораше дури и да потпре еден дел од таванот. Жерм; Чиниш бараше на што да се потпре. ЦМ); **подреси** (Свила би го навезила, бисер би го подресила. ПМ); **потстави** (...организаторите доста често подстауат на најмачните работи простите работници. Мис); **потфати** (Шини се стават, пискоти потфатен мост. БК); **потчини** (Сосем ја потчинил Асирија и ги покорил Сирија и Палестина. Миш).

II. Од предното значење: управување на дејството надолу или под нешто, се развило преносно — скришно, понекогаш недопуштено дејство — **субкурзив**, што се одвива под (надвор) од досегот на човечкото набљудување:

подбиде (И му рече на Џими дека само го подбидувал, за да види што знае. ЦХ); **подбуцне** (Реков и го подбуцна со лактот. СЈ); **подветри** (Еве од каде дуел ветерот што ми го подветрил детето. КЖ); **подгледне** (Сос око да ја подгледнам. ПМ); **подговори** (Ја ву подговарам на снау да искоче мауку. К); **подсирне** (Подсирнав скришум и веднаш трепките часкум ги склопив. СЈ); **поткаже** (Орцета го поткажа еден другар. ББ); **поткупи** (Не веруваат за дрварот за да бил поткупен од старите. Ц); **подмами** (Ногу убаво подмамија, — си рече Петре. Совр); **подметне** (Им подметнуваат адвокат кој треба да работи. ББ); **подозира**, ипф. (Војската иде закупчена, не подозирајќи дека тој ја чека. 11 окт); **поттури** (Кука дење, кука ноќе и гледа кому ќе му ги поттури своите кукавичиња. ТП); **потшупне** (И чул домашните кога си потшупнувале. Ц).

III. Извршување на дејството во послаба степен (под обичната норма) — **диминутив**:

подбегне (Се навредило детето да го ватит пупунчето и пупунчето подбегнало. Ц); **подбели** (Елисавета подбеле, но не го изгуби духот. Стр); **подбие се** (Нито па тој е се подбил него. Ц); **подблекнува**, в. ипф. (Караманон под'рвнует, Карагузел подблекнует. Ш); **подболува** в. ипф. (Мрва ме глава подбол'вит. Ш); **подбрза** (Одеа Злата и Иљка, подбрзувајќи ги чекорите. ЦМ); **подбутне** (Своја ја мајка подбутна, туѓа ја мајка прибира. ПМ); **подведне** (Ја подведна главата од срам.); **подвене** (На Радула киска подвенала. Ц); **подвикне** (Утре рано да дојдиш, да ме подвикниш. Ц); **подврне** (Ноќеска како да подврнало.); **подгледне** (Сос око да ја подгледнам. ПМ); **подгледнува**, в. ипф. (А Диме скришно сал подгледнуе.

Мар); **подгори** (Море момче Подгорјанче, што ти уста подгорела. СМ); **подгрее** (Мице си ја подгреваше таа мисла секој ден. Совр); **подгризне** (Ленче си ја подгризна бузата ББ); **поддаде** (А треба да се поддаде по некој и друг грош на овие. ТП); **подждригне** (Подждригна од печеното прасе. КЧ); **поджолтнува**, в. ипф. (Сред лескините грмушки, поджолтнуваше расцутен дрен. ЦМ); **подзине** (И веднаш подзина и се сруши. Ц); **подигра** (Колку фати коња да подиграт. Мил); **подидува**, в. ипф. (Тој подидуваше често кај Митрејца. ВМ); **подјаде** (Да а фтасате нозе да је подјадите. Ш); **поткара се** (Туку се поткарува и ми е страв да не се скара); **поткаса** (Сите си поткасале рилките. Ц); **поткасне** (Да си го поткасни јазикот. Ш); **поткачи се** (И се поткачил на трнот. Ц); **поткисели се** (Пиперките се поткиселиле.); **поткисне** (Кој кравајчиња со копринено сито месени и малку поткиснати му донесол. Ц); **потклекне** (Удри, и удри, и кини, потклекна, не беше јак. СЈ); **потклецне** (Нозете му потклецнаа. ЦМ); **потклоцне** (Вода не ми даде, с клоци ме потклоцна. ВК); **поткрадува се**, в. ипф. (Како да потсетуваше да му се поткрадува во душата. НД); **поткрене** (За инает на Толета, да поткрене кавга, се фати меѓу двете жени. ТП); **поткрепи се** (Се поткрепил и се обогатил. Ц); **поткршне се** (И затоа Митра се поткршна, си обу нови калци. КЖ); **подлавува**, в. ипф. (Карамана подлау'ат. Ш); **подлаже** (Ова срце, ова срце, еднаш ме подлага, но пак ли ме лаже? СЈ); **подлегне** (Подлегна, заспа си. Верк) **подлуте се** (Тој како да се подлуте кога чу.); **подмеси** (Симке, оди подмеси го квасот за утре. П); **подмести се** (Баче ле, баче Стојане! Подмести се од местото. Мил); **подмигне** (Со крилото ме попрска, со околото ми подмигна. Мил); **подмилкува се**, в. ипф. (Додека тој така се подмилкуваше. Совр); **подмлачи** (И тогај си пиле јајца подмлачува. Ш); **подникне** (Па си ником, море, подникнуваш. Драг); **поднови** (Да го поднови својот примитивен алат. ББ); **потпикне се** (Тој вешто се потпикна. Жерм); **потплаши** (Што го потплашуваше со камшикот. Ц); **потполни** (Да ги прошири и потполни своите теоретски разбирања. ББ); **потправи** (Каде каче ќе потправиш, каде букаре, бочва. ТП); **потпраша** (Тој потпраша, ќе се наситат ли оваа година. НД); **потпркне** (Ќе чина гајрет дури да потпркне Гурѓа. КЖ); **потпушти** (Ти потпушти ми ремења. Ш); **подрипне** (Кузман ми рипна од амбар, одошчо малце подрипна. Ш); **потседне** (А можеше таа и без стреа, така на земи да си потседне. СД); **потсети** (И така, ќе и потсетев та ќе почнеа да кажуваат. Ц); **потсече се** (И се потсекоа нозете. КЖ); **потсили** (Бесно замавнував со копачот и го потсилував јатакот. СЈ); **потскокне** (Скришените парчиња потскокнаа подбивно. ЦМ); **потслади** (Чажот ќе треба уште да се потслади.); **потсмее се** (Кога видое девет мајстори, се зачудие, се потсмеаје. Јастр.); **потсемење се**

(Данко се потсмејна. НД); **потсмири се** (Откако ѝ ја кажаа вистината, како да се потсмири.); **потстане** (И потстана жељурокот, се потскачи на скалата. Мил); **потстои** (Та е потстојала и почекала. Век) **потсука** (Се накашља малу и потсука мустак. СЈ); **поттргне** (Поттргни, тате, огинот, изгореа ми очите. Ш); **поттурне** (Само ја поттурнуваше со колкот. Жерм), **подудри се** (Таа со клавчето се подудри по колено. ЦМ) **подучи се** (Се подучи малку да шие.), **потфалува се**, в. ипф. (Самата си се потфалуваше пред жените. Совр), **потфрли** (Злобно потфрли со својот шупол, како од срча глас, ЦМ); **потфукне** (Затоа тој ѝ потфукна со носот. НД); **потчус** (Да знаеш, а потчув нешто, запчињата в раце ќе ти ги дадам. Идн), **потшине** (Ем за нас би потшивал по нешто. Совр.), **потштинне** (Ко болва да ме потштинна. ГК); **потштрекне се** (Тој и се потштрекнуваше како да потсетуваше. НД).

IV. И на крајот, има мал број глаголи кај кои префиксот значи само перфектизација на дејството (**результативност**): **подмлади се**, **потполни** (:пополни), **подреди** (во овој случај би можеле да го разбереме и пространствено: реди едно под друго), **потседла**, **потсири**, **подузда**. Но и кај сите овие глаголи не можеме да ја занемариме нијансата на предлогот под што ја внесува макар и минимално во општото значење на глаголот.

подготви (За да си подготви почва за разделуајн'е. Мис), **подмлади се** (Ми се подмладила, младо посакала. Ш), **подрани** (Ќе подраниме во лозјата да видиме дали цути винвата лоза. БК); **подреди** (Море с пуздер би те подредило. ПМ), **потседла** (И да потседлаш два брза коња. Јастр.), **потсири се** (И ка му клаат маја да се потсирит. ГД), **подузда** (Не ли појди в темна коњушница да поседлаш коња, да подудаш. Јастр.).

12. ПРЕ—

Префиксот **пре-** не се употребува денеска како предлог во ниеден од словенските јазици, а исто така ни во старословенскиот јазик. Во речникот на Миклошич кај **pre** — читаме: *particula composita cum verbis et nominibus. Mefytoa, Maretik⁶⁶* вели дека „*prijedlog se pre po svjedočanstvu nekih slavenskih jezika nalazio nekad i izvan složenica i pravu mu je značenje bilo preko*. To se značenje vidi u znatnom broju glagolskih složenica... „Јас мислам дека за ова значење и сме разбрале токму од сложенките. Зборувајќи за овој префикс Белик⁶⁷ истакнува дека префиксот **пре-** е важен затоа што уште

⁶⁶) T. Marčič, Gramatika i stilistika... стр. 386.

⁶⁷) А. Белић, Савремени српскохрватски книжевни јазик. Грабење речи, стр. 306 итн.

во прасловенскиот јазик не се употребувал во предлошко значење, па е сосема јасно дека придавките морале да го добијат од глаголите. Од друга страна и самото значење на некаква особина во голема мерка можел овој префикс да го добие во врска со глаголите, оти неговото основно значење е **преку**: **превући**, **прескочити**, **превести**, **прећи** итн. Не е исклучено дека тој префикс имал уште во праиндоевропската заедница значење „потполно, цел“⁶⁸).

И покрај тоа што овој префикс не се употребувал и не се употребува како предлог, како што видовме понапред, на голем број глаголи тој им придава пространствено значење:

I. Преминување на дејството преку нешто (по површината или напреку) — **перкурзив**. Може истото тоа значење да не се врзува за пространствен аспект за временски момент — траење на дејство преку еден одреден интервал време, со особено одбележување на почетниот и завршниот момент од дејството — **пердуратив**; на пример — **преседи**, **пренајева**:

пребара (Полицијата ја пребара куќата но ништо не најде.); **пребега** (За да и пребегаш оние три планини. Ц); **преболи** (Откако преболел волкот, станал и сам себе си велел. Ц); **преброди** (Храбро ги пребродија сите тешкотии.); **пребули** (Агара ќе се пребулела. Ц); **превари** (Брго да није трчае, Мурата да го превариме, главата да му земиме. Ш); **преведе** (Знаеше во пара и тоа во „својлив“ металик да ја преведе секоја ставка од својот авторитет. Совр); **превие** (Превила ми се капина преку висока планина.); **преврати** (Ѓемија ќе т' се превратит. Ш); **преврзе** (Преку едната шамија ќе преврзеше уште една. Ц); **преврти** (Ако ми овчар остане, на див свер ќе се преврти. Мар); **прегази** (Како да ја прегазам оваа пуста река. Ц); **прегледа** (Да си одиш да а прегледаш. Ш); **прегони** (се) (Во игрив танец се прегонеа пролетни ветрови. ЦМ); **преграби** (Голем толку што 3-4 мина да не можат да го преграбат. Ц); **прегради** (Заповедал царо да се напраи едно кале околу Стамбол и на морето еден синцир, за да се прегради. Ц); **прегрее** (Ете го, сироме, цело зимо на грб дрвца каде носи. Одвај и прегреа дечињата. ТП); **прегрне** (Неговите раце ја прегрнаа преку раменици. ЦМ); **прегушне** (Стојаница се опули, му виде десно рамо и се спушти, го прегушна. Мил); **предаде** (И веднаш отишол при пашата и го предаде. Ц); **предреме** (Затоа не можеше да предреме ни во зората. ТП); **преживее** (Ја преживеа страшната војна.); **презими** (Како ќе ја презимиме оваа зима?); **прејде** (Ја преишло нешто кога била испружена. Ц); И кога го прејдоа мостот... Сл); **преклони се** (Солнце им глава преклони. Мар; Да работи да не ѝ се преклони нејзе. СД); **прекопа** (За еден ден ја прекопава сета бав-

⁶⁸) Delbrück, Vergleichende Syntax, I, стр. 664.

ча.); **прекрие** (А јас пак денес прозорецот го прекрив со завеси сури. X); **прекрсти** (Еден сиромав човек беше прекрстил обете раце. Ц); **прекупи** (Од цара ми свадбина прекупи. Мил); **прелее** (Попот требало да ја прелеит со маслото. Ц); **прележи** (Ќе ја однесле иконата кај некој болен, за та му прележит некоја ноќ Ц); **прелета** (И младоста наша да прелета в сјај. ВНаум); **прелие** (Водата прели преку ивицата на садот.); **премами** (Имаме млади гачиња, гачиња ќе ни премамиш. Мил); **премени (се)** (Кој ќе ми крпи премени; раните да си преврзам. Мар; Харно они ми се пременија салт у злато и у стрebro. Мил); **преметне** (Преметна си три илјади глави. ПМ); **премрежи** (Силна му радост око премрежи. Мар); **пренеси** (Ја пренеси кошулата оваа недела.); **пренокева** (И давам бакшиш за вечерва да пренокевам у вас. Ц); **пренаше** (Си препаса своја остра сабја. Ш); **преплави** (Патиштата ќе бидат преплавени од просјаци. Жерм); **преплива** (Препливале отаде река. Ц); **препне се** (Се препна на права ледина.); **препречи се** (И на враќање дома ми се препречи една река. Ц; и му препречила патот. Ц); **прерани** (Да си прерани дечињата. Ц); **пререди** (Го прередив: порано беше дојден од мене, а јас пред него влегов.); **прерица** (Та прерица до три плета. Ц); **прерицне** (Комшииската мачка се искачила на плотот со намера да прерицне вamu. БК); **пресегне се** (Се пресегна да го фати. ВМ); **пресее** (Го пресеа низ танко сито.); **преседи** (Со мезето ја сврзаа вечерата да поминат на вино и да преседат докај полноќ. ТП); **прескокне** (Прескокнала сидот од бавчата. Ц); **пресопка** (На невестите стомни крши, стари баби на пџт пресопка. Мил); **преспие** (Да преспие детето еден сон. Ц); **пресретне** (Та одвај ја пресреле и ја куртулисале од навите. Ц); **престапи** (Нема да престапи таткото праг. БК); **престегне** (Престегни ми мои црни очи. Мил); **престигне** (Да престигнеш Струма река. Ш); **престои** (Саноќ на баца престојав. Ш); **претера** (Беше претерала четириесет дни. Ц; Јован го претера и овој коњ преку Кравица. ТП); **претрае** (Арно ама за сопво ќе претраам да после јас знам. Ц); **претресе** (Им остана да ги претресат мариовските планини. ТП); **претрга** (Откоа ги претрга сите маки. Ц); **претрпи** (Сиромаштија претрпевме. Ц); **претрча** (Отишол Стојан, претрчал. Ш); **претури** (И претуриле колата. Ец); **префати** (И си падна Црна Арапина, го префати Секула Детенце, го префати преку полоина. Мил); **префрли** (И бајарката го префрлила крпчето преку детето. Ц; ги префрли преку рамо забанот и торбата. СД); **прехрани се** (Со мака се прехранија преку зимата.); **прецапа** (Прецапа калта и ич не се навалка. Ц); **пречека** (Утрента пак гаолот го пречекал Лота. Ц); **пречкрта** (Зборот комунизам сакав да го пречкртам. КЧ); **пречекори** (Нерадно пречекори во кафеаната татевитот противник. СД); **пречуе** (Го пречу прашањето на мајка си.).

II. Пречекорување на некаква норма, т.е. извршување на дејство повеќе одошто е потребно или вообичаено — **мајоратив: пребликне** (Му дошло до носо на сонцето и му пребликло. Ц); **превиди** (Најнапокун лисицата мџка видела, превидела. Ш); **превиши** (Мајстори облок вакаат кој ќе превиши зелен бор со половина јабљко.); **прегладни** (Да и пастиш оти прегладнеа. Ц); **прегори** (Го прегоре лебот во фурната.); **презоба** (Не презобивте коњите. Мил); **прејаде се** (Тој секојпат јаде дури да се прејаде.); **прекапе** (Зер јачмено му прекапа, што вјаса. Ц); **прекисне** (Пушти ме, дедо, — ми прекисна лебо. Ш); **препали се** (Цими страшно се препали. ЦХ); **препече** (Рудо јатне препечено. Ш); **препие** (Виното кој го препива, челада и куката си ја слечува. МНУ); **преплати** (Кога станит, ќе ти платит преплатит. Мил); **преполни** (Ми се преполни чашата.); **пресоли** (Мнозина, кога сакаат да ја праат некоја манца, ја ќе е пресолат, ја не ќе е досолат. Ц); **престаса** (Есенва сива не престаса. СЈ); **пресуши се** (Алиштата се пресушиле.); **претена** (Кога ја мачел со своите милувања, откако прво ќе ја претепал. Жерм); **претера** (Претера во фалењето.); **претрупа** (Рафтовите беа претрупани со продукти. Жерм); **претура се**, в. ипф. (Вашата трпеза ви се преполнуат и претурат. Ц); **пречука** (Ако сум го удрил, та не сум го пречукал. МНУ).

III. Преполовување на две — **перкурзив**

преапе (Да си преапеш јазикот. Ц); **пребие** (Го преби стапот на две.); **прегрбави се** (Стариот се прегрбавил.); **прегризе** (Прегризи го конецов.); **прежили** (Студената пушка ми прежиле раме. ЛК); **прекаса** (Си го прекасале јазикот од зорт. Жерм); **прекине** (Ударот од ветрот им го прекина разговорот. Жерм); **прекрши** (Му и прекрши сите четири нозе. Ц); **преполови** (Мене срце преполови. Ш); **пресече** (Му ја пресеков главата на измекарот. Ц).

IV. Пренесување на друго место — **транскурзив**

преземе (И веднаш тој му го презел тоа чување на клунот негов. Ц); **премести се** (Полека-лека се преместија од тие маала. Ц); **премине** (Да ја вјанит, да преминат реката. Ц); **пренесе** (Ја пренесоа овде од спротивното село општината. Сл); **препише** (Му препиша сета стока. Ц); **пресади** (Дојде време цвеќето да се пресади.); **пресели се** (Се пресели во Софија. Ц); **претегне** (Сето тоа стори кај колегите сосем да претегнат симпатиите за него. Совр); **преточи** (Ројно вино преточено. Ш); **префати** (Ме префати болеста.); **прецрта** (Се што е нужно да се прецрта.).

V. Повторно или поинакво извршување на некакво дејство, зашто првиот пат не било доволно или правилно —

рекурзив: **пребере** (Пребери и јаболката. Ц); **преброи се** (Да се преброеме колку мина бехме. Ш); **преврие** (Туку било вино превриено. Ш); **преврши** (Ја посврши Мара Белоградска. Бог го убил Петре Вајрадинче, ја преврши кир бела Марија. Мил); **прегради** (Го преградија пак сидот.); **прежени се** (Татко му се преженил.); **презбори** (Чекај да видиш кому презборуаш. Ц); **преземе** (Кога ќе ја преземеш должноста?); **преиначи** (Некои кореографски форми што се длабоко преиначени и приспособени. Совр); **прекаже** (Ќе ти прекажам пак. Ц); **прекани** (Да не не разбрал, да го преканеме.); **прекрени** (Сум остаила мџкото дете, во темен керал с рџе пуштени, му дошло време да се прекренит. Мил); **прекрои** (Од стариот фустан си прекроив блуза.); **прекрсти** (И затоа е прекрстена планината со името Сватови-планина. Ц); **прекупи** (Од цара му свадбина прекупи. Ц); **премажи се** (Ангелина твоја се премажи. Ш); **премете** (Премети ја собата, валкана е.); **премие** (Два пати го преми душемето во одајчето. Совр); **преобрази се** (Од тоа време Насте како да се преобрази. ВМ); **препазари се** (Им нареди да го напуштат тој тунел или да се препазарат. ТП); **препее** (Препеал од немски.); **препише** (Препиши го уште еднаш без грешки.); **преправи се** (Се препраи на црн ѓаол со рогои. Ц); **препразни** (Ја одврза торбата и зеде да ги препразнува од пазувите насобраните парчиња леб. СД); **препраша** (Ја препрашал ѓупката и ѓ рекол. Ш); **преработи** (Треба да ја преработам статијата.); **пререче** (Ќе ти речат ем преречат. Ш); **прероди** (И го прероди Риста. Ец); **престори се** (Пет пати за Орде се престори болна. ГИ); **престрои** (Тој мислеше дека со тоа ќе ја престрои работата.); **претвори** (Да затоа ѓаволот беше је претворил пред неа река. Ц); **претопи** (Така со збор да го претопат селанецот тешко ќе можат. Сл).

VI. Кај некои глаголи значи само **результативност** со извесна нијанса на интензивност: **преброи** (Да преброе три илјади глави. Ш); **превиди** (Ете тој страв сум ти превидел мајсторе. Ш); **превркне** (Види, ата да ми ја не најде, старата вапирка, и она ќе превркне за него. КЖ); **преврне** (Откога ќе преврне дождот, ела.); **прегреши** (Дали знаиш, моме, кога ми прегреши. Мил); **преесани** (Си преесанив дека така ќе е подобро.); **прежали** (Кој ќе прежали еден чакмак. Ц); **прекаици се** (Се прекаилил и отишол дома. Ц); **прекапе** (Стреите прекапаа, не врне веќе.); **преколне** (И го преколнал до три пати детето. Ц); **прекори** (Ме прекорија дека не сум дошла.); **прекрати** (Со еден збор ја прекрати расправијата.); **прекриви** (Кривеше, сега веќе прекривел.); **прелаже** (Ми прелага, тетко Денко, све маало. Ст); **пресекне** (И веднаш пресекнаа и капките. Ц); **преслага** (Да му преслагат ручекот колку пари чинит. Ц); **престане** (Откога ќе престанел дождот. Ц); **престраши се** (Се престраши и го купи ковчетот. Ц); **пресуди** (И пашата го пресуди да го обесат. Ц); **претресе** (Откога ќе го

претресеше, цел пес опален не му фтасуал да изеи. Ц); **прецени** (Строго го прецени со студен поглед. СЈ); **прецвета** (Доцна е, трендафилите прецветале.).

13. ПРЕД-

Предлогот **пред** се употребува како префикс со многу ограничен број глаголи. Исто така и во старословенскиот јазик неговата употреба како префикс е многу ограничена. На глаголите со кои се употребува им го придава своето предлошко значење, што е кај еден дел пространствено, а кај другиот дел временско (добиено со развивање на првото) — **перкурзив**.

I. Локална функција има **пред** кај овие глаголи: **предбере** (Сега го предбра Грдета, а прееска Злата. ЦМ); **предводи** (Една риба поголема и предводувала помалите. Ц); **предјавува**, в. ипф (Она предјавуват етнографски и историјски претензии. Мис); **преткаже се** (Тоа ѓ се преткажало. Ц); **предложи** (Кажувај, што имаш да ми предложиш.); **предочи** (И како да ја предочуваше вистината. РП); **претпочита**, в. ипф (Како младите луѓе кои претпочитаат во работејн'ето скокои. Мис); **претсретне** (Самовила самогорска пџтиштата му претсрети. Мил); **претседава**, в. ипф (Треба да избереме некој да претседава на состанокот.); **претстави се** (Та му се претставил некој многу богат човек. Ц); Да си предстаиме није сега оти ја каде Митровден идит меѓународен отред. Мис).

Во сите овие случаи локалната функција на префиксот се состои во насочувањето на дејството или укажувањето на местото **напред** (antea) или пред нешто во пространството.

II. Насочување на дејството напред или пред нешто во времето имаме во следниве случаи: **предвести** (И самата атмосфера како да го предвестуваше тоа.); **предвиди** (Таа работа требало да ја предвидиш отпорано.); **предземе** (Мислев да предземам нешто да се ослободи куќата.); **предмислува**, в. ипф (Кој предмислуа тој не грешава. Ц); **претпази се** (Се презедоа мерки да се претпази населението од зараза.); **предрече** (Можит да се предречит каква ќе бидит судбата на Македонија. Мис); **претходи** (На силниот дожд му претходеа грмежи.); **претчувствува**, в. ипф (Таа претчувствуваше некакво изненадување.).

14. ПРИ-

Предлогот **при** се употребува како префикс со ограничен број глаголи. Тоа е веројатно, од една страна, поради неговата поограничена самостојна употреба, и второ, што по-

векето од неговите значења што ќе ги разгледаме подолу, ги преземаат други, попродуктивни префикси.

Употребен со глаголите тој ги внесува следниве значења:

И. Приближување на дејството до нешто или полно дос-
тигнување до нешто, во директна или во индиректна смисла
(акурзив) — (предлогот **при** значи *bei, herbei, an, zu, dazu, Le-*
skien; per, pro — Младенов): **прибави, прибележи, прибере,**
прилега. Сите овие глаголи бараат покрај себе некој друг
предлог: **кон, до, уз, при, на, за: прибави, прибележи кон,**
прибере на, уз, прилепи за, на, приклучи за, кон, прилега на,
примени на, прибави (Сега сет две теории. Кон нив се при-
бавуат и треќа. Мис); **прибележи** (Кон сето ова треба да се
прибележи и расходот за патувањето.); **прибере (се)** (Колку
ми Груица застоа, му се прибра Марко Кралевиќе. Мил; Ами
со Мицка што стана, бре луѓе? Имаше ли кој да го прибере.
ТП); **приближи се** (Ми се приближаа до сарај. Ц); **приведе**
(Одот на тоа национално пробудување, као и резултатите
кон кои приведе оно. Мис.); **привлече** (Очите во далечина гу-
бат од светлината што привлекува. ЦМ); **приврзе се** (Постари
по години другари кои безусловно се приврзаа кон него. ТП);
привтаса (Го привтаса и го фати. Ц); **пригласи** (Пригласаат
моми, момците пеат. Мар); **приграби** (В десницата цврсто
сум приграбил пушка. ЛК); **пригрне се** (Се пригрнаа луѓето
кон огништата. ЦМ); **придаде** (Затоа те вратив, за да ми
придаиш малку пари од твоите. Ц); **придржува се, в. ипф.**
(Се придржуат до политиката. Мис); **придружи (се)** (И таа
да му се придружи да одат заедно кон село. ЦМ; Смеата го
придружи првтањето на крилјата. ЦМ); **приидува, в. ипф.**
(Водата приидува уште.); **приима** (Дали ќе ме приимаш за
ортак. Ц); **пријави се** (Веќе двајца се пријавија.); **пријде**
(Пријдо да ја целивам. Ш); **прикаже се** (И му се прикажала
тоа му ет стрина. Ц); **прикачи** (На вратата прикачиле натпис.);
приклучи се (И тој се приклучи кон движењето.); **прикова**
(Застана како прикован за земја. ВМ); **прилегне** (Диво за-
копа, прилегна, зовре, фркна. БК); **прилепи** (Трудејки се да
си прилепи на лицето насмевка. ЦМ); **приложи** (На манастир
свети Димитрија нему десет товари приложи. Мил); **при-**
мени (Го примени знаењето на пракса.); **примами** (Неприја-
телската војска примамена од неговиот одред. 11 окт); **при-**
меша се (На тој разговор се примеша и човекот. Ц); **прими**
(Никако не сакаа да го примат кај нив.); **принесе** (И му и
принесол сите животни. Ц); **принуди** (Да ја принудат Тур-
ција да ни дајт реформи. Мис); **припари** (Какви шумкари,
не смеат тие да припарат ваму. ЃА); **припише** (Да му при-
пишат сепаратистички карактер. ББ); **приплеска** (Данко
погледна на приплесканиот на земја старец. НД); **припушти**
(И ништо живо не го припушта до него. Ц); **прирамни** (Ноото

течејн'е ќе прирамнит загубите на Србија со загубите на Бугарија. Мис); **прирасне** (Му прирасна за срце.); **присвои** (Присвоено и во куката одгледано дете. Жерм); **приспособи** (Нивните живеалишта биле приспособени за постојано се-лење. Косм); **пристапи** (Пристапи кон работата со нужната сериозност.); **пристигне** (Јошче зборо не доврши, пристиг-нале клети Турци. Ш); **притегне** (Грците ги притегнале Тро-јанците. Миш); **притекне** (Му притекнаа на помош.); **при-тесни** (Го притесни до сидот.); **притече** (Вардар бил прите-кал. Верк); **притисне (се)** (И се притиснале до некое дрво. Ц); **притрча** (Во тоа време притрчале и војската на помош. Ц); **притули се** (А потоа се притулија до земјата. Совр); **прифати** (Го прифати за рака.); **прицврсти** (Долго и внима-телно ја прицврстуваше чивијата со гривната. СД).

II. **Диминутивно** значење или исполнување на дејството во мала, недоволна мерка, или некомплетно дејство, исполнето какогостер, на брза рака:

исполнето какогодер, на орза рака.

приверува (Та го приверува старата мајка. Драг); **при-види** (Обврн се, керко мила, ја да те привида. ВИк); **при-гледа** (Во моите маки и стравои ме притледа мене грешен. X); **пригмечи** (Таа беше притмечена отстрана со паднатите тули. Совр); **приговори** (Му приговори заради постапката.); **придави** (Варди се да не те придави.); **придигне се** (Штом се придигна малку од болеста, веднаш излезе в поле.); **признава**, в ипф. (Признава по малку од таа работа.); **призори** (Ја осамна, ја призори, ќе си умре за јодичка. Верк); **приспе** (Таму свет-лината на сонцето одвај може да приспе. ГП); **приклекне** (Та кога душман приклекне, да не му дадат починак. Мар); **прикова** (Приковај ми ја кондурава.); **прикопува**, в ипф. (Тој припопуа, ама троа и да прикопуа. Ц); **прикраде се** (Некаков немир носеше денот... дали затоа што тој сепак се при-крадуваше. СД); **прикриве** (Тој вешто знаеше да ги прикрие своите вистински чувства.); **прикупи** (Прикупи малку земја.); **прилегне** (Последната вечер, последната полноќ, не при-легна Љуба. ГИ); **примижи** (Примижаните улични ламби. Совр); **примири се** (Се примири малку со судбината.); **при-моли се** (Едно куче му се примолило на господа. Ец); **при-орува**, в. ипф. (Оди по малку, приорува. Ц); **припази** (При-пази го детево за малку.); **припечува**, в. ипф. (Сонцево при-печува, ќе врне.); **припикиа се** (Та немаше кураж да побара негде ни домазет да се припикине. Совр); **приплаши** (Кара-манот го заклаја, Карабашот приплашија. Мил); **приплукува**, в. ипф. (Тој зафати да приплукува се понабргу и понабргу. НД); **припрета** (Томе припрета и ме турна со раката. Совр); **припцојса** (Месо носиш, жаба припцојсана.); **приработува**, в. ипф. (Пргав човек и во празник нешто приработуват. МНУ); **прирамни** (Си ја прирамни овде-онде блузата. Совр); **приседне** (Приседна колку да здивне.); **присени се** (Бегале

гаолите ако нешто се присениле во некоја кука. Ц); **прислушува се**, в ипф. (Нешто му се прислушуат. Ш); **присмее се** (Обрна се, присмеа се. Ш); **пристане** (Пристана малку од бoлеста.); **пристегне** (Отец Симеон ги пристегна дисазите. ЦМ); **притаи** (А в гради луња притаил. Мар); **притисне** (Притиснал малку и се отворила вратата.); **притвори** (И дури тогаш, притворајќи ја вратата, се сети дека влегла неубаво ЦМ); **притопори се** (Се притопорува со кундакот и ја истерува. ББ); **притули се** (Грбот на ридовите под чија пазува се притулиле селските куки. ЦМ); **причека** (Отишло детето тамо и го причека еден стар дедо. Ш); **причини се** (Ми се причини дека иде.); **причукне** (Малку како да ја причукна.); **пришепне** (Тој се наведна и му пришепна нешто на детето.).

Еден дел од диминутивните глаголи се несвршени по својот вид (итератива или дуратива): **приверува**, **пригледува**, **приидува**, **приклекува**, **прилегува** итн. Ваков начин на изведување на глаголи со диминутивно значење е обичен и распространет во нашиот јазик: речиси од секој перфектизиран глагол со **при-** можеме да изведеме итеративен диминутив: **пријде** — **приидува**, **примре** — **примира**, **припадне** — **припаѓа**, **прислуша** — **прислушува**, **причукне** — **причукнува**, **при'ржи**, **при'ржува**, **припрета** — **припретува** итн., само кај имперфектизираните глаголи може да се набљудува едно ново значење — состојба или придобиена трајна особина што може да се повторува (Таква си е слаба — само примира; таков си е — сака да прислушува).

III. Значи дека дејството станало одненадеж и брзо — **ингресив**:

прибие (Јано мори, тапање прибија. ПМ); **привика** (Сите привикаа да слуша што му се зборува. РП); **призвека** (Во една сенка отспротија призвека и друго клопотарче. СД); **пријаде** (Стојко го пријаде јасникот. Совр); **приклука** (Му приклукал на вратата. Ш); **примре** (Умре, примре, мртво падна. Ш); **припече** (А кога припече денот. БК); **приплуска** (Привикаа — приплускаа. Ш); **припука** (Таман ние растовариме, и еве ти агите, озгора... припукаа зад нас. ТП); **притекне** (Му притекна дека треба да брза); **притемни се** (Ми се притемни пред очите, ќе паднам.); **притреба** (Кога ќе ви притреба пак, дојдете. ТП); **притропа** (Туку некој притропа на вратата и запре.); **приука** (И со див, туѓ глас приука. ЈБ); **прифрцка** (Ќе прифрцкаше со опашката. СД); **при'ржи** (И тога ми коња при'ржало. Ш).

IV. На една група безлични глаголи, што идат со **при-** овој префикс им придава значење на посакување нешто, разбудување некакво чувство или некаква желба — **ингресив**:

пријаде се (Ми се пријаде.); **примачне** (Негде длабоко во душата му примачне. МЛ); **припие се** (Му се припило

вода); **прируча се** (Ручак ми се приручало. Ш); **присака се** (На Сесила ѝ се присака да испие чаша млеко. Жерм); **приспие се** (Уште одрано му се приспало. Ц).

V. Друга пак група глаголи ги претворува од несвршени во свршени — **результатив**:

приврши (Зимница голема пак треба да се приврши. Стр); **пригоди** (Да си пригодиш куката и децата. Ц); **приготи** (И приготија се што требало за да одат. Ц); **причини** (Неговите зборови ми причинија мака.).

VI. Почести од овие се глаголите што имаат значење дека дејството било отпорано започнато и се довршува тоа што останало за довршување — **комплетив**:

привезе (Уште нешто да привезам. Ш); **придаде** (Ако е чокот кус од алиштата, можиш да му го придаиш. МНУ); **приземе** (Одам в чаршија да приземам од платното, не стакува.); **прикачи се** (Се прикачи уште малку погоре.); **припече** (Ќе треба да припечам леб.); **приправи** (Ти припраил уште колку што му требаше. Ц); **прирасне** (Отсега косата да ви е прирасната. Ец); **прирече** (Приречи му пак да дојде.); **природи** (Во вториот брак природила уште деца.); **присети се** (Се присети тогаш и за другите работи што станале.); **притокми** (Има да притокмиш уште што треба, па после излегувај.); **притури** (Кога виде дека чашата е отпразнета, притури.).

15. ПРО-

Префиксот **про-** не се употребува како предлог во нашиот современ јазик, а исто така го немало во самостојна употреба ни во старословенскиот јазик (pro — praep. 1/ i i fontt. psl. nonnisi in compositione usurpatur. 2 solum habes in fontt. russ. (Mikl.). Инаку, денеска како предлог се употребува во рускиот и во чешкиот јазик (значи за) а го забележил Вук Караџиќ во Речникот: „pro, vide preo: И кренули **про** Леђена града (Од Црна Гора) со значење **преку**, срп. кроз. Со истото значење, секако добиена со контаминација на **про** и **кроз** ја наоѓаме формата **проз** кај Мажураниќ во Смртта на Смаил-ага Ченгик: Пест помала, ногу крепку и **проз** мразне живце врућа.

Маретиќ во Граматиката, во врска со значењето на овој префикс вели дека од некои словенски јазици, што го зачувале и во самостојна употреба, се дознава дека правото значење му е **кроз**. Меѓутоа, ова значење едино може да се види од неговиот состав со многу глаголи, додека значењата во јазиците кај што се употребува самостојно му се сосема поинакви.

Пространственото значење на **про-**, според глаголите во нашиот јазик, има неколку варијанти:

1. Поминување на дејството внатре низ нешто — перкурзив, пердуратив.

Ова, како и другите предлошки значења, може да биде во права и во неправа смисла.

Како варијанти, со минимална разлика, на ова значење би биле и следниве значења:

Дејство, движење од еден крај на друг на нешто: **проветри, провлече, проживее;**

ветри, провлече, проживее; дејство што се распространува со сета своја полност по целиот обем на предметот: **провери, проводи, проврти**: **пробие се** (Та да го пробиеш снего врлајки големи грумоци. Ц); **Козји патеки се пробиваат меѓу лескините грмушки. ЦМ**); **прободе** (И ја пробол прао в срце. Ц); **провали се** (Како кога ќе се провалат облаците. КЧ); **провлече се** (Нокта се провлече спора и досадна. БК); **провре се** (Се провре низ тунел машината. БК); **прогризе** (Глуvcите ја прогризале торбата.); **продолжи се** (Сенката од дворот се беше продолжила. СД); **продупи** (Тики му го продупила колкот од раката. Ц); **пројде** (Мие што си од тве пројдовме. Ш); **прокине** (Кај што го удри ми го прокина. Ц); **пронесе** (Низ нашава земја страшилиште мина и пронесе гламна фашиската рана. БК); **прониже** (Куршум да го прониже.); **проникне** (За да ја земе и да проникне во средна Грција. Миш); **пропадне** (Пропаднал низ една дупка.); **пропатува** (Сум ја пропатувал целата земја.); **проплива** (Ја проплива сета река.); **пропусти** (Таков е тој, дури не ги пропусти низ раце, не остава.); **просее** (Брашното треба да се просее низ танко сито.); **просече** (Низ планината просекле пат.); **просмука** (Токму што раскопаната и натопената од влага земја го просмукуваше воздухот. ЦМ); **протече** (Колку вода протече а попинка в село не видовме. ЦМ); **проткае** (Проткал до небо искри и чад. СЈ); **проти** (Белич бргу протна глава низ прозорец. ЈБ); **протури се** (Ќе се протуриш од тешко носење.); **профали се** (Многу се профали по прилепско. Ц); **процеди** (Низ заби процеди Сандре. ВМ); **процепи** (Ќе процепи облак - тоа гавран при. СЈ); **прочуе се** (Се прочу сиромашниот низ целиот град. Ц); **прошета (се)** (Овде, онде, низ планина, ти прошетала и ништо ловчок не нашла. Ц); **Прошетал ми се** Ѓељо Капидан. Ш); **проветри** (Отвори го прозорецот да се проветри собава.); **проврти** (Пред да отидат на конак провртува на бастунот една дупка. Ѓц); **проживее** (Таа го проживеа векот сиромашки.); **простре** (Немам плети, аго, да прострам. Ш); **протатни** (Возот збивајќи протатни на железниот мост. КЧ); **протегне се** (Покрај реката се протегнало широко зелено поле.); **проточи се** (Редицата се проточи до крајот на улицата.); **прошлапка** (Одвреме навреме некој поминувач ќе прошлапкаше во барите. КЧ).

II. Дејство или движење што се развива покрај нешто — претеркурзив:

проведе (Илко, Ило, кој бил, ако сакаш, проведи ме од кучката да не лае. КЖК); **пројде** (Мие шчо си од туе пројдовме. III); **пролета** (Да пролета покрај кука.); **пронесе** (Низ нашата земја страшилиште мина и пронесе глмна фашиската рана. БК); **пронеси** (На леса да ја проносат. Ц); **протрча** (Некој протрча покрај прозорецот.); **профучи** (До самото лице му профучи крупен бел коњ. Жерм.).

III. Друго, во доволна мерка често значење е означување на **димиутивно** дејство, т.е. дејство што се извршува во помала мерка од обично или дејство што не се извршува доследно, точно и потполно, туку како било. Оваа втора варијанта на значењето е дури многу почеста од првата.

пробара (Пробараа кај себе. Ц); **пробеси** (Ако ме бесите, пробесите ме побргу; оти ми плачат децата. Ц); **пробуричка** (Пробуричкала со рака. Ц); **провее** (Провеј го житото.); **про-види се** (Дојдени од гурбет колку да се провидат само и да приоставаат уште некој поднов во куќата. Сл.); **провисне** (Под белите провиснати мустаки.); **провреви** (Инсан немаат, завал, да провревит. ГД); **прогрми** (Прогрме малку, колку за адет.); **продреме** (Јас ќе прилетнам малку да си продремам. ЦМ); **прожени се** (Одат по триесет години ергени и не можат да се проженат. ТП); **прокасне** (Не му се сумуе, ни за вода да се напије, ни за леб да прокасне. Ец); **прокељави** (Сега ќе ги напије, ни за леб да прокасне. Ец); **прокељави** (Сега ќе ги напије, ни за леб да прокасне. Ец); **промемоли** (Промемоли села-нецот. НД); **промириса** (Јас на Илија не би му дал ни да проми-риса в задруга. КЧ); **промртка** (Му промртка малку лево и десно. КЖ); **промуцка** (Какви страшни лица! Промуцка гос-поѓа Анбо. Жерм); **пропади** (Често сакаше да го пропади неј-зиниот лик. ЦМ); **проплати се** (Малу многу јас да се пропла-там. Ш); **пропрска** (Па и ако заврне, си мислев, ќе пропрска и ќе помине. КЧ); **прореди се** (Редовите на луѓето малку по малку се проредија.); **пророси** (А низ магла роса проросуе. Луч); **просече** (Ги просече на брзина дрвата и си отиде.); **про-скуба** (Калпакот веќе проскубан и маслен. ЃА); **простенка** (Горица простенка во рацете на Петрета. Совр); **протапка** (Леки чекори протапкаа покрај него во мракот.); **протепа** (И тој можеше да ги пцуе чифчиите, да ги кара, па дури и да протепа некој. ТП); **проткае** (Го протка килимот за една не-делта.); **протрие** (Го протри мустакот со тапиот палец. Совр.); **протурка** (Море, протурка некако. Совр.); **прочисти** (Ја про-чистив куќата за полсаат.); **прошара** (Грбач ми коса прошара. Мар); **прошепот** (Ќе го вкрсти над водата и ќе прошепот и нешто со устата. Ц).

IV. Има глаголи што имаат значење на дејство што се појавува најчесто првпат — **ингресив**:
проблесне (Радосници солзи проблеснаа в очи ко роса на цвет. ЛК); **провиди** (Да го изеиш и да го провидиш. Ц);

провикне се (Со изненада се провикна младиот човек. ТП); **прогледа** (Слепа кокошка ако прогледа. Ц); **проговори** (Не ќе ти се изеде устата, проговори, еј човече. Ц); **прогризе** (И дрвја да прогризам. Ц); **продума** (Од жалби му гората продума. Ст); **прозбери** (Детето додека не прозборуе... Ец); **прокапе** (Од силен дожд ни прокапа таванот.); **пронеси** (Жените проносија шаторчиња. Ц); **прооди** (Проодевме голи.). **пропее** (Во тоа време пропеале петли. Ц); **пропие се** (Веле се пропи. Мар); **пропишти** (Шчо ми пропишчило мало и големо. Ц); **проплаче** (Змиите проплакаа. Ц); **проплива** (Првпат вчера проплива само.); **прос'ска** (Наеднаш змија - куршум просаска. Мар); **просече** (Ножов не сечеше, ама сега како да просече.); **просолзи** (Очите му просолзија и се закашља. ТП); **просончи се** (Се просончи времето.); **простенка** (Простенка земја робинска. Мар) **протепка** (Од неиздржливата тишина протепкав. Совр); **протече** (Гоа да протече повеќе. Ц); **процвета** (Имаме едно мало крувче, па ни процветало.); **процути** (И зар процутил некој од град. ЦМ); **проусти** (Таа се сврте кон Крстета и исплашено проусти. КЧ); **прочврчи** (За полсаат прочврча сланината. КЖ).

V. Освен почетна свршеност, кај некои глаголи имаме завршна свршеност — **резултатив**:

пробуди (Пробудуваат симпатии кон онеправданиот абисински народ. ББ); **проведри се** (Сега се проведри и кога му дојде - пак дожд.); **продаде** (Да ја изнесе кравата на пазар да ја продаде. Ц); **продени се** (Му се сакаше да се продени веќе и да ја спрашти со бравите в планина. НД); **прозори се** (Даде господ - се прозори. КЖ); **пројасни се** (Откако му откажаа, му се пројасни ситуацијата.); **проколне** (Чу Секо како изморено проколна селанецот. СД); **пролее** (В доверба мојата рцарска стрела пролеа вештерска крв. СЈ); **промени** (И ја промени овчарот со свои невестински алишта. Ц); **пронајде** (Полицијата пронајде илегални летоци. ББ); **пропадне** (И пуштило во водата да види дали ќе пропаднат. Ц); **простине** (И од студот простинала. СЈ); **прочита** (Го прочита писмото.); **прошири** (Александар Велики ги проширил многу границите на својата земја.).

16. РАЗ—

Раз- се употребува во нашиот јазик само како префикс, а како предлог не се употребува ни во повеќето словенски јазици⁶⁹⁾ (сп. Миклошич: — particula *dis*, *dis-*, quae ponitur in vocabulis compositis usurpatur, nsl. aetiam praepos. est: *žlica je raz mizo radla* итн.). Инаку како префикс има доста распространета употреба и прилично значења:

⁶⁹⁾ Во словенечкиот јазик, **раз** е праеп с acc — *Raz brd* | *priti*

I. Распрснување на дејството од едно место на различни страни или на сите страни од една површина, поретко растурање на дејството на две страни — **дистрибутив** (често ова значење е условено и од значењето на самиот глагол: **разсече**). Според Младенов, во врска со ова значење "... сравнат санскр.: *ardha-s* - част' „половина, *i'dhak* (*rdh*) одделно ...

разбега (се) (Си пилиња разбегаа. Ш; Другите арамии се разбегале. Луч); **разбие** (И што му разбил негоа чета. Ц); **разбута** (Ја ќе гу разбутам плевњата. К); **разбушави се** (Тие што беа гологлави се разбушавија на ветрот. Жерм); **развее** (Ветрот го развее правот на сите страни.); **развлече** (Развлечи ги тија конци. К); **разводни се** (Во неговиот план ударот не се разводнуваше. КЧ); **разгласи** (Единство што е сега те питам, младиве што го разгласуваат. БК); **разгледа** (Во трите горе изложени статии јас разгледав трите најважни за мене прашајн'а. Мис); **разголи** (Ја разголи твојте бели грди да ти видам што нишан ми имаш. Мил); **разграба** (Жетвари - борци разграбале коси со лута клетва. С); **разгоди** (Забодехме, мале, бајраците, разгодихме, мале, јунаците. Ш); **разграни се** (На патот има едно дрво што се разгранило на сите страни.); **разгрне** (Штом мажите тргнаа со дрвените рала да ја разгрнат каменлистата земја. ЦМ); **раздвои** (Кога дошле на една раскрсница, ми раздвоил илјада сватови. Ц); **раздели (се)** (И раздели и парите. Ц); Обе ми се тие разделиле. Ш); **раздере** (Да си раздере грлото. Ц); **раздишли** (Стреи ли сенки раздишлат. Мар); **раздојде** (Си пилиња ќе раздојдат. Ш); **раздроби** (Му го закламо, го раздробимо. Ш); **раздува** (За вчас го раздувала. Ц); **раздупи** (За да раздупи внатре и да тече повеќе вода. Ц); **разземе** (За час народот ја разземе сета стока.); **раскаже** (Раскажал болниот на друзи болни. Ц); **раскати се** (Орејте се раскатиле.); **раскини** (Фали ме, усто, оти ќе те раскинам. Ц); **расклони се** (Горичице, лилја-горо, раздели се, расклони се. СНМ); **раскопа** (И кога ја раскопале, вистина, коската од глава била. Ц); **раскости** (Динамит земја раскостил. Мар); **раскрили** (Да разгрнам машка младост, да раскрилам машки сили. Мар); **раскриши** (Раскришил госпо лебо. Ц); **разлази** (Разлазија агентите низ чаршијата. ВМ); **различи се** (Што не било чаре да се познаат и да се различат од каменот. Ц); **разложи се** (Секое соединение може да се разложи на составните елементи.); **размава се** (Бодина, лета, размава, развива крила. БК); **размине (се)** (Мене дремка да помине, тешка т'га да размине. Мил); **разнесе се** (А работен удар во пролетва драга се разнесе веќе по нашата земја. БК; По долината се разнесоа неколку удари на суво дрво. СД); **распадне се** (Гредава уште малку ќе се распадне, гнила е.); **распара** (Ти ми го распара срцево. Ц); **распарчи** (По првата светска војна Македонија ја распарчија неколку балкански држави.); **рас-**

плеска (Марике, ајде расплескај лебо. К); **распне** (Шаторот му бил распнат. Ц); **располови** (Мојто срце располови.); **распори** (Локомотивата запиште и ја распори моменталната злокобна штама. Совр); **расправи** (Темјанка расправи по собата. КЧ); **распрати** (Беше распратил луѓе. Ц); **распраша** (Го распрашал царот со ред. Ц; Распрашуваше за луѓинските момички. ЦМ); **распрета** (Рече Љуба, - распретувајќи го со машата огнот. РП); **распрсне се** (Сиромаси заположници, кај му очи, там му глава, беа се распрснале од тој пуст страв. Ц); **распрчка** (Да гледаат невестиното руво распрчкано. Ш); **распука** (Шчо си распукала рано пред Велигден. Ш); **распули се** (Очи, црни очи, шчо н'се распулите. Ш); **распушти** (Распушти млади сејмени. Ц); **разреди се** (Војводата што му бил, му заповедал да се разредат двајца и двајца. Ц); **разреже** (Не сум јабука да ме разрежеш. ПМ); **разрие** (Разри бразда, скри ме мене. Верк); **разрони** (Во рацете со сорџ, - разронуат пченка. ЛК); **расади** (Босиљок би расадила. Верк); **раседне** (Раседнаа по руда ледина. Мил); **расее** (Ветрот го расеа песокот.); **расели се** (Барајќи поудобни живеалишта, луѓето се раселиле на други места.); **растави се** (Рудата става се раставила. Мил); **растане** (Друшки веќе растанале. Верк); **раствори** (И тогаш мајка раствори очи. БК); **растегне** (Тук се готвит царевата војска да растегнат зелени чадори. Луч); **растера** (Ајдути да ми растера. Ц); **расточи** (Да расточи бабо мори, тој тенка баница.); **растрга се** (Се растргаа малку, му го кладоа самарот. СД); **растреби** (Растреби ја софрата.); **растрои** (Незгодите како да го растроија старецот сосем.); **растури** (Му и збирам класјето што се растурени од вас денеска. Ц); **расфати** (А кјде си расфатила по горава зелена. Ш); **расфрли** (Во злобна треска ги кинеше цвекињата и ги расфрлаше. ЦМ); **расцепи се** (Како да беше се расцепил во градите. Ц); **расчекори** (Како да ги беше расчекорил нозете. Жерм); **расчепка** (Кокошките ја расчепкале бавчата.); **расчешла** (Коси расчешлала, мамо ле. Ш) **рашета** (После ќе го премине прагот и рашета низ село. ЦМ).

II. Друго често значење што им го придава **раз-** на глаголите е враќање дејството во обратен правец: **развезе** (:на-везе), **развие** (:навие), **разврзе** (:врзе), **разглоби** (:зглоби), — **декурзив**:

развезе (Да развезат кошулата. Верк); **разврзе се** (По читањето се разврзуваа разговори. ВМ); **разглоби се** (Таа зачкрта под тежината грозејќи да се разглоби. КЧ); **разгради** (Па лозјево нема ограда. - Го разградиле. БК); **раздене** (Домакинов лисник не разденат.); **раздипли** (Стреи ли сенки раздиплат. Мар); **разедини** (Со своето држање тие успеаја да ја разединат групата.); **раскова се** (Ми се расковале наланите.); **раскопча** (Што ти е елек раскопчан?); **раскости** (Чума те раскостила. ЦМ); **раскрети** (Крајно време е да раскретиш со тие

твои пријатели); **разљуби** (Или те Љуба разљуби. Мар); **размеси** (Самовила сама свака месит, сама месит, - сама размесујет.); **размрси** (Тоа барајн'е ќе бидит успешно и ќе размрсит сите планои на пропагандите. Мис); **разниже** (Гердано ќе си разнижа, гривата ќе ти нанижа.); **разобличи се** (Предавничкото раководство се разобличува. ББ); **разоглави** (Бесна афектација на разоглавени страсти. Совр.); **раснаше** (Распаши ми моја тенка снага. Драг); **распете** (Да расплетеш коси до појаси. Ш); **распрегне** (Ја распрегни четврт кола. Ш); **раседла** (Тој слезе од коњ и го раседла.); **расипе се** (Сосем надејно се расипа времето. СД); **расони се** (Ако сонииш расони се. Ш); **распетла се** (Тој се спружи и се распетла да го пече колкот. БК); **распише** (Ако е пишал господ, да го распише. МНУ); **раствори се** (Како да се растворице едно во друго. СД); **растовари** (Дошол дома си и растоварил товарот со пари. Ц); **расчади се** (Крај курирот - партизан и стариот Дука, што веќе се беа расчадиле. Совр); **расчеша се** (Што си се расчешал како крастав?).

III. Други, свршени глаголи, значат дека дејството е извршено во силен степен, посилено од обичното — **аугментатив**.

разбелее се (Капнало ти бело лице, што ти толку разбелело. Мил); **развали** (Развалиле силните огнеи. Мил); **разгази** (Ем распаси, ем разгази. Ш); **раздува** (За вчас го раздувала огнот. Ц); **раззелени** (Да раззеленат ливаѓето. Ш); **раскашави** (Може само да ги раскашави борците. ВМ); **раскваси** (Солза му раскваси око. Мар); **раскласа** (Животот класје не раскласа. СЈ); **разложи се** (Оти се разложице од некоја стра-на. Ц); **разлуту се** (Тогаш се Кузман разлуту. Ц); **размирица** (Научил се млад ружа да берет, размирица свекрови кледови. Јастр.); **разоди се** (И вати да го носи за да се разооди со нозете. Ц); **распати се** (Се распатија многу дивји зајаци.); **распиштоли се** (Гостите се распиштолија.); **распуни** (Ќе распуниш, ќе излестиш и ќе овенеш. КЧ); **разрани се** (На некој касап беше му се разранил малиот прст. Ц); **разблее се** (Се е разблеало силно стадо. Верк); **разбрани се** (Во вечерен отсвет се разбранија ливадните тревы. Идн.); **разбрее се** (Во ваа наш-та кука с'е се разбреало. КЖ); **разбрка се** (Се разбркаа низ соба.); **развика се** (Се развивкале со сета сила.); **развиори се** (Да се развиори докрајно гласот на совеста. Совр.); **развиши се** (Вино-жито се развиши над нас. ВНаум); **развража се** (Било многу рано, уште не беа развражани куќните луѓе. Ц); **развреви се** (Наеднаш, масата луѓе се развреви.); **развреска се** (Што си се разврескал како будала. ТП); **разврти се** (Илко се разврте, расцепи дрва. КЖ); **разврши се** (И му јавна коња ластоица, се разврши по рамна ледина. Мил); **разгори се** (Откога ќе се разгори јатленот убаво. Ц); **разгрее** (Ког' излезе убава девојка, во дворци с'нце разгреало. Мил); **разгуга се** (Гугушки се разгугале. Мил); **раздрапа се** (Шо си се раздра-

пал, црвци да ми те изедат. Ец); **разжали се** (Толе го забележа тоа и се разжали како ќе се подели. ТП); **разборува се** (И се разборувала со царот. Ц); **разбоа се** (Кога им го принесоа овесот коњите се разбоаа); **разигра** (И по полето бели сватови коњи вилovní што разиграле. БК); **разјаде се** (Што си се разјал така бргу?); **раскашла се** (Старецот се раскашла.); **раскиоти се** (Моме ми се раскиоти. СМ); **расклооти се** (Збогум, расклокотен порој, СЈ); **раскоси се** (Нешто мајка ќе му каже, ама да не се раскосеш. Ш); **раскрвави** (Му го надраскал ноктот со прстот па го раскрвавил. Ц); **разлее се** (Силно езеро разлеано. БК); **разлени се** (Разлени се чобано. Верк); **разлипа се** (Се расплакало и разлипало. Ц); **размрда се** (А сето тоа стана со толку гласно викање, што се размрда и заспаниот кафеџија. СД); **разниша се** (Птицата летна и гранчето по неа се разниша.); **распавта** (Први петли распавтаа по гумното рано крила. Мар); **распали се** (Многу сте се распалиле, другари! ББ); **распее се** (Как се билбиљ распеало. Ш); **распише се** (Се распишал на долго и на широко.); **распламти** (Распламте во јарост очи стрвни. ЛК); **расплаче** (Дете во мајка ќе расплачам, за да ме познаат. Ц); **расплива** (Се распули по гора зелена. Што да види чудо и големо! Зашто виде војска распливала. Мил); **распрвка се** (Срцето ми се распрвка од радост.); **развијоти се** (Да белким ќе пукни гаоло и ќе ми се развијоти к'сметот. Ц); **развијоти се** (И многу се развијувал стариот. Ц); **развијоти се** (Беа се раскакале, беа се развијотале, туку така пеплишта беа се накривале. Ц); **расвири се** (Мене ми се не вечерат, срце ми се расвирило. Мил); **раскака се** (Беа се раскакале, беа се раскиотале. Ц); **расмее се** (Се расмејаа чупите. Ш); **расрди се** (Дете, ако се расрди... Ц); **растапани се** (А срцето се растапани така што ѝ се чинеше ќе излета. КЧ); **растарани се** (Шо си се растаранил, куќата ја преврте. Ец); **растече се** (Му се растече од носот крв. РП); **растревожки** (Но не може да не растревожки нас, си лежиме мирно сè така. Х); **растрепери** (Со растреперен глас од болки во стомакот. Жерм); **растрешти** (Нешто ме глава растрешти. Ст); **растрча се** (Сите деца ќе се растрчаат. Ц); **расфрла се** (Се расфрлале со камење. Ц).

17. С, СО—

Предлогот **со-** се јавува како префикс во формите **с-**, **со-**, **су-** и **сос-** (**сѣс**). Дали ќе биде **с-** или **со-** зависи од истите причини што важат и за предлогот **в**, **во-**. Но, особено кај некои глаголи што се повеќе литературни образувања, покрај формите со **с-** што се обични во народниот говор или со некој друг префикс, си пробиваат пат форми со **со-**, како **согледа**, **согради**, **соида**, **соплете** и сл. Што се однесува пак за формата **су-** што е прилично ретка (**суправи**, **суреди**, **суложи**, **суз-**

даде, **сузбие**), нејзе ѝ обрнува внимание А. Белић и смета дека кај глаголите од типот **суправи**, **суреди**, се работи за глаголи **управи**, **уреди** употребени со префиксот **с-**. Истото мислење го дели и А. Вајан во својата студија за Кулакиското евангелие.⁷⁰⁾ Но, додека можеме да го примиме тврдењето дека кај **суправи** и **суреди** се работи за состав со два префикса: **с+у+** **прави** и сл., во **суложи** на пр., се работи за рефлекс на старословенските форми **сжлогъ**, **соулогъ** а што се однесува до формата **суздаде** кај која имаме удвојување на ист префикс: **даде** — **здаде** — **суздаде** и формата со два префикса има исто значење како и со еден, би можело да се претпостави дека е добиена по пат на мешање со формата **вдаде** — **удаде**, што има исто значење како и **здаде**. Покрај привидната разновидност на овој префикс со **су-** и **суз-** имаме и форми со **з-** добиени со едначење на звучноста според следната согласка (**здаде**, **звика**, **здрви**).

Во врска со глаголите **с**, **со-** ги внесува следните значења:

1. Едновременост на исполнувањето на едно дејство со друго — т.е. се претпоставува заедница на поголем број исполнители на глаголското дејство — **комитатив**. Тука има прилично глаголи со повратна замена **се**: **зближи се**, **здружи се**, **согласи се**, **сортачи се**. Исто така може да значи и заедница на објекти на кои се пренесува глаголското дејство. Ова значење е во врска со претходното и го среќаваме најчесто наспоредно со него кај истите глаголи само без повратната замена, т.е. употребени како преодни: **зближи се**, **зглоби се**: **зближи**, **зглоби**.

согласи се (Јас ќе си дозволам да не се согласам со такво длабоко политичко длабоковидејње. Мис); **сожали** (Најпосле ги сожалил и престанал. Ш); **соживее се** (Тие се соживеле со народната душа. Рац); **созборува се** (Се созборувале староверците. Ц); **сообрази се** (Ќе треба да се сообразиш со сите услови.); **соработува**, в. инф. (Него го осудија зашто соработуваше со окупаторот.); **зближи се** (Не може третиот пријател да и зближи двата. Ц); **зглоби се** (Дошло определеното време за да се зглоби сарајот. Ц); **зговори се** (А беа се зговориле заедно да одат. ЦМ); **згушне се** (Како се згушнаа, така се смраморија. Ш); **здружи се** (Во далечината како да се беа здружиле небото и земјата. СД); **здуши се** (Козите гу тепат новата коза зашто не са се јопште здушиле. К); **склешти** (Ги склешти двете раце. Жерм); **склучи** (Што си склучил веќе стрел? БК); **слепи се** (Корите не беа пот-

70) А. Белић, Галички дијалекат. Српски дијалектолошки зборник, кн. VII, Београд 1935, стр. 91.

А. Mazon, A. Vaillant. L'évangéliste de Kulakia. Un parler slave du bas-Vardar. Paris 1933.

сушени и се слепија.); **смеша се** (Во таа играчка се смешал фемицијата. Ц); **И** и смешал царот со злато и сребро. Ц); **содејствува**, в. ипф. (И така историјата на културното развивајн'е содејствуат. Мис); **соедини се** (Сето село се соединило.); **сојузи се** (Работниците и селаните се сојузија во заедничка борба.); **соперничи**, в. ипф. (Саманидската столнина Букара соперничела по раскош со Багдад. Косм); **сортачи се** (Двајца пријатели се сортачија да тргуваат. Ц); **сосвати се** (Со тебе да се сосватам. Ц); **состави се** (Кога ќе се составеет тие две древја. Ш); **состане се** (Двете пријателки се состанаа на разговор.); **сплоти се** (Наоѓаат за нужно сите да се сплотат во едно. Мис); **сроди се** (Марко замижува, но не може да се сроди со земјата. БК).

Инаку, има две основни локални значења:

II. Движење одозгора надолу или изопшто оддалечување на некоја точка — **абкурзив**:

свали (Се спушти од новата чешма, си свали капа од глава. Мил); **свалка** (Еден куршум го свалка. Совр); **сведе** (Сведи ме долу крај село. ПМ); **сведне** (Се сведна тивко над синот со збор. СЈ); **свеси** (Ги свеси веѓите, ја удри главата ницкум. Совр); **свисне** (Алтана ѝ ги даде стомните и со свиснати раце, се зашутка на гумно. ЦМ); **свлече (се)** (Да свлече товар од себе. Мар; На едно место бргу се свлече во еден бурјан пепелава камењарка. СД); **згрвали се** (Да се згрвале од мосто надолу. К); **склучи се** (Сакав да се склучи земјава над мене. ЈБ); **слегне се** (Почекај дури да се слегне правот.); **слезе** (Слегол педа човек при ацијата. Ц); **слета** (Татко, фати ми звезда, на раце зрак да ми слета. СЈ); **слече** (И беше си слекле кошулите. Ц); **слизне се** (Се слизна одозгора надолу.); **сложи** (И готов јас сум да сложа глава. Мар); **смете** (За да го сметит од патот. Ц); **сметне** (Не чекала од коњ да ја сметнат. Ш); **смолкне** (Ги грабна, ги свлечка, ги смолкна. БК); **собеси** (Го собеси косилото, торбата и забанот. СД); **собори** (Ги соборила сичките и си бегала. Ш); **собуе** (Си собуло едињот опинок. Ш); **сопаше** (Сопаша Јана кемерот. Ш); **спадне** (Спаднала водата и навлегол дедо Нојо со синови си. Ц); **сползне се** (Не сум змија да се сползнам. Ш); **спушти се** (Раката на големиот се дигна уште неколку пати и се спушти со силен удар. СД); **стркала се** (Се стркала камен в река. БК).

III. Движење од различни места до една заедничка точка, собирање наедно — **комитатив**:

збере се (Штом видат селаните оти се затнале дупчиштата, ќе се зберат и ќе појдат да и отнат. Ц); **собере** (Собрав од калливиот под три златни парички. СД); **стече** (Да даде господ да ви стече од сите страни. Ец).

IV. Освен овие две локални значења има уште едно што го среќаваме поретко: движење по површината на не-

кој предмет — **курзив**, но тоа најчесто се содржи и во основното значење на самиот глагол:

слупи се (За чудо големо веднаш се слупила крастата и паднала. Ц); **содере** (Грлото си го содра од поене, дајте му сега пиене. МНУ); **спружи** (Двајца спружи он на пат. Мар); **срине** (Та истепа луѓе и селишта срина. БК).

V. Голем дел од глаголите употребени со овој префикс значат дека предметот добил нова особина — **ефектив**. Тие се изведени честопати од именски зборови и кај приличен број од нив имаме наспоредни форми со **в-** (**вцрви** — **срцви** и сл.):

збесне (Збеснале од јадење.); **збрчка се** (И на мене ми се лицето збрчка. К); **збудали се** (Сум се веќе збудалила. Ст); **збујни се** (Ќе се збујни тутунов од дождот.); **свампири се** (Мачка ако преприпа мртовец, ќе се свампири тој човек. Ец); **згои се** (Море, ама си се згоил); **згрудил се** (Мијајле се изис-кашла и се згугули под една киселачка. НД); **здебели се** (Ако је се здебелат рилките. Ц); **здрви се** (Беше му се здрвила крвта. Ц); **скамени се** (Туку се скамениле сите и си останале секој сват, кај што се нашол. Ц); **скисели се** (Што си се скиселил, — нема ништо. ЈБ); **склопчи се** (Се склопчил и молчи и купуе само. Мар); **скочани се** (Да се скочаниш, да даде господ. Ец); **скрастоса** (Да скрастосаш да даде господ. Ец); **скрвави** (Нели те, мајко, скрваве, овава ропство тиранско Мар); **скрди се** (Му ги бласови овците и се скрдија. Ц); **скроти се** (И веднаш беше папсало морето и се скротило. Ц); **скукали се** (Рацете ти се скукалиле.); **скуси** (Му го скуси животот. Ц); **слоши се** (Му се слошило и умрел. Ц); **смагли се** (Стемнило се, се смаглило. Ш); **смадрува**, в. ипф. (Како јатниња јас ги смадрувам змиите. КЧ); **смали се** (Штом си таксала да напраи манастир, и почнале талазите да се сма-луат. Ц); **смати се** (Нашата вода од крв се смати. СЈ); **смачи се** (Ми се смачи веќе од седење.); **смири (се)** (Јас не можам да и смирам. Ц; Но за миг се смири. ЦМ); **смириса** (Дојде време, дојде коа, да смириса сета земја. Мил); **сврамори** (Да сврамора баба на планина. Ш); **смрежи** (В далечното минало погледи смрежил. Мар); **смрзне** (Зимата безмилосно му ја смрзна и таа тага. ЦМ); **сневесели се** (И душата така му се натажи и така сневесели. Совр); **снемее** (Оттогаш тоа снемее. СЈ); **сноки се** (Навечер, кога ќе се сноки. ГД); **спепели** (Пала ќе молсне врат ќе спепели. Мар); **спитоми** (Со добро, со арно, го спитомија.); **спријатели се** (Да се караш со неког, ќе се опријателиш. Ец); **сроди се** (Живеејки долго меѓу нив тој се сроди со нив.); **стемни се** (На часо се стемнило. Ц); **стесни се** (Си се здебелила, затоа ти се стеснил фустанот.); **стопли** (Ми стоплиле казан вода. Ш); **сцрви се** (Младиот студент се сцрви и стана. КЧ).

И на крајот, кај некои глаголи овој префикс служи за перфектизирање на имперфективни глаголи — **резултатив**, или за изразување почетна свршеност — **ингресив**.

VI. Завршна свршеност — резултатив:

збие се (Другему било како било, мене ми се збило. МНУ); **збуни се** (Детето подзастана, како да се збуни, но веднаш продолжи.); **свари** (Ќе му свари мајка му пченица. Ц); **свене** (Јас знам ќе свенам ко скинат цвет. Мар); **свиди се** (Другата литографија ми се свиде и ме привлече. СЈ); **сврши се** (И беше се свршила силата бугарска. Ц); **згази** (Да н' ми згазите платното. Ш); Ја згази како кривка билка осудена да не дочека пролет. ЦМ); **згине** (Тоа на љубовта беше свезда што сега згина. Х); **згние** (Ќе те згнијам од мавање.); **згоди се** (Ќеде се згоди — кум да ти бидам. Ш); **згори** (Непознат оган ме згори. БК); **зготви (се)** (Дал' си зготвила вечера? Ш; Стана Авра и се зготви за пат. ЦМ); **зграпчи** (Се втурна, ѝ ја зграпчи сафата и се загледа во неа. ЦМ); **згреши** (Се сетило оти згрешило. Ц); **згрми** (Да ми ја стотнеш, да ми ја згрмнеш из ведрa неба роса пороси. Јастр); **згрне се** (Ќе не згрне јануари в скутој. СЈ); **згрози се** (И Иља Еренбург, вели, се згрозил на сето тоа. Совр); **згрчи се** (И во темна задуманост се згрчија сенките на дрвјата. ЦМ); **здибли** (Се искива, го здибли марамчето. СЈ); **здодеа** (Не ли ти веќе здодеа оваа песна проклета. Мар); **здржи се** (Здржи се, в солзи срце не стегај. Мар); **здоби** (Ја здобило со стребрено ноже. ГД); **скапе** (Врти, сучи, да ми ја скапе пашката. Ш); **скара (се)** (Та ја молел да влезе помеѓу мажот и жената, за да и скара. Ц); **Скарале се** (рак и жаба. Ш); **скине (се)** (Мечката скинала една круша. Ш; Се скина преградката ЦМ); **скипне** (Кога ќе скипне свеката да догори, тогаш и детето ќе скипне, ќе угаси. КЖ); **склони** (Го склониле и штркот да оди. Ц); **склопи** (Цела ноќ Гоце око не склопил. Мар); **скова** (Да ѝ сковаме сребрени венец. Верк); **сконча се** (Така се скончаа тие двајца браќа. Ц); **скопни** (Да е грутка снежовица, од сѐнце ќе скопнеш. Мил); **скопа** (Го скопав лозјето.); **скорне** (Уште в зори го скорна Колета. КЖ); **скоси** (Скосете ги народите. Жерм); **скости** (Ако те фатам, ќе те скостам.); **скрие се** (Пак беше се скрил овчарот. Ц); **скрои** (Думал, крил и скроил еден марифет. Ц); **скрпи** (Ги скрпи некако деловите од колата.); **скрши** (Како не си скрши некоја нога. Ц); **скршне** (Сигурно скршнале во некое друго село. Идн); **слиса се** (Кога го чув, се слисав.); **смае се** (И остана смајан, и иде без глас, од блискотот за-слепен иде. Х); **смачка** (Ја га нагази пилето и га смачка. К); **смени** (И божем светов друг свет го смени. БК); **смести** (... рече говорникот смеејќи се и смести еден брз удар со својата десна рака во лицето на Стеве. ЦХ); **смете** (Да ми сметиш дворовите. Ш); **смеша се** (Во таа играчка се смешал

фемицијата. Ц); **смисли** (Но кога на две срце се ломи, јас кого другар ќе го смислам. БК); **смогне** (Славе смогна да ја види мајосната убавина. Совр); **смота** (Ем ги напрепа мома, ем ги смотала. Ш); **смрси** (Ги смрси прстите во густата, избуштравена руса коса. КЧ); **смршти** (Сред рамки смрштил веѓи Гоце. ЛК); **смурти се** (Кога ја виде, се смурти. ЦМ); **снема** (Сѐ тоа одеднаш го снемало. ББ); **снесе** (Како сега да го снесе кокошката. Ц); **собуди се** (Се собудија народните маси.); **совлада** (Ем како петле е Ристе, ем пак го совлада.); **согледа** (Согледа го мала мома од висок чардак. Ш); **согради** (Башча да сограда. Верк); **согреши** (Умрен да е чоек, таа ќе гледа да го согреши. Ц); **содере** (Кожата му ја содрав. Ц); **соцвака** (Некој му рекол да соцвакат едно јѐтро од орев. Ш); **соземе** (Пикнал раката цела и таа му ја созмело. Ш); **сознае** (Ќе дојде ден кога ќе ја сознаеш својата грешка.); **сосида** (Курдисал скелето и го сосидал. Ц); **сокрие** (Тој не успеа да го сокрие своето негодување.); **соопшти** (Оди, соопшти му ја новоста.); **сотре** (Ако умрам, зер векот ќе го сотрам. МНУ); **сработи** (Што си сработал, што си спечалил, а? ЦМ); **стивне** (Стивна вревата, сега може да се спие.); **стресне се** (Еднаш само чув како таа се стресна во едно суво и длабоко липнување. СД); **сфати** (Се силев залуд јас да го сфатам. БК); **суми** (У мори Злато, влегвеш како сениште, не те сумивме ЦМ); **суложи** (Господи поможи, сите Турци суложи. МНУ); **суреди** (Суредете ја тавата. ТП).

VII. Почетна свршеност — ингресив

збие се (И така се здечкале и се збиле. Ш); **збодне се** (Го збодна коњот нагоре; А можеше дури и да се збодне. СД); **зболи** (Ногата ме зболило. Ш); **збрка** (Но да видиш чудна збрка — лоша мачка штом го збрка. СЈ); **збурбати се** (Нему му се збурбатило. ЦХ); **збучи** (Гласовите збучија како луѓа. Жерм); **свика** (Свика по кокошките за да дојдат.); **свреска** (Поминав низ една леска, таа ми свреска.); **згроти** (Така наеднаш згроте салатата. ЈБ); **згрми** (Се намурте денот, планината згрме. СЈ); **здави се** (Кучињата се стрчаа и се здавија.); **здаволка се** (И му се пуштил по него та го здаволкал. Ц); **здаде се** (Како бесна му се здаде на младиот човек. Ц); **здаде се** (Како бесна му се здаде на младиот човек. Жерм); **здечка се** (Само што не се здечкавме. Жерм); **скипи** (Но скипеа борци со одмазда жолчна. АШ); **скрка** (И скркал петелот по кокошките. Ц); **скркори** (Потоа скркоре, без да престане да ти се смешка. Жерм); **скрти** (Скртил од бес заби. Мар); **слелеа** (Дуна ми ветер повеа, морето ми го слелеа. Јастр); **слета се** (Кога го виде, се слета по улица за да го стаса.); **снеможе** (Ти снемогол Андон. Ц); **сопи се** (Сопило ми се студена вода. ГД); **списка** (Та беше спискало по кокошките. Ц); **спукоти** (Спукотел гаолот в шише, спискал да

се молит. Ц); **с'ржи** (Часум подзапре, с'рже, замижа. БК); **срика** (Со прво арсланот срикал силно. Ц); **сритка се** (Да се сриткале деветте коња. Ш); **стишти се** (Над земја мрак се стиште. Мар); **стрча се** (Стрчајте се дури дома. Ш).

18. У-

Префиксот **у-** во денешниов јазик води потекло од старите предлози **вѣ** и **у**. Додека во повеќето наши говори имаме форма **в**, во добиена од **вѣ** и напоредно со неа форма **у** од **у**, со извесно поинакво значење (кај, при), во северните говори, па и во велешкиот и некои други, обете форми се изедначени во формата **у**. Освен овие две форми, на пограничната јазична територија **вѣ** се наоѓа во формите **вов** и **уф**.

Како префикс **у-** се среќава не само во говорите каде што ја има таа замена кај предлозите, туку и во говорите каде што имаме **в**, во од **вѣ**. Тоа се најчесто зборови — книжевни заемки: **уапси**, **уведе**, **утркала**, **увери** и сл. Инаку, во говорите каде што имаме **у** од **вѣ**, префиксот **в-** редовно е заменет со **у-** (втера — утера, вложи — уложи, впише — упише, всели — усели, вplete — уplete). Покрај тие форми има и со **ву-**: **вудвои се** (Бегот се вудвои, се наведе и двај влезе. ТП).

Освен тоа, **у-** го наоѓаме кај извесен број глаголи на местото од **о**, **об-**, со дефинитивно или резултативно значење, предимно во некои дијалектни форми: **убора** — **обора** (= **оборува**), **ужеже** — **ожеже**, **укова** — **окова**, **урасне** — **обрасне**, **укрили** — **окрили**, **упази** — **опази**, **усети** — **осети**, **услани** — **ослани**, **уцени** — **оцени**, **утена** — **отепа**, **учуди** — **очуди**, **удобри** — **одобри**, **учува** — **очува**. Место со префиксот **с**, со **у-** се употребуваат најголем дел од глаголите кај кои овој префикс (од **вѣ**) служи за претворање на трајно дејство во свршено: **угои** — **згои**, **уголеми** — **зголеми**, **уготви** — **зготви**, **угрее** — **згрее** (само дефинитивно, макар што имаме и **угрее**, место **изгрее** или **огрее** со еднакво значење: Сонцето угреало или изгреало); **удаде се** — **здаде се**, **уработи** — **сработи** итн.

Обратна појава, т.е. употреба на **о-** место **у-** имаме кај Мисирков: **опотребува**, место **употребува** или **окаже** место **укаже**, а така исто и во некои северни дијалекти (Кумановско): **се оплаши**, баницу тнкокорку да **осука**.

На глаголите **у-** им ги придава следниве значења:

I. Навлегување во внатрешноста на нешто — **инкурзив**: а. во конкретна и б. во одвлечена смисла (во окружување на предметот, во некаква состојба): а. **уапси**, **убеди**, **убоде**, **уброи**, **увери**, **увие**, **увлече**. Речиси сите овие глаголи го бараат покрај нив предлогот **во**: **убеди во**, **упули се во**, **упре во**. б. **увари**, **убеди**, **увили**, **угоди**, **угрее**, **угреши**, **угрози**. Овие вториве не го бараат секогаш покрај нив предлогот **во**.

Ова второво значење (во одвлечена смисла) — што се јавува најчесто како навлегување во некое својство со особена силина, или задлабочување во него, е **интензивно**.

уапси (Властите веднаш ги уапсија претставниците.); **убеди** (Никако не можам да го убедам во вистинитоста на зборовите.); **убоде се** (Убодил ми се Никола. Верк); **увери се** (А друг ден и се увери во осетената вистина. ЦМ); **уведе** (Увеле ја у собата. Ш); **увиди** (Најнапред треба да си ја видиш својата грешка.); **увие (се)** (Во зелена шума ти уви се. Ц); **Г**о увила од секаде убаво. Ц); **увлече се** (Ние сме млад народ и се увлечевме со една нездра предприимачка. Мис); **углави се** (Заглави се, углави се, углави се од далеку. МНП); **удоми се** (Ќе прибере некоја сиромашка, ќе се удоми. КЖ); **ужали се** (Да го прости, него да не губи, да н'ужали неговио татко. Ц); **ујади се** (Шо ујади девојкини татко. ГД); **ујакне се** (Колку повеќе се ујакнуела атинската општина. Миш); **укрие се** (Ми се укри меѓу татка. Ш); **улути** (С'улуте Стојан с'улуте, влезе си Стојан в одаја.); **умери** (Последен куршум исфрлил, последен душман умерил. БК); **умили** (Да што ми си срце умилела. Мил); **умири** (Умири го детето да не плаче.); **упати се** (Беше се упатила покрај море. Ц); **упика се** (Во зградата мало глувче се упика. СЈ); **уплаче се** (Шчо си толку уилена, уилена, уплакана. Ш); **управи** (Тој го управи својот поглед во далечината.); **упре** (Очите како жар ти горат, ти си ги упрел во мракот лепкав. БК); **упули се** (В тебе ќе се упулее. Мил); **урами** (Лице урамено со густа коса и мека брада. Жерм); **урасне** (Кам го пато? Урасна го трева. Ш); **уреди** (Она ќе уреди односите меѓу македонците народи во вечни времиња. Мис); **усвити се** (Уште, сите, да се усвити печката. КЧ); **усече** (Рана длабока со глето животот му усекол. БК); **усмрти** (Ако те удрам, ќе те усмртам.); **успие** (Сама сум си го успала. Ш); **усрами се** (Да и учит штркојте да не се усрамат од деда Адама. Ц); **утврди** (Најнапред треба да се утврди што е вистина, а што не.); **уткае се** (Во тешкото оро се уткала сета. БК); **утовари** (Сета стока ја утоварија во вагоните.); **утоне** (Радино грло а в крв утонало. Верк); **утопи се** (Се во сълзи си се утопило. Мил); **утрапи** (Мори комшике, на Ванета му гу утрапиле Ружа. К); **утркала** (Се префрли преку порти и утркали руса глава. Мил); **уфитили се** (Се дотерал, се уфитилил.); **уцврсти** (Ја ќе гу уцврсту мојата работа. К); **уцица** (Земјата уцица вино, крвав млаз. СЈ).

II. **У-** кога одговара на стариот предлог **у**, тогаш го нема обичното значење на тој предлог (**при**, **кај**), туку има значење на прилогот **далеку**, **надвор**, т.е. оддалечување на дејството — **абкурзив**. Само што ова значење е сосема ретко во нашиот јазик, речиси е исчезнато: **урви** (сп. рус.

рватъ): да одиш да ми ја урвиш сус се корен; **утече** (И боздоган му утече и не погоди Турчина. Мил); **украде** (Сум украдо една брза коња. Ш).

III. Исто така ретко значење е **ингресивното**. И кај некои од овие глаголи у- како да го заменува за- (забрза, засили) кој почесто се употребува со ингресивно значење:

убрза (Лоното време му го убрза развитокот на болеста.); **усили се** (Ние не ќе ослабнине, туку ќе се усилиме. Мис); **ускори** (Само да можит да задржит, на место да ускорит неговото разврзуајн'е. Мис); **устреми се** (Орелот се устреми кон својот плен.).

IV. Најчесто овој префикс служи за образување свршени од несвршени глаголи — **резултатив**. Тука тој често си ја меша функцијата со со-, кога го има истото значење, па наоѓаме паралелна употреба и со едниот и со другиот префикс со завршно-свршена функција: **укроти** — **скроти**, **умири** — **смири**, **уголеми** — **зголеми** итн. Како што се кажа понапред, ваква наспоредност има и со о-, об-.

уапа (Наеднаш змија-куршум просаска, Гоцета луто ми го уапа. Мар); **убарачи** (Жени есапат да је убарачено и гледаат ако била дента некој жена. ГД); **убие** (За да го бие со дрво и да го убие. Ц); **убоде се** (Убодил ми се Никола. Верк); **увеличи** (Велат, ќе се увеличат платите.); **увенча** (Ако нивното работејн'е се увенчат со успех. Мис); **увреди** (Агамемнон го увредил Ахила. Миш); **угасне** (Ама ќе му реча на реката да те угасне. Ш); **угоди** (Во огон се фрла само да му угоди. Ц); **угои се** (Се угоило прасето.); **угори** (Со прво беше ја угорило каџијата на огнот. Ц); **уготви** (Да уготвит господска вечера. Мил); **угости** (Тој што ќе го земит, дома си ќе го угостит сето село. Мил); **угрее** (Дал' те сонце, горо, угреало. Ш); **угреши** (Арно сон те уварело, тебе не те угрешило. Мил); **удави** (Ги удави палавничките зборови со смеа Грде. ЦМ); **удаде се** (Ако не му се удаит да ја вати. Ц); **удиви се** (Не ќе се удивит Турција, ако и ние обрниме нашите возгледи кон Европа. Мис); **удобри** (Што им кажала је подобриле. Ц); **ужеже се** (Ја се арно ужеже од железото што стоеше у огино. К); **ужешти** (Со железо ужештено да се гори врагот. Мар); **узакони** (Дааме своето согласие и узаконуаме сашчествујущио ред. Мис); **узнае** (Убаво го узнав празникот.); **узрее** (Одвај му се сторила само една лубеница во среде бостано, и ја вардил дури да узреи. Ц); **укаса** (Го укаса лута змија. Ш); **укова** (Ја однесе у Муса Налбатин да укова коња пеливана. Мил); **укорени се** (Откако се укорени така македонското „дело“ во Бугарија. Мис); **украси** (Таа икона е убаво украсена. Ц); **укроти** (Станала таа и го укротила мажа је. Ц); **улови** (Ка м'уловиш каде ќе ме носиш. ГД); **умачка се** (Мије се јучера умачкамо у кало. К); **умеси** (Да умесиш чиста

пита. Верк); **умие се** (Да се умие, да се прекрстит. Мил); **умири** (Умири го детето да не плаче.); **умре** (Вчера ми е Маргита умрела. Ш); **умори се** (Се умори малта мома. Мил); **уништи** (Непријателот уништи сè по патот.); **упази** (Снаи са а упазили. Ш); **уплаши се** (Ич да не се уплашиш чунки јас сум со тебе. Ц); **уплете** (Полепо ќе те уплетам. Ш); **упразни** (Не ќе склонат да се упразнит во Македонија бугарскио јазик. Мис); **урви** (Да одиш да ми ја урвиш сус се корен. Ш); **урне** (Од радост рикна, в поле се урна. БК); **урочи се** (Многу било лекоито за деца кога да се урочат. Ц); **услани** (Слана сланит и ќе ме усланит. Мил); **усмевне се** (Еве ти и кај си идат усмевнати и весели. Ц); **усрами се** (Да и учит штркојте да не се усрамит од дедо Адам. Ц); **устраши се** (Стојан ми се уплашило, — устрашило. Мил); **устрели** (Тој однатре тебе ќе устрели. Ц); **устрои** (Требит да устројат свои македонски собири. Мис); **усуди** (=осуди: И го усудиле сиромажот. Ц); **утаи** (Те изземна душман во злоба утаен. БК); **уталожи се** (Откоа беа се уталожиле малку, беа ти клекнале на коленици. Ц); **утепа** (Мене, мајко, да ме утепаат. Ш); **уцени** (=оцени: Го уцени оти голема дарба имат. Ц); **учини** (Срам ќе ти учина. Верк).

I

Л и т е р а т у р а

- Agrell, S. Aspectänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte, Lund 1908 (Lunds universitetsårsskrift, N. F. Akd I, Bd 4.)
- Agrell, S. Przedrostki postaciowe czasowników polskich. Materiały i prace komisji językowej Akademii umiejętności w Krakowie, t. VIII. 1918, 1-622.
- Андрейчин, Л. Основна българска граматика. София 1944.
- Beaulieux, L. Grammaire de la langue bulgare. Paris 1923
- Белић, А. „Депрефиксација“ у словенским језицима (предлози типа изнад и слични појави), Јужнословенски филолог XVIII, Београд 1949-1950.
- Белић, А. О језичкој природи и језичком развоју. Лингвистичка испитивања. Београд 1941.
- Белић, А. Савремени српскохрватски књижевни језик, II део: Наука о грађењу речи. Београд 1949.
- Belić, A. Zur slavischen Aktionsart. Streitberg Festgabe. Leipzig 1924.
- Бородич, В.В. К вопросу о видовых отношениях старославянского глагола. Ученые записки Института славяноведения, том IX, 1954.
- Brugmann, K. Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg 1904.
- Vailiant, A. Manuel du vieux slave. Tome I, Grammaire. Paris 1948.
- Vaillant, A. La dépréverbation, Revue des études slaves, XXII, Paris 1946.
- Vey, Marc. Les préverbes „vides“ en tchèque moderne, Revue des études slaves XXIX, Paris 1952.

- Van-Wijk, N. Zur Vorgeschichte der slavischen Aspecte. Indogermanische Forschungen, t. 53, 1935
- Van-Wijk, N. Sur l'origine des aspects du verbe slave. Revue des études slaves, t. IX, 3-4 Paris 1929.
- Виноградов, В.В. Современный русский язык. Морфология. Москва 1952.
- Виноградов, В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. Москва 1947.
- Vondrák, w. Vergleichende Grammatik, II Band, Göttingen 1908.
- Венедиктов, Г.К. К вопросу о глаголах с двумя приставками во современном болгарском языке. Исследования по грамматике, 21, Ленинград 1955.
- х х х
- Grubor, Dj. Aspektna značenja. Rad Jugoslavske akademije znanosti i umjetnosti, odjel za fil. i knj., 293, 295, Zagreb 1953.
- Guillaume, G. Temps et verbe. Collection publiée par la Société de linguistique de Paris, t. XXVII, Paris 1929.
- Достал, А. Старославянските глаголи които изразяват ходене. Сп. на БАН, т. 70, София 1950.
- Dostál, A. Studie o vidovém systému v staroslověnině. Praha 1954.
- Земская, Е. А. Типы одновидовых приставочных глаголов в современном русском языке. Исследования по грамматике русского литературного языка. Москва 1955.
- Ильин, В.С. Префиксы в сучасній українській мові. Київ 1953.
- Kartsevski, S. Études sur le système verbale du russe contemporain. Slavia, I, 2,3. Praha 1922.
- Костић, Д. Значење глаголског префикса „сѣ“ које се губи. Наш језик, V, 2, Београд 1936.
- Кузнецов, П.С. Историческая грамматика русского языка. Морфология. Москва 1953.
- Kul'bakin, St. Le vieux slave. Paris 1929.
- Kuryłowicz, J. La genèse d'aspects verbaux slaves. Prace filologiczne, t.XIV, 1929.
- Leskien, A. Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg 1941.
- Leskien, A. Grammatik der altbulgarischen Sprache. Heidelberg 1909.

- Maretić, T. Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Zagreb 1899.
- Marouzeau, J. Lexique de la terminologie linguistique française, allemand, anglais, italien. Paris 1951.
- Маслов, Ю.С. Вид и лексическое значение глагола в русском языке. Известия АН СССР, т. VII, Вып. 4, Москва 1948.
- Маслов, Ю.С. Имперфект глаголов совершенного вида в славянских языках. Вопросы славянского языкознания, Вып. I, Москва 1954.
- Матеев, Др. Елементите пространство и време в историята на глаголните видови значения. Slavia XIV, 1-2,6, Praha 1935.
- Матеев, Др. Семантика на глаголните представки, нейното отношение към видовото значение на глаголите. Известия на Института за български език, кн. I, София 1952.
- Mazon, A. Grammaire de la langue tcheque, Paris 1921.
- Mazon, A. Morphologie des aspects du verbe russe, Paris 1908.
- Meillet, A. Le slave commun, Paris 1934.
- Meillet, A. Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris 1902.
- Meillet, A. Des innovations du verbe slave, Revue des études slaves, t.II, Paris 1922.
- Meillet, A. et A. Vaillant. Grammaire de la langue serbo-croate. Paris, 1924.
- Miklosich, Fr. Vergleichende Syntax der slavischen Sprachen, Wien 1883.
- Milewski, T. O genezie aspectów słowiańskich, Rocznik sławistyczny, t. XV.
- Milewski, T. Kilka uwag o genezie aspectów słowiańskich. Белићев зборник. Београд 1937.
- Němec, I. O slovanské předponě po slovesné (Přspěvek k sémasiologické historii slovesných předpon). Slavia, XXIII, 1, Praha 1954.
- Никифоров, СД. Глагол, его категории и формы в русской письменности второй половины XVI века, Москва 1952.
- Потебня, А.А. Из записок по русской грамматике, IV, Москва, Ленинград 1941.
- Porzig, W. Zur Aktionsart indogermanischer Präsensbildungen, Indogermanische Forschungen, 45.
- Ružić, R.H. The aspect of the Verb in Serbo-Croatian, Berkeley and Los Angeles, 1943.
- Skans, G. Zur Bedeutungslehre der tschechischen Verbalpräfixe, Slavia, XI, 3-4, Praha 1932.

- Stoński, St. Funkcje prefiksów werbalnych w języku starosłowiańskim (starobułgarskim), Warszawa 1937.
- Sørensen, H. Cr. Aspect et temps en slave. Aarhus, 1949.
- Stang, Chr. Das slavische und baltische Verbum. Oslo 1942.
- Стендер-Петерсен, А. Н. О функциях глагольных приставок в русском языке. К вопросу о методе. Slavia XII, 3—4.
- Trávniček, Fr. Грамматика чешского литературного языка. Москва 1950.
- Trávniček, Fr. Studie o českém vidu slovesném, Praha 1923.
- Слонски Станислав. Функции на глаголната представка за - въ старобългарския езикъ. Сборникъ въ честъ на проф. Л. Милетичъ. София 1933.
- Томановић, В. Мешање језичких творевина. Годишен зборник на Филозофскиот факултет, Истор.-фил. оддел, кн. I, Скопје 1948.
- Томановић, В. Мешање језичких творевина. Годишен зборник на Фил. фак., Истор.-фил. оддел, кн. 2, Скопје 1949.
- Hermann, E. Objektive und subjektive Aktionsart, Indogermanische Forschungen 45, 1927.
- Цонев, Б. История на български език. Том втори. София 1934.
- Шахматов, А.А. Синтаксис русского языка. Вып. I. Ленинград 1925, Вып. II, Ленинград 1927.
- Якобинский, П. История древнерусского языка. Москва 1953.
- Чешко, Е.В. К истории славянских глагольных видов. Основы глаголов движения в Зографском кодексе. Ученые записки Института славяноведения, III. 1951.

С к р а т е н и ц и

- АС А. П. Стоилов. Народни умотворби печатени во Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, изд. од Министерството за народно просвѣщение. София, кн. XI и XIII (Забележени во Битола).
- АШ Ацо Шопов. Со наши раце. Скопје 1950, Шопов Ацо и Славко Јаневски, Пруга на младоста. Скопје 1948.
- ББ Борис Бојацки. Орце Николов, Скопје 1951; Давидовме збор, Скопје 1948.
- БК Блаже Конески. Земјата и љубовта, Скопје 1948; Мостот, Скопје 1945; Лозје, Скопје 1955.
- Вик В. Икомонов. Сборникъ от старонародни умотворения изъ Дебърско, Кичевско и Охридско. Солунъ 1895.
- ВМ Владо Малески. Гурѓина алова. Скопје 1950.
- ВН Ванчо Николески. Татковина, Скопје 1950, Крај огниште, Скопје 1949.
- ВНаум Волче Наумчески. Виорно знаме, Скопје 1950; Поема на злото, Скопје 1951.
- ГД Галички дијалект од А. Белић. Српски дијалектолошки зборник, кн. VII, Београд 1936.
- ГИ Гого Ивановски, Лазарополе. Поема. Скопје 1951.
- ГП Глигор Прличев, Сердарот. Скопје 1946.
- ГТ Гане Тодоровски. Во утрините. Скопје 1951.
- Драг Драгановъ, П. Македонско-славянски зборник съ приложениемъ словаря. Составил — выпускъ I. С — Петербургъ, 1894 (Записки Императорскаго Русскаго Географическаго Общества по отдѣленію етнографии, т. XXII, вып. I).
- ГК Ђ. Ј. Киселиновић. Охридско преспанска лира. Битола. 1926.
- ГМ Ѓорѓи Милошев. Галички свадбарски песни. Скопје 1946.

- Ец Т.Г. Ецов. Народни умотворби од Велес, печатени во Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, кн. VII, XII, XIII, изд. на Министерството за народно просвѣщение, София.
- Жерм Жерминал. Роман од Емил Зола. Прев. М. Поповски, Скопје 1950.
- Идн Иднина. Списание за литература и култура. Скопје, год. I (1949), II (1950).
- Јастр Јastreбовъ, И.С. Обычаи и пѣсни турецкихъ сербовъ (в Призрѣнѣ, Ипекѣ, Моравѣ и Дибрѣ). С. — Петербургъ 1886.
- ЈБ Јован Бошковски. Растрел, Скопје 1947; Бегалци, Скопје 1949.
- К Кратово. Речнички материјал собран од Стеван Симиќ.
- КЖ Крпен живот, I—II. Роман од Стале Попов, Скопје 1953.
- КН Коле Неделковски. Песни. Скопје 1945.
- Косм Космински, К.А. Историја на средниот век. Скопје 1947.
- КЧ Коле Чашуле. Првите дни. Скопје 1951.
- ЛК Лазо Каровски. Тиквешка легенда. Скопје 1948; Родината в песни. Битола 1951.
- Луч Луч, месечни часопис за културна, економска и социјална питања. Скопје год. I (1937), II (1938).
- Мар Венко Марковски. Климе. Скопје 1945. Робии. Скопје 1946.
- Мил Миладиновици. Български народни пѣсни собрани одъ Братъя Миладиновци Димитрія и Константина. Въ Загребъ 1861.
- Мис К.П. Мисирков. За македонските работи. Скопје 1946.
- Миш Мишулин, А.В. Историја на стариот век. Скопје 1946.
- МЛ Млада литература. Списание за литература и културни прашања. Скопје год. I (1951), II (1952).
- МНП Македонски народни песни собрани на фестивалите во Битола и Штип на 11 октомври 1947. Скопје 1948.
- МНУ Македонски народни умотворби, IV, 1. Пословици. Редакција на Х. Поленаковиќ и К. Пенушлиски. Скопје 1954.
- МПр Македонски прегледъ, I, 4. София 1925. (Книжевни опити на охридското наречие съ гръцко писмо отъ Ив. Снѣгаровъ.).
- НД Нов ден. Списание за уметност, наука и друштвени прашања. Скопје I (1945), II (1946), III (1947), IV (1948).

НТ	Наумъ Таховъ. Сборникъ од македонобългарски народни пѣсни. София 1895.
11 окт	Литературен зборник 11 октомври. Скопје 1948.
П	Антон Панов. Печалбари. Скопје 1949.
ПМ	Панчо Михайловъ. Български народни пѣсни отъ Македония. София 1924.
Pol	Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Ver- kovičových. Vydali Petr A. Lavrov a Jiří Polívka. V Praze 1932.
P	Разлог. Алексиевъ Никола. Разлошкият говоръ. Македонски прегледъ, кн. VI, 3. София 1931.
Рац	Коста Рацин. Богомилите. Македонски јазик I, 8, 9—10. Скопје 1950.
РК	Ристо Крле. Антица. Скопје 1950.
РП	Радослав Петковски. Рашанец. Скопје 1950; Рибарот Климе. Скопје 1953.
СД	Симон Дракул. Планината и далечините. Скопје 1953.
СЕ	Свето евангелие. Скопје 1952.
СИ	Србо Ивановски. Лирика. Скопје 1950.
СЈ	Славко Јаневски. Распеани букви. Скопје 1946; Песни. Скопје 1948; Егејска барутна бајка, Скопје 1950; Улица, Скопје 1950; Лирика, Скопје 1951.
Сл	Илија Сланштанец. Времиња и луѓе. Скопје 1952.
СНМ	Српске народне мелодије (Јужна Србија). Скупио Влад. Р. Ђорђевић. Са уводом Ернеста Клосона. Скопје 1928.
Совр	Современост. Списание за литература, уметност и општествени прашања. Скопје. Год. I (1951) — IV (1954).
Ст	Стоиловъ, А.П. Сборникъ от български народни умотворения. София 1895.
Стр	Струга. Речнички материјал.
ТП	Толе паша. Роман од Стале Попов. Скопје 1956.
Х	Хајнрих Хајне. Лирски интермецо. Прев. Бл. Ко- нески. Скопје 1953.
Ц	Марко Цепенков. Сказни и сторенија Скопје 1954; народни умотворби печатени во Сборникъ за на- родни умотворения на Министерството за народ- но просвештение, кн. I, III—XV.
ЦМ	Цветко Мартиновски, Луѓинци. Скопје 1955.
ЦХ	Џими Хигинз. Роман од Алтон Синклер. Прев. Бл. Корубин. Скопје 1950.
Ш	Кузман Шапкаревъ. Сборникъ отъ български на- родни умотворения, кн. I—IX. София 1891—1894.

СОДРЖИНА

	Стр.
1. Општ дел — — — — —	5—44
Увод — — — — —	5
I. Префиксација — Перфектизација — — — — —	8
II. Имперфектизација — — — — —	10
III. Видски лик — — — — —	15
IV. Значењата на видските ликови — — — — —	17
V. Предлошките значења на префиксите — — — — —	21
VI. Продуктивниста на префиксите — — — — —	24
VII. Лексичкото значење на глаголите со и без префикс — — — — —	27
VIII. Имперфективни глаголи со префикс — — — — —	30
IX. Перфективни глаголи со префикс — — — — —	31
X. Несамостојни глаголски основи — — — — —	31
XI. Префиксирани глаголи што бараат со нив предлози — — — — —	34
XII. Префиксите и предноста на глаголите — — — — —	35
XIII. Глаголи со два и повеќе префикси — — — — —	36
2. Преглед на значењето на глаголските префикси — — — — —	47—119
В, во- — — — — —	47
Воз- — — — — —	50
До- — — — — —	52
За- — — — — —	55
Из- — — — — —	62
На- — — — — —	69
Над- — — — — —	75
О, об- — — — — —	76
Од- (от-) — — — — —	82
По- — — — — —	85
Под- — — — — —	91
Пре- — — — — —	94
Пред- — — — — —	99

При-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	99
Про-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	103
Раз-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	106
С, со-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110
У-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116
Литература	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120
Скратеници	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	124

Рада Угринова — Скаловска
 ЗНАЧЕЊАТА НА ГЛАГОЛСКИТЕ
 ПРЕФИКСИ ВО МАКЕДОНСКИОТ
 ЈАЗИК

*

Книгата е отпечатена во издание
 на Институтот за македонски јазик
 во Скопје, во септември 1960 год.
 во печатницата „Просвета“ — Ку-
 маново во тираж од 500 екземплари.
